

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Zuzana Rašínová

Atentát na ministra Aloise Rašína a jeho politické důsledky

Diplomová práce

2008

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: Historie

Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ

Kombinace: Dějepis – Anglický jazyk

Atentát na ministra Aloise Rašína a jeho politické důsledky

The Assassination of Minister Alois Rašín and its Political Consequences

Das Attentat auf den Minister Alois Rašín und seine politischen Folgerungen

Diplomová práce: 2008-FP-KHI-186

Autor:

Zuzana Rašínová

Podpis:

.....

Adresa:

Soukenická 841

460 01, Liberec 6

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc.

Konzultant:

Počet

stran	slov	pramenných titulů a fondů	příloh
109	31892	39	11

V Liberci, dne 2. 1. 2008

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/ 2000 Sb. o právu autorském, zejména §60 – školní dílo.

Beru na vědomí, Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci, dne 2. 1. 2008

Zuzana Rašínová

.....

Anotace

Resumé

Atentát na ministra Aloise Rašína a jeho politické důsledky

Předložená diplomová práce je monografií, zabývající se na základě analýzy primárních a sekundárních pramenů, především pak komparací soudobého tisku, atentátem na ministra financí Aloise Rašína a jeho politickými důsledky. Popisuje léta 1922 a 1923 v Československu i v Evropě a snaží se zachytit atmosféru, ze které atentát vzešel. Následuje popis atentátu samotného a bezprostřední ohlasy v československém tisku a v politických kruzích. Další významnou reakci vyvolala Rašínova smrt, kterou skončil jeho dramatický šestitýdenní boj o život. Atentát na Rašína a jeho smrt velmi urychlily vydání zákona na ochranu republiky a zákona o státním soudě, jejichž projednávání, ovlivněné napjatou atmosférou v Československu i v zahraničí, znamenalo velkou konfrontaci názorů parlamentních stran.

Summary

The Assassination of Minister Alois Rašín and its Political Consequences

This submitted Diploma Work is a monograph, which focuses, on a basic analysis of primary and secondary sources, especially the comparison of the temporary Press, on the assassination of the Minister of Finance Alois Rašín and its political consequences. The Diploma Work describes the years 1922 and 1923 in Czechoslovakia and in Europe, and tries to portrait the atmosphere the assassination came from. After that follows the description of the assassination itself and the immediate reaction of the Czechoslovakian Press and in the political scene. Another important reaction had risen from Rašín's death, which ended his dramatic six-weeks-fight for life. Rašín's assassination and his death speeded up the issue of The Republic Protection Act and The State Court Act. The forming of these acts, influenced by the hingly-strung atmosphere in Czechoslovakia and in Europe, meant a serious confrontation between the parties in the Parliament.

Zusammenfassung

Das Attentat auf den Minister Alois Rašín und seine politischen Folgerungen

Die vorliegende Diplomarbeit ist eine Monographie. Sie beschäftigt sich auf der Basis der Analyse von Primär- und Sekundärquellen, insbesondere durch den Vergleich der gegenwärtigen Presse, mit dem Attentat auf Finanzminister Alois Rašín und dessen politischen Folgerungen. Sie beschreibt die Jahre 1922 /1923 in der Tschechoslowakei und in Europa und versucht, die Atmosphäre zu erfassen, aus der das Attentat hervorging. Es folgt eine Beschreibung des Attentates selbst und der unmittelbaren Reaktionen in der tschechoslowakischen Presse sowie in den politischen Kreisen. Darüber hinaus wird eine weitere bedeutsame Reaktion geschildert, die durch den Anschlag auf Rašín und seinen sechswöchigen Kampf ums Leben ausgelöst wurde. Das Attentat auf Rašín und sein Tod beschleunigten sehr deutlich den Erlass des Republikschutz-Gesetzes und des Staatsgericht-Gesetzes. Die durch die gespannte Atmosphäre sowohl in der Tschechoslowakei als auch im Ausland beeinflusste Verhandlung löste eine große Meinungsverschiedenheit zwischen den Parlamentparteien aus.

Klíčová slova

Alois Rašín; atentát; deflace; národní demokracie; národní shromáždění; vláda; zákon na ochranu republiky; porúrská krize

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucímu mé diplomové práce, profesoru Robertu Kvačkovi za trpělivou a vstřícnou spolupráci. Můj dík také patří zaměstnancům archivů, jmenovitě dr. Zemanovi a p. Doležalovi (Archiv Kanceláře prezidenta republiky), dr. Kalvasové (Archiv Poslanecké sněmovny ČR), dr. Chodějovskému (Archiv Ústavu T. G. Masaryka), taktéž zaměstnancům Archivu Národního muzea, Oddělení časopisů knihovny Národního muzea, Národního archivu, Národní knihovny, Městské knihovny v Praze a Státní vědecké knihovny v Liberci. Díky jejich vřelému přístupu jsem získala hodnotné podklady pro mou práci.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svojí rodině a blízkým, kteří mi ke studiu a sepsání diplomové práce vytvořili výborné podmínky a po celou dobu mě podporovali.

Obsah

Úvod.....	8
Rozbor pramenů a literatury	10
Atmosféra zrodu atentátu.....	14
Atentát.....	27
Boj o život.....	33
Ohlasy atentátu v tisku.....	41
Ohlas v Československé vládě.....	54
Ohlas v Národním shromáždění.....	56
Po Rašínově smrti.....	58
Ohlas tisku na Rašínovu smrt.....	64
Zákon na ochranu republiky.....	71
Závěr.....	84
Seznam pramenů a literatury.....	86
Seznam příloh.....	88

Úvod

JUDr. Alois Rašín byl výrazným československým politikem a ekonomem. Svou aktivní politickou činnost zahájil v posledním desetiletí devatenáctého století, a to v pokrokařském hnutí. Jeho svérázný temperament ho přivedl ke srážkám s oficiální mocí i do vězení. Zasloužil se o vznik československého státu, pro nějž připravil i zakladatelský první zákon. Stal se jedním z „mužů 28. října“.

V první československé vládě dostal na starost resort financí. Přál si ho, jednak podle něho příslušel státoprávně demokratické straně, v níž patřil k vedoucím osobnostem, jednak měl o jeho činnosti přesné představy. Hlavním úkolem podle něho bylo osamostatnit československou měnu, oddělit ji od rakouské a zabránit jejímu inflačnímu pádu. V únoru 1919 se mu to z podstatné části podařilo, byl to vynikající politický a hospodářský výkon. Zamýšlel také československou korunu co nejdříve posilovat, i vůči silnějším a stabilizovaným měnám zahraničním. Tuto koncepci začal důsledně sledovat, když se po delší přestávce, v říjnu 1922, vrátil do vedení ministerstva financí. Posiloval korunu rychle a poněkud i nadceněně. Stávala se jeho zásluhou zajímavou evropskou měnou, její hodnota měla však v Československu i nepříznivé sociální dopady. Prospívala bankovním a finančnímu kapitálu, komplikovala aktivity exportního průmyslu, udržovala poměrně vysokou cenovou hladinu. Rašínova politika proto vyvolávala i odpor politické levice a některých podnikatelských kruhů, i dalších politických míst, která citlivěji než Rašín vnímala sociální poměry. Rašín také prosazoval státní „šetření“, odmítal ohodnocovat odbojové zásluhy i různé mzdové požadavky. V silné měně viděl nástroj i důkaz silného Československa a silného národa, za jehož národní stát Československo považoval.

Atentát na Aloise Rašína vlastně tak nečekaný nebyl. On sám si byl vědom jistého ohrožení, ale rozhodně nebyl obětí paranoie a nedovolil výhružkám ovlivnit svoji práci. Ostatně výhružné dopisy dostávali takřka všichni jeho kolegové, což lze zkrátka přičíst atmosféře doby.

Přesto 5. leden 1923 otřásl celým Československem. Tato diplomová práce popisuje zrod atentátu v neklidné době po první světové válce, kdy na vysílenou Evropu doléhala hospodářská a sociální krize. V československém prostředí tato krize vyvrcholila za vlády Antonína Švehly, jíž byl Alois Rašín členem. Jeho nepopulární politika a styl, jakým o ní

psal československý tisk, ovládly mysl mladého anarchisty Šoupala a dovedly ho ke spáchání zločinu v československém prostředí výjimečném.

Práce se zabývá atentátem, jeho bezprostředními následky i profilem atentátníka. Jejím hlavním tématem jsou důsledky atentátu, zasazené do československého a evropského kontextu. Práce se soustředí především na ohlas atentátu v tisku a v prostředí politickém, tj. ve vládě, v Národním shromáždění a v seskupení kolem tzv. Hradu.

Pravděpodobně nejvýznamnější reakcí na atentát bylo urychlené projednání dlouho odkládaného zákona na ochranu republiky a jemu přidruženého zákona o státním soudě. Rašínova smrt jednání a schválení zákona ještě více urychlila a podpořila, zároveň vyvolala další reakci tisku a vlády. V nervózní atmosféře prvního čtvrtletí 1923 vznikly na základě klíčových událostí, které vytyčuje tato práce, tedy atentátu na Rašína, jeho smrti a projednávání zákona na ochranu republiky, velké názorové rozpory mezi vládními stranami, i uvnitř jich samých.

Rozbor pramenů a literatury

Tato diplomová práce je napsána na základě literatury, archivních pramenů a především dobového tisku.

Literaturu, kterou jsem použila pro mou práci, mohu rozdělit do dvou skupin, z nichž jedna je přímo věnována Aloisi Rašínovi, druhá pak pojednává o dění v Československu a Evropě v letech 1922 a 1923.

O Aloisi Rašínovi je napsáno několik publikací, jimž dominuje biografie Jany Šetřilové *Alois Rašín. Dramatický život českého politika*, kterou jsem využila především pro kapitolu „Atmosféra zrodu atentátu“. Toto dílo je uceleným, podrobným životopisem Aloise Rašína, ve kterém se autorka zaměřila na posledních deset let Rašínova života. Pro svou práci jsem použila hlavně závěrečné kapitoly knihy, ve kterých se pojednává Rašínově deflační politice v rámci šesté, Švehlovy vlády a o jeho vztahu s některými významnými osobnostmi doby. Taktéž jsem využila části knihy, které čerpají z pramenů, k nimž jsem nezískala přístup, např. deník Karly Rašínové.

Příspěvek Eduarda Kubů a Jany Šetřilové v Českém časopise historickém *Hrad a Alois Rašín v letech 1922-1923* byl pro první kapitolu mé práce taktéž velmi podstatný. Pomohl mi objasnit vývoj vztahu T. G. Masaryka a E. Beneše vůči Rašínovi a to především jejich postoj vůči Rašínově deflační politice.

Ke vztahu Aloise Rašína k národní demokracii a k postavení této strany ve vládní koalici jsem využila příspěvek Jany Šetřilové pro Časopis Národního muzea *Československá strana národně demokratická v letech 1918-1923*. Autorka zde mimo jiné uvádí odkaz, který se po Rašínově smrti národní demokracie rozhodla zastávat.

Rašínův vztah ke stranickému kolegovi Karlu Kramářovi popisuje opět Jana Šetřilová v příspěvku pro Historický obzor, *Druhý či první muž strany? Ke vztahu Aloise Rašína a Karla Kramáře*, z něhož jsem využila závěrečné pojednání o rozdílných názorech těchto dvou vůdců národní demokracie v době před atentátem.

Ke kapitole „Atentát“ jsem čerpala informace mj. z článku *Atentát po česku*, který napsala Jana Šetřilová pro Dějiny a Současnost. O atentátu referuje stručně a přehledně, zahrnuje i události, které mu bezprostředně předcházely a následovaly. Zároveň podává profil atentátníka a popisuje proces s ním.

O Aloisi Rašínovi vyšla také práce *Alois Rašín* od Františka Vencovského. Jedná se o stručnou mozaiku, která shrnuje Rašínův život, tvorbu a politickou činnost. Tematicky se na poslední roky Rašínova života zaměřuje minimálně, proto jsem tuto práci příliš nevyužila. Obdobně jsem zhodnotila i knihu Vlastislava Laciny *Alois Rašín*.

Informace o událostech, které se odehrály v poválečných letech, včetně let 1922 a 1923, na něž se soustředím v této práci, jsem čerpala z knihy Zdeňka Kárníka *České země v éře první republiky*, konkrétně z dílu prvního – *Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Využila jsem především údaje o poválečných vládách, hospodářské krizi. Autor se zde zmínil i o atentátu a zákonu na ochranu republiky.

Atentátem se zabývá také Jiří Kovtun ve svém díle *Republika v nebezpečném světě*. Autor se zde celkem podrobně věnuje i Rašínově deflační politice a jejím důsledkům. Zabývá se také projednáváním a vydáním zákona na ochranu republiky. Zároveň autor popisuje události v Československu a v Evropě.

Pro kapitolu „Atmosféra zrodu atentátu“ jsem využila dílo Antonína Klimka *Boj o Hrad*, díl první – *Hrad a pětka. Vnitropolitický vývoj Československa 1918-1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*. Kniha se zabývá vztahy v nejvyšších politických kruzích, soustředí se především na nejvýznamnější osobnosti doby, tedy Masaryka a Beneše.

Významný pro mou práci byl pohled na události kolem atentátu očima současníka Ferdinanda Peroutky v jeho díle *Budování státu*. Autor popsal události v Československu a v Evropě, snažíc se o nestrannost, přesto však ovlivněn rázem doby. Zajímavé jsou i Peroutkovy názory vůči politickým stranám či politikům a jejich počínání.

Jako obecné a přehledné zdroje informací o Československu a Evropě v letech 1922 a 1923 jsem použila *Dějiny Československa 1918-1945* od Věry Olivové a Roberta Kvačka a práci Vladimíra Nálevky *Světová politika ve 20. století*.

O hospodářské politice a deflaci v Československu mj. pojednává práce historického ústavu ČAV *Politický systém a státní politika v prvních letech existence Československé republiky (1918-1923)*.

O pravicových hnutích v počátcích První republiky napsal Tomáš Pasák v knize *K historii českého fašismu*.

K ucelení obrazu o Rašínově životě a díle mi dopomohly jeho paměti (*Paměti Dr. Aloise Rašína*), které po otcově smrti vydal Ladislav Rašín. Jedná se především o vzpomínky na mládí, zápisky z vězení a poznámky z doby vzniku samostatného státu, které končí rokem 1919.

Pramenů k atentátu na Aloise Rašína je poměrně velké množství. V Archivu Kanceláře prezidenta republiky jsem ve fondech „T“ a „D“ našla především záznamy o jednání prezidentské kanceláře s policejním ředitelstvím, členy vlády, Rašínovými ošetřujícími lékaři aj.

V Archivu Národního muzea, který vlastní pravděpodobně největší fond Aloise Rašína, jsem měla možnost prostudovat biografický materiál, korespondenci Karle Rašínové po atentátu, básně k atentátu, údaje o pohřbu či mnohé fotografie, což jsem využila v kapitolách pojednávajících o následcích atentátu. Archiv vlastní také velký fond Karla Kramáře, jehož vztah vůči Rašínovi popisují v kapitole „Atmosféra zrodu atentátu“.

Archiv Poslanecké sněmovny ČR mi nabídnul cenné informace především o projednávání zákona na ochranu republiky. Archiv federálního shromáždění skýtal mj. jednání výborů rozpočtového a ústavně-právního, v jehož rámci byl sestaven i subkomitét zabývající se tvorbou zákona na ochranu republiky. Archiv poslanců a senátorů čítal Rašínovu složku a údaje o něm v době jeho politické činnosti.

Soukromé poznámky, korespondenci a další informace, vztahující se k T. G. Masarykovi a Edvardu Benešovi jsem získala v Archivu Ústavu T. G. Masaryka. Pro kapitolu o zákonu na ochranu republiky jsem využila poznámky prezidentova tajemníka Vladimíra Kučery.

Národní archiv mi poskytl k práci fond Předsednictvo ministerské rady, ve kterém jsem prostudovala jednání vlády od prosince 1922 do konce března 1923, což jsem využila v kapitolách zabývajících se ohlasem atentátu a zákonem na ochranu republiky. Také jsem využila fond Prezidia ministerstva vnitra, ve kterém se nachází výhrušné dopisy čelním představitelům státu, včetně Aloise Rašína.

Tato diplomová práce je z velké části založena na komparaci soudobého tisku. Jednotlivá periodika většinou zastávala názory politické strany, která je podporovala.

Listem tehdy nejsilnější strany republikánské byl *Venkov*. Ústředním orgánem strany sociálně demokratické bylo *Právo lidu*. Deníkem komunistické strany bylo *Rudé právo*. Ústředním orgánem strany národně socialistické bylo *České Slovo*. List úzce spjatý s Aloisem Rašínem a stranou národně demokratickou byly *Národní listy*. *Lidové listy* byly vydávány křesťanskou stranou lidovou. V Brně vycházely *Lidové noviny*. Za legionáře hovořily *Legionářský Směr* a *Družina československých legionářů*. Dále jsem pro co nejpestřejší vyobrazení ohlasů na atentát, Rašínovu smrt či zákon na ochranu republiky použila deník *Národní politika*, *Tribuna* a pravicovou *Vzájemnost*.

V tisku jsem se soustředila především na první čtvrtletí roku 1923, nejen na zprávy týkající se Rašína a zákonu na ochranu republiky, ale na všechny významné události, které vyplňovaly titulní strany, a využívala jsem je v průběhu celé své práce.

Atmosféra zrodu atentátu

Salus rei publicae suprema lex esto!
(Blaho republiky budiž nejvyšším zákonem!)¹

Československá politika, čtyři roky po konci války, byla velmi silně ovlivněna děním v Evropě. Hospodářské problémy, které se staly nejzávažnějším tématem politických jednání, souvisely hlavně s překonáváním poválečné krize a se státní finanční orientací. Velká válka postihla bez výjimky všechny evropské státy, naopak svoje postavení si upevnily Spojené státy americké, které na válečných půjčkách nejen vydělaly, ale především získaly postavení velmoci číslo jedna. Do evropské politiky však po válce již příliš nezasahovaly, stáhly se zpátky za Atlantik a dále se zabývaly výsostně svými vlastními problémy.

Vzhledem k tomu, že po válce naprostá většina Evropy trpěla hospodářskou krizí, bylo nezbytné přinutit Německo, aby urychleně začalo splácet reparace. Německo se však samo ocitalo ve vážných hospodářských problémech a navíc lze tvrdit, že ani nemělo chuť vyjít ostatním státům vstříc, vzhledem k výsledkům Versailleské konference.

Francie, která se sama potýkala s těžkými důsledky války, však s reparacemi počítala, byla na nich existenčně závislá. Proto se snažila přesvědčit ostatní státy o společném postupu proti Německu. Ale její nejvlivnější možný partner, Velká Británie, která se po válce spokojila se ziskem německého loďstva, se nechtěla do kontinentálních záležitostí příliš vměšovat.

Československo se přimykalo nejúžeji k Francii, s níž se obecně shodovalo v postoji vůči Německu. V novém státě byl nastolen demokratický parlamentní vývoj. V první československé vládě Karla Kramáře, tzv. „všenárodní koalice“, zasedly výrazné osobnosti, které se před i za války aktivně účastnily politické činnosti. Ministerstvo financí získal Alois Rašín, který pomohl mladé republice učinit první úspěšné krůčky. Rozvratu hospodářského a sociálního systému se snažil předejít osamostatněním československé měny, které provedl 26. února 1919 uzavřením hranic a zastavením toku peněz do zahraničí, okolkováním bankovek a stažením čtvrtiny jejich celkového počtu z oběhu. Sice tím nezabránil pozdějšímu inflačnímu vývoji, ale dosáhl toho, že nebyl tak dramatický. Lepší hospodářské situaci měla přispět také pozemková reforma, která omezila moc velkostatků a posílila vrstvu středních a malých rolníků. Spočívala

¹ Oblíbené heslo Aloise Rašína, Národní listy, 20. února 1923.

v přerozdělení pozemků větších než 150 ha zemědělské půdy a 250 ha půdy vůbec. Hospodářská obnova byla v Československu, stejně jako v ostatních evropských státech, nesnadným problémem. Největší krize proběhla v letech 1921 – 1923.

V Československu působilo velké množství politických stran. Mezi nejsilnější patřili agrárníci (od roku 1922 Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu), kteří zastávali především zájmy zemědělství a měli silný vliv i na Slovensku. Jejich úředním listem byl deník Venkov.

Celostátně působila také Československá sociálně demokratická strana dělnická, která hájila hlavně sociální potřeby dělníků. Ústředním orgánem strany byl deník Právo Lidu. V roce 1921 se od ní odtrhla radikální levice a založila Komunistickou stranu Československa, která se stala členem Komunistické internacionály a do československých podmínek se snažila uplatnit její program. Komunistickým listem bylo Rudé Právo.

K silným stranám patřila Československá strana národně socialistická. Vedle sociálních reforem hájila i národně české a československé zájmy. Jejím ústředním orgánem bylo České Slovo.

Alois Rašín působil v Československé národně demokratické straně, která vznikla ze strany mladočeské, staročeské, státoprávně pokrokové a z části realistické a moravsko lidovo-pokrokové strany. Snažila se být zástupcem městských vrstev, ale spíše se vyvinula v pravicovou nacionalistickou stranu bez většího ohlasu. Jejím hlavním deníkem byly Národní listy.

Spojením moravských a českých křesťansko-demokratických stran vznikla Československá strana lidová. Programově se hlásila k zásadám křesťanství a z politického středu účinně působila na československé politické dění. Deníkem strany lidové byly Lidové listy.

Vedle jmenovaných stran v Československu působily i dalších české politické strany a také neméně vlivné strany německé a slovenské, na Slovensku především Hlinkova Slovenská ľudová strana.

Kromě hospodářských a sociálních problémů byla vláda nucena vyřešit také zabezpečení celistvosti státu. Komunikace s německou menšinou se po jejím prohraném boji o autonomii pohraničních oblastí v březnu 1919 stala velmi křehkou záležitostí.

Do republiky pronikaly i krajně extrémní proudy, jako byl fašismus. Vznikl v Itálii jako reakce na sociální a politické problémy země. Po mocenském Mussoliniho Pochodu na Řím v říjnu 1922, začal fašismus pronikat do celé Evropy. V Československu se první

zprávy o něm objevily v roce 1922, kdy mu napomohla hospodářská a finanční krize. U některých stran, např. u národní demokracie, získal částečné sympatie. Zejména Rašín nástup Mussoliniho celkem přivítal, neboť se mu líbily jeho vůdčí schopnosti a rozhodnost v boji s komunisty. Na schůzi Průmyslového klubu prohlásil, že se „vrací úcta k individualitě, jak je patrné na vzestupu liry, co se Mussolini ujal vlády, i když není známo, jak se věci vyvinou.“² Tento typ prohlášení provokoval zvláště levicový tisk, u něhož si tímto Rašín získal přezdívku „Rašellini“. Nutno však dodat, že některé myšlenky fašismu byly ve svém zrodu sympatické nejen národním demokratům.

Povolební vlády se v Československu nesestavovaly snadno. Koalice s parlamentní většinou vznikaly až po dlouhém vyjednávání.

Druhá a třetí vláda, tzv. „rudo-zelená“ koalice, zasedala pod předsednictvím sociální demokracie, tedy konkrétně Vlastimila Tusara. Vnitrostranický rozkol v sociální demokracii zapříčinil pád Tusarovy vlády. Byla nahrazena úřednickou vládou Jana Černého. Parlamentní podpora byla vládě zajišťována zástupci „státotvorných“ stran, tzv. Pětkou, kterou tvořili agrárník Antonín Švehla, sociální demokrat Rudolf Bechyně, národní socialista Jiří Stříbrný, lidovec Jan Šrámek a národní demokrat Alois Rašín.

Od 26. září 1921 do 7. října 1922 trvala „poloúřednická“ vláda Edvarda Beneše, který přijal své předsednictví spíše z loajality vůči prezidentovi, než jako koaliční úkol. Sám se musel kvůli nové funkci vzdát prestižního předsednictví ve Společnosti národů. Špatně snášel fakt, že jeho vláda byla z pozadí ovládána Pětkou. Příkladem byl Alois Rašín, který ačkoliv nebyl ve vládě, měl na finanční politiku páté československé vlády markantní vliv, jenž uplatňoval skrze stávajícího ministra financí Augustina Nováka. Jeho prostřednictvím směřoval hospodářství k tvrdé deflaci, kterou prosazoval již od konce roku 1921.

V období vlády Edvarda Beneše problém německých reparací přetrvával. Další nesnadnou otázku v poválečné Evropě skýtal sovětské Rusko. Konflikt se mimo jiné týkal financí. Některé evropské státy v čele s Francií je totiž odmítaly uznat jako právoplatný stát dříve, než se zaváže k placení nemalých dluhů carského Ruska a náhrady za vyvlastněný majetek. Británie se od případného konfliktu opět distancovala, když v lednu 1922 uplatnila zásadu, že žádný stát nesmí druhému vnucovat svůj systém

² JANA ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, Praha 1997, s. 116.

vlastnictví a hospodářství, čímž de facto uznala existenci systému hospodářství sovětského.

Snaha stabilizovat situaci a dohodnout se s Německem na plnění reparačních závazků, vyústila 10. dubna 1922 ve svolání Janovské konference, které se zúčastnilo dvacet devět zainteresovaných států. Lloyd George přesvědčil vládu Aristida Brianda k účasti na summitu, avšak Briandovo předsednictví záhy vystřídal zastánce tvrdé linie Raymond Poincaré, který odmítal jakékoliv ústupky v otázce německých reparací. Konference nepřinesla po více než měsíci jednání žádné větší úspěchy a rozpor mezi Anglií a Francií přetrvával. Navíc Evropa obdržela nečekanou ránu pod pás, když se dvě obávané mocnosti, Německo a Rusko, sešly na separátní poradě v blízkém Rapallu a 16. dubna podepsaly smlouvu, která položila základy dlouhodobé spolupráce prakticky ve všech sférách. Moskva z Janovské konference vyšla prakticky jako vítěz, neboť evropští věřitelé, kteří vymáhali nazpět své peníze, byli postupně nuceni své pohledávky zrušit.

Na Janovské konferenci patřil Beneš k nejvýznamnějším představitelům zúčastněných států, především proto, že se velmi snažil o překonání rozporů mezi Anglií a Francií. Úspěšný však nebyl, stejně jako výsledek celé konference. Proto se Beneš soustředil alespoň na upevnění Malé dohody vojenskou československo-jugoslávskou smlouvou z léta 1922. První konference Malé dohody se symbolicky konala v Praze 27.-28. srpna.

V létě 1922 došlo k vzestupu koruny na zahraničních burzách, neboť Československu byly poskytnuty dvě zahraniční půjčky – anglická státní, tzv. rothschildovská a angloamerická. Dalším důvodem byl prudký pokles říšskoněmecké marky, v jejímž stínu se dosud kurs koruny vyvíjel. Během roku tak došlo v měnovém vývoji k nevídanému vzestupu koruny z pěti švýcarských centimů na devatenáct.

Edvard Beneš se ocitl ve složité situaci. Německo, největší obchodní partner Československa, nebylo schopno platit reparace, respektive jejich placení neustále odkládalo. Beneš se snažil umírnit Francii, zároveň však chtěl předejít rozporu jak s ní, tak s Anglií a Spojenými státy, které spíše sázely na obnovu německého hospodářství. Zároveň však velmocí trvaly na tom, aby Československo podepsalo dohodu, která vyzývala Německo k placení reparací. Nejen hospodářská závislost na obchodu s Německem, ale i rady Ústředního svazu československých průmyslníků nepodepisovat, donutily Beneše k žádosti na stažení nóty. Konfliktu se vyvaroval jen díky tomu, že Německo se mezitím formálně ultimátu podřídilo poté, co reparace byly sníženy.

V době předsednictví Edvarda Beneše otřásla československou politickou scénou aféra, která předznamenala nutnost zákona, jenž by ochránil stát i jednotlivé politiky.

Událost se odehrála právě v době, kdy nastalo jisté uklidnění v problému českých Němců. Aféra ho však přivedla opět na stránky československého tisku a stala se noční můrou mnohých politiků, včetně samotného prezidenta, který viděl v konfliktu s Němci obrovské nebezpečí, pokud by se s nimi nejednalo rozvážně. Rozruch se zrodil poté, co komunisté v Rudém Právu prohlásili, že mají své špióny v úřadech, v ministerstvech i v armádě, pro kterou byl určen také leták, jehož pobuřující obsah byl posléze vyloučen z novin i z jednání v Poslanecké sněmovně. Komunisté proto 27. ledna zahájili obstrukci, rozbíjeli pulty a za zpěvu Internacionály odešli ze schůze. Komunistický vzdor a rozruch, který vyvolali, přišel vhod Němcům a ľudácké straně. A právě jeden z nejtemperamentnějších a nejhrubších německonacionálních poslanců, Alois Baeran, hodil směrem k předsednickému stolku smrdutou bombičku, obsahující dle vyšetřujících znalců sirník čpavkový, již si k tomu účelu přinesl do sněmovny. Chtěl tím, dle svých slov, poukázat na teror vůči Němcům v československé politice. Nečekal však, že po svém hrdém přiznání podá na něj předsednictvo sněmovny trestní oznámení pro zločin veřejného násilí. Deutsche National Partei sice prostřednictvím dr. Lodgmana vyjádřila své pohoršení, přesto se však postavila na Baeranovu stranu. Ani tato skutečnost však výtržníkovi nepomohla, a tak byl nejprve zbaven mandátu a za nabádání k vyzvědačství odsouzen ke čtyřem rokům v žaláři, ze kterého byl pro dobré chování propuštěn již v prosinci 1924. Aféra doznívala dlouhou dobu a byla jedním z hlavních podnětů pro vydání zákona na ochranu republiky.

Stinné stránky vládního předsednictví, ale také povinnosti ve Společnosti národů, donutily Beneše již v lednu 1922 uvažovat o podání demise. Nebyla přijata a Beneš si musel počkat až do podzimu.

Tehdy už totiž Pětka zhodnotila situaci za natolik zralou, aby její členové znovu usedli do ministerských křesel. Nové, nadějně vládě měl poprvé předsedat agrárník Antonín Švehla, který svými politickými kvalitami dosáhl toho, že s krátkou přestávkou vlády Jana Černého, zastával úřad premiéra až do 1. února 1929. Ministrem zahraničím byl opět jmenován Edvard Beneš, ministrem národní obrany František Udržal (ČSS), ministrem vnitra Jan Malypetr (RSVaML), ministrem spravedlnosti Josef Dolanský (ČSL), ministrem školství a národní osvěty Rudolf Bechyně (ČSDSD), ministrem financí Alois Rašín (ČsND), ministrem obchodu Ladislav Novák (ČsND), ministrem železnic Jiří Stříbrný (ČSS), ministrem pro zásobování lidu Emil Franke (ČSS), ministrem pošt a telegrafů Alois Tučný (ČSS), ministrem zemědělství Milan Hodža (RSVaML), ministrem sociální péče Gustav Habrman (ČSDSD), ministrem unifikace Ivan Markovič (ČSDSD),

ministrem zdravotnictví Jan Šrámek (ČSL), ministrem veřejných prací Antonín Srba (ČSDSD), ministrem pro správu Slovenska Josef Kállay (-) a ministerstvo unifikace získal Ivan Markovič (ČSDSD). Vládu měli pevně řídit republikáni, sociální demokraté dostali svá tradiční ministerstva, stejným počtem ministrů disponovali i socialisté, lidovci a národní demokraté získali jen po dvou křeslech. Ministři věděli, že nejprve musí řešit problémy hospodářské. Netušili však, jak zásadní důsledky bude mít deflační politika ministra financí.

Alois Rašín viděl úspěšný model své finanční vize na příkladu Spojených států amerických, které si v roli věřitele celého světa pomohly z krize právě tvrdou deflační politikou. Krize se přenesla do Evropy, kde postihla především Německo. Inflace vyhnala německou marku do astronomických výšin. Anglie a Francie si svůj nejhlubší propad zažily již v roce 1921, po čemž se začaly poměrně rychle zotavovat. V Československu byl postižen především průmysl slovenský, protože pro svoji technickou zaostalost nebyl schopen čelit konkurenci. V roce 1922 byla výroba na nejnižším bodě, zvláště kvůli slovenskému propadu na 30%. Zatím České země se těšily poměrně stálému obchodu, především s Anglií, nejdůležitějším exportním artiklem, cukrem.

Československé hospodářství zatěžovaly také mnohé aféry úplatkářské a podvodnické, které měly často celostátní dopad, jako tomu bylo například v případě krachu Banky Bohemia, úzce spojené s Agrární bankou.

Deflace, tedy umělé zvyšování hodnoty koruny měnovými intervencemi na směrodatných burzách, sice pomohla domácímu obchodu, ale ochromila export (na kterém byl stát finančně závislý, např. do Francie až na jednu třetinu), průmysl a celkovou podnikatelskou aktivitu. Rašín sestavil finanční plán, který deflační politiku podporoval, což vůči němu postupně dostávalo některé členy vlády, především ty zodpovědné za obchod a průmysl, do názorové opozice.

Rašín zdůrazňoval klady deflace tím, že odpadla drahota, byla odbourána spekulace se zbožím a celkově nazýval charakter politiky „ozdravným“. Zdůrazňoval, že pokud koruna udrží vysokou hodnotu, dojde k vyrovnaní cen a Německo a Rakousko přestanou být pro Československo nebezpečnými konkurenty. Vydělat měli ti, kdo šetří a spoří.

Kdo na Rašínově hospodářské politice vydělával, byl český bankovní kapitál v čele s Živnobankou, jelikož deflace preferovala silné bankovní domy. Ty využily situace a zmocnily se značných podílů na významných průmyslových podnicích, které bankrotovaly. Do velkých potíží však deflace uváděla banky menší, včetně těch, které byly spojené s hospodářstvím Německa a Rakouska. Najednou hrozila vlna bankovních

pádů, podpořená tzv. dominovým efektem, jenž by vznikl po panickém vybírání vkladů klienty, kteří se bojí možného krachu.

Vliv deflační politiky vážně dopadl na státní zaměstnance. Snižování jejich mezd sice přispělo k rozmachu národního hospodářství, avšak mezi nimi samotnými to vřelo a vina se určila opět ministru financí. Rašín však trval na svém názoru, že právě státní zaměstnanci by měli jít všem ostatním příkladem, tedy pracovat především pro blaho republiky, tvrdě a za malý plat.

Hospodářská deprese se projevila především v sociální oblasti, což mělo za následek prudký nárůst počtu nezaměstnaných. Právě v lednu 1923 se dlouhodobý stav nezaměstnaných vyšplhal na nejvyšší bod. Jejich počet činil 441 075 a počet podporovaných 278 124, přičemž podporu v nezaměstnanosti z nich dostávalo pouze něco přes 50%. Sociální krize byla opravdu hroživě blízko. Nominální mzdy byly sníženy v letech 1922-1924 až o 20%. Odborové organizace byly zastávány především sociálními demokraty a komunisty. Sociální neklid se projevoval čím dál četnějšími stávkami, které po roce 1920 začaly být organizovanější, vedené celými odborovými svazy. V době nejhlubší deprese, v roce 1922, vstoupil do stávky daleko nejvyšší počet, tj. 437 700 dělníků. Přesto až v roce 1923, kdy už deprese odeznívala (ovšem její sociální důsledky stále přetrvávaly), proběhly stávky nejdelší a nejúpornější. V této době bylo v zájmu celé společnosti uchovat jistý sociální smír, který by napomohl vzestupu životního postavení především dělnictva a zaměstnanců.

V parlamentní diskusi o osnově zákona o státních zaměstnancích na konci listopadu 1922 proti sobě Rašín opět poštval opozici českou i německou. Dokonce k němu z pléna zaznělo několik velmi ostrých urážek. Rašín byl záležitostí dotčen o to víc, že se ho nikdo nezastal. Už ani prezident Masaryk.

Ani Rašínova domovská strana, národní demokracie, nepovažovala způsob jeho vystupování příliš šťastným. Na vánoční poradě ve Špindlerově Mlýně postavili proti vysoké hodnotě koruny generální tajemník Ústředního svazu československých průmyslníků František Hodáč, ředitel živnostenské banky Jaroslav Preiss, ale také Augustin Novák a Jiří Stříbrný aj. Přiměli Rašína smířit se se stabilizací koruny na šestnácti švýcarských centimech.

Národní demokracie prožívala v letech 1922-1923 nelehké časy. Ačkoliv stále zůstávala jednou z nejsilnějších stran, přízeň jejích voličů opadala, což mohly částečně způsobit i spory ve straně samotné. V březnu 1922 se totiž konal druhý valný sjezd, jehož bouřlivé jednání odkrylo některé vnitrostranické půtky a rozbroje. Proti Rašínovi se zde

ostře postavil vynikající řečník J. Stránský a jeho výčitky později převzali i učitelé a gážisté, což mělo za následek asi 30 hlasů proti jeho zvolení do ústředního výboru.

Výstižnou charakteristiku Rašína v době jeho nástupu do funkce ministra financí podal z pohledu cizince nakloněnému Československu obchodní tajemník britského vyslanectví v Praze Robert Bruce Lockhart. Po dlouhém rozhovoru s Rašínem 12. října 1922 jej vylíčil jako politika s mnoha chybami. Mj. o něm napsal, že „je šovinista a že ve finančních otázkách je panovačný a neústupný a bezohledně pohrdá každou kritikou. Na druhé straně má v sobě něco z finančního génia a Československo mu vděčí za svou nynější silnou finanční pozici a vysokou hodnotu své měny.“³

Dobu, ve které se Rašín vracel do ministerstva financí, označil Lockhart za „bez přehánění nejkritičtější, jakou republika dosud prožila“⁴. Rašína však viděl jako optimistického politika, který se nesnaží podceňovat vážný charakter krize, ale je přesvědčen, že je to „zdravá krize“. Rašín Lockharta přesvědčoval, že se necítí být ohrožen levicovými silami. „Sociální demokraté, jak řekl Lockhartovi, se zavázali podporovat jeho politiku a nebezpečí komunismu v Československu je pouhý fantom, kterého není třeba se bát. Lockhart nakonec přiznal, že na něho Rašín osobně udělal silný dojem, a charakterizoval ho jako člověka, jehož odvaha je nepochybná a který má také velkou přednost v tom, že ví, co chce.“⁵

Jednoduchým nebyl ani vztah dvou nejvýznamnějších představitelů národní demokracie – Kramáře a Rašína. Původní spolupráce v mladočeské straně, v Mafii, útrapy ve vídeňském vězení i radost z úspěchů, které vyvrcholily 28. října 1918, jejich životy velmi propojily. Bohužel ale spíše jen na politické úrovni. Jejich charaktery se na politickém poli dobře doplňovaly, ovšem bylo zde mnoho překážek, které jim znemožnily vztah povýšit na osobní úroveň. „Kramář byl mužem teorie, Rašín mužem praxe.“⁶

Kramářova vláda odstoupila po obecních volbách v roce 1919 a do nové už její členové nezasedli. Kramář byl přesvědčen o postupu nejvyšších vládních složek proti jeho osobě a hořce zanevřel na celou politickou scénu. Stejně tak zanevřel i na Rašína, jehož také vinil ze svých neúspěchů. Vysvětlení se mu snažil podat Masaryk: „Za války byl jste příliš pasivní, tím (pole) opanoval Dr. Rašín... Tak si vysvětluji, že Dr. Rašín i převrat

³ JIŘÍ KOVTUN, *Republika v nebezpečném světě*, Praha 2005, s. 241.

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž.

⁶ JANA ŠETŘILOVÁ, *Druhý či první muž strany? Ke vztahu Aloise Rašína a Karla Kramáře*, Historický obzor 5/1994, s. 114.

osnoval bez Vás, nikoli proti Vám.“⁷ Kramář pocítil žárlivost na svého mladšího kolegu i v oblasti, kterou Rašín považoval za svou doménu – totiž v otázce financí. Kramář začal, avšak nutno zdůraznit, že nikdy před veřejností, tvrdit, že finanční plán je jeho dílem, protože o celé věci rozmýšleli už ve vězení. Rašínova odpověď zněla takto: „Celý plán je můj, jedině můj a nikomu jsem nešel na radu.“⁸

Názorově se tyto dvě vedoucí osobnosti národní demokracie rozcházely i ve vztahu k ruské politice. Kramář se stále věnoval ruské emigraci, věřil v „nové Rusko“ zbavené bolševiků. Rašína ruská emigrace příliš nezajímala, byl i proti kontaktům se sovětským Ruskem, přestože ruský trh byl pro československý export obrovskou příležitostí. Zamítnul miliardový exportní fond pro vývoz do Ruska, o kterém se jednalo v zahraničním výboru parlamentu. Soudil o tamní komunistické vládě, že „vládcové Ruska, kteří nejdříve všechny výrobní prostředky čili kapitál své země zničili, přicházejí nyní prosit o cizí kapitál.“⁹

Rozdílný poměr měli dva vůdci národní demokracie i k Masarykovi a Benešovi. Rašín s nimi sice nevycházel úplně bez problémů, avšak Kramář k nim měl vztah vysloveně negativní. Důvodem byly jeho přetrvávající aspirace na funkci prezidenta, případně předsedy vlády.

Zatímco Rašín se v říjnu 1922 znovu vyšvihnul do sedla nejvyšší politiky, Kramář se už do vlády nevrátil. Rašín se de facto stal nejdůležitějším mužem pro národně demokratickou stranu, neboť ji zastupoval v elitní Pětce, čímž se stal jedním z nejvýznamnějších mužů státu.

Přese všechny vzájemné nesympatie však neřešili své spory před veřejností. Rašín se nesnažil sesadit Kramáře z čela národní demokracie a i když často svými vyhrazenými názory dostával již tak upadající stranu do nesnází, měl v jejím předsedovi důvěru a oporu.

Také poměr Hradu, tedy především T. G. Masaryka a E. Beneše, vůči Rašínovi, nebyl vůbec jednoznačný, stále se měnil a vyvíjel. Snad to bylo dáno Rašínovým naturelem a tvrdou prací, že u obou mužů vzbuzoval původně spíše sympatie.

Před válkou měl Rašín k Masarykově politice určité výhrady, ale oba se navzájem respektovali. V letech 1918-1921 lze Rašína přiřadit k loajálním stoupencům hradního

⁷ Tamtéž, s. 11.

⁸ Tamtéž, s. 118.

⁹ JANA ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, Praha 1997, s. 116.

uskupení. Občasný názorový konflikt s Edvardem Benešem Masaryk dokázal urovnat. Vzájemný vztah Hradu a Rašína se prohloubil v době Janovské konference. Rašín cestoval do Janova jako člen československé delegace společně s Benešem, který mu v rámci tamního pobytu zprostředkoval několik schůzek s hospodářskými experty. Po skončení konference odjeli ještě společně s Rudolfem Bechyněm a svými rodinami na dovolenou do Francie.

Koncem roku se ale Rašínův vztah s Hradem začal horšit. Důvodem byl stoupající kurz koruny a ministrova neústupná deflační politika, která měla rozporný vliv na československé hospodářství. Rašín se v této otázce názorově rozcházel s kruhy hospodářskými i politickými. I Masaryk s Benešem ho upozornili na možná úskalí jeho ekonomického plánu. Přesto Masaryk předpokládal, že Rašín „ve vládě byl by pod dohledem a vlivem; lépe než aby byl volný“¹⁰.

Nezaměstnanost, krachující banky či zhoršená možnost exportu vyvolala na sklonku roku 1922 nervozitu, která donutila samotného prezidenta situaci řešit. A tak lze v jeho diáři na čtvrtek 14. prosince vidět poznámku ke schůzce s Benešem a Švehlou: „Upozornil na korunu a nebezpečí finanční: ať po ukončení zasedání od Dr Rašína žádají finanční plán!“¹¹

Hned v neděli 17. prosince si prezident zapsal ostřejší poznámku: „Finanční = Očekávám pád koruny. Dr Rašín asi odstoupí, ale ne strana, ergo Engliš pohotově. Já hned z jara letos, že koruna nemůže výše než na podzim na 14-15 a pak udržet. To jsem Průmyslníkům, kteří u mne. Odstup Dr Rašína však nebezpečný pro bursu!“¹²

V pátek 29. prosince se Rašín stal takřka celodenním tématem prezidenta, kdy o něm nejprve hovořil ráno na schůzce s Benešem, poté s britským vyslancem Clerkem a ještě na 11:30 měl poznamenáno: „Patejdl Raše Sychrava.“¹³

Prezident i ministr zahraničí se shodli na tom, že Rašín nejenže zastává spornou teorii, ale svým tvrdohlavým setrváváním na udržení vysoké hodnoty koruny, která neodpovídá její reální kupní síle, vede stát do problémů. Nebyl to jen jejich názor. Souhlasili s nimi mnozí členové vlády a národohospodáři, v čele s Rašínovým sokem Karlem Englišem.

Takřka bezproblémový osobní vztah Masaryka a Beneše k Rašínovi kolidoval s jejich nesouhlasem vůči ministrově politické koncepci, kterou ohrožoval klidný vývoj státu.

¹⁰ ANTONÍN KLIMEK, *Boj o Hrad*, Praha 1996, s. 182.

¹¹ AÚ TGM, fond TGM, Masarykův diář z r. 1922, záznam ze 14. prosince 1922.

¹² Tamtéž, 17. 12. 1922.

¹³ Tamtéž, 29. 12. 1922.

Zatím Masaryk volil opatrný vyčkávací postup, ale během legionářské aféry už rezolutně zasáhl.

Legionářská aféra byl zřejmě nejtěžší konflikt Rašínovy politické kariéry, který vznikl v důsledku jeho přímočarého jednání, postrádajícího jakékoliv ohledy na pocity druhých. Legionáři Rašínovi „vadili“ v tom smyslu, že nepracovali pro stát tak, jak by dle jeho názoru měli. Co víc, požívali mnohé výhody a úlevy a právě to Rašín napadl na sjezdu Mladé generace národní demokracie 10. prosince 1922 v Pardubicích. Ve své plamenné řeči prohlásil, „že jsou to lidé, kteří bezsporně ověnčili své hlavy slávou, přišli do svobodného, mladého, v poválečných obtížích se nalézajícího státu, a nastavili ruku řkouce: „Bojovali jsme za tebe, zaplat', zaplat' hotově, zaplat' výhodami, privilegiemi ve svobodné, rovnoprávné demokratické republice. Tvrdím..., že za to, co se dělá pro národ, se neplatí!“¹⁴ Vzhledem k této aféře si proto, poté co byl postřelen, myslel, že atentátníkem byl rozhněvaný legionář, který se mu chce za jeho výroky pomstít.

Pardubická chůze Mladé generace byla sice veřejnosti uzavřená, ale Rašín dovolil redaktorovi Národních listů jeho slova ocitovat. Hned nazítří byla řeč zveřejněna. Legionáři ihned svolali na 14. prosince schůzi Československé obce legionářské a veřejně se zeptali Rašína, co měl svým výrokem na mysli. Rašín to však komentovat nehodlal a s legionáři o věci dále nejednal.

Tvrdohlavému Rašínovi bylo nutné vysvětlit nebezpečí situace. Ze své zimní dovolené v Tatranské Lomnici poslal prezident Masaryk Rašínovi dopis, ve kterém jej nabádal k okamžité omluvě legionářům za jeho útočné výroky ze sjezdu Mladé generace. Na konec dopisu prezident rukou připsal: „Zdržím se tu alespoň týden, možno-li i déle, kdybyste se chtěl nalokat pěkného vzduchu, přijed'te na den, na dva, mohli bychom tu o samotě všechno prodebatovat. S poručením doma T. G. Masaryk.“¹⁵

Rašín sám si byl vědom ohrožení své osoby, přesto příliš nedbal na zvýšení své bezpečnosti. Již v říjnu 1922 byl jeho dům střežen uniformovanou policií, neboť neuniformovanou stráž Rašín výslovně odmítl. Taktéž odmítl revolver, který mu v prosinci nabídl ministr národní obrany František Udržal k osobní obraně. Před Vánocemi si Rašín povšiml, že před jeho domem hlídkují dva strážníci. Hned telefonoval policejnímu presidentu Bienertovi, aby je odvolal. Ten mu odvětil: „Pane ministře, hlídky

¹⁴ JANA ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, Praha 1997, s. 118.

¹⁵ AÚ TGM, fond TGM, korespondence ad Rašín z 4. 1. 1923.

jsou mojí věcí, odpovědnost za vaši bezpečnost nesu já.“¹⁶ Po několika dnech se proti hlídkám Raším znovu a ostřeji ohradil. Proto byli uniformovaní strážníci opět nahrazeni civilními. Situaci měli ale dost stíženou, neboť v domě bydleli dva advokáti a populární lékař a o časté návštěvy tedy nebyla nouze.

V neděli 31. prosince se Rašín odebral s rodinou do Vřetenova Mlýna a zdržel se tam do úterý (2. ledna) večer. „Pobyt v přírodě působil na něho velmi blahodárně a byl zřejmě osvěžen. Ve středu (3. ledna) ráno liboval si v kanceláři, jak se mu v Krkonoších líbilo a podotkl: „Od svých studentských let včera poprvé jsem se nerad vracel do Prahy. Líbilo se mně venku velice, v té přírodě, kde jsem vzdálen od zlých lidí!“¹⁷ Bohužel ho hned po návratu čekal mezi došlou poštou také dopis od redaktora Národních listů Penížka, kterého pověřil Masaryk zpravit Rašína o momentálně krajně vyhoceném postoji československých legionářů. Prezident žádal Rašína o urychlené urovnání sporu. Rašín byl Penížkovým dopisem hluboce uražen, o čemž 3. ledna referoval přímo prezidentovi: „Nevím, zda-li si pan redaktor Penížek neosobuje více práv, než mnoholi jste mu svěřiti chtěl vzhledem k poměru, který je mezi presidentem republiky a ministrem. Nezdá se mi také, že by byl ve svém dopise tlumočil správně Vaše názory, neboť myslím, že po prozkoumání doslovného znění mé řeči, jak byla uveřejněna v Národních listech, a je ve svém textu nezměnitelná, mohla by (být) předpojatými vykládána tak, jak ji předpojatí vykládají v Čase, Tribuně, Bohemii a Rudém právu.“¹⁸ I přes tuto rozhořčenou odpověď poslal Rašín v příloze omluvný dopis legionářům. Po Václavu Klofáčovi, který se vracel z Podkarpatské Rusi přes Tatranskou Lomnici, kde prezident právě pobýval, poslal Masaryk Rašínovi vysvětlení, že Penížka použil jako prostředníka a ministrovi nechtěl nikterak radit, nýbrž ho jen informovat o napjaté situaci mezi legionáři, kteří k němu dokonce vyslali deputaci, již nejprve nepřijal. Po týdnu však přišla deputace nová, vedená poslancem Patejdlem, kterou už přijal, aby se dozvěděl o jejich úmyslech a aby je mohl umírnit. Masaryk psal: „Radikálnější lidé mezi legionáři pomýšleli dokonce na demonstraci rázu násilného proti Vaší osobě a proti Národním listům. Klidnější radili k hromadné žalobě, dále aby legionáři poslanci se vzdali svých mandátů a konečně, aby legionářští úředníci vyšší a důstojníci taktéž svá místa skládali. [...] Vyslovil jsem také naději, že věc vyřídíte; myslím, že promluvení s poslanci jako poslanec věc by nejsnáze urovnalo. [...] Přesvědčil jsem se, že odpovědní vůdcové legionářů jsou přístupni

¹⁶ Lidové Noviny, 6. ledna 1923.

¹⁷ Národní listy, 6. ledna 1923.

¹⁸ AÚ TGM, fond TGM, korespondence ad Rašín z 3. 1. 1923.

argumentu a nepochybuji tudíž, že s nimi věc klidně vyřídíte.“¹⁹ Prezidentův apel už Rašín splnit nestihnul.

Ve středu 3. ledna se Rašína jeho šofér žertem zeptal, zda již slyšel pověsti o chystaném atentátu, které kolovaly Prahou. Rašín mu odpověděl: „Vy se bojíte? To zůstaňte tedy doma. Já se nebojím.“²⁰

Čtvrteční ministerské rady (4. ledna) se ministr financí zúčastnil až do konce. Poté jel domů, v doprovodu ministra Nováka. Měl dobrou, rozvernou náladu, která mu stále ještě přetrvala z příjemné dovolené v Krkonoších. Zvláště projevoval radost nad zprávou, že ministerskému předsedovi Švehlovi se po zdravotní stránce daří lépe, pravíc: „To jsem rád, že se z toho vykouše. Pošlu mu hned zítra krásnou kytici.“²¹ Dalšího dne ráno žádnou kytici neposlal.

¹⁹ AKPR, T 775/21, Dr. Alois Rašín, ministr financí, dodatek k Hughesu z 8. ledna 1923.

²⁰ Lidové Noviny, 6. ledna 1923.

²¹ Tamtéž.

Atentát

*„Nesehnul svou štíji na Borech, nesklonil ji před
habsburským katem - až našel se, osudu žel, český člověk,
který zločinným atentátem zlomil tu neohebnou páteř.“²²*

5. ledna 1923 otřásla Československem událost v jeho dějinách dosud nevídaná. V nevlídné atmosféře zimního rána zazněly okolím pražské Žitné ulice dva výstřely. Jeden z nich se stal osudným ministru financí Aloisi Rašínovi. Atentátník svůj cíl splnil – dosáhl naprosto ojedinělé, navýsost skandální skutečnosti – zabil předního československého politika.

Nebylo to poprvé, kdy se fanatický zabiják pokoušel odstranit významného člena vlády čerstvě vznikuvší republiky. Již 8. ledna 1919, tedy takřka přesně před čtyřmi lety, se pokusil mladý anarchista Alois Šťastný zabít ministerského předsedu, Rašínova stranického kolegu, Karla Kramáře. Vystřelená kulka mu však nepronikla skrz silný zimník a náprsní tašku, což bylo později předmětem vtipů o její řádné naditosti. Asketický život dr. Rašína, ani spekulace o tloušťce jeho peněženky, nebyly v tomto případě namístě, neboť on byl zastřelen zákeřně, a to z blízkosti a zezadu.

Atentát na ministra Aloise Rašína byl důsledkem obrovské vlny nevole, která se vůči němu zvedala již od jeho opětovného zasednutí do ministerského úřadu v říjnu 1922. Nekompromisní zastávání deflační politiky proti ministru financí popudilo takřka celé politické spektrum, Hrad, osobní přátele, ale také československé obyvatelstvo, na které negativní vliv deflace dopadal. Pověstnou poslední kapkou, která rozpoutala doslova hysterickou mediální kampaň vůči Rašínovi, byla legionářská aféra. V hlavě devatenáctiletého anarchisty kampaň dosáhla většího pohnutí, než by si soudobý tisk přál. Mladík se naivně rozhodl vzít do svých rukou osud Československa, který měl být bez Rašína lepší. Odhodlal se k vraždě ministra financí.

5. ledna, v „černý pátek“ (jak byl tento den později trefně nazýván), Alois Rašín zaspal. V půl osmé, když se probudil, vrah už čekal před jeho domem. Údajně byl v Žitné ulici i strážník. Žitná ulice prý ale skýtala „naprosto normální vzhled, takže detektiv, jehož služba se vztahovala i na schodiště, nic podezřelého nezpozoroval. Atentát sám

²² Ze smutečního projevu Jiřího Stříbrného na Rašínově pohřbu, Národní listy, 22. 2. 1923.

následoval tak rychle, že nebylo mu možno zabránití.“²³ Před devátou hodinou ministra přijel vyzvednout jeho šofér Felix Pluner. Jako vždy zastavil automobil v Žitné ulici před domem č. 6. Rašín vyšel z domu, v jedné ruce držel klobouk, ve druhé tašku, v ústech doutník. Hned jak jej šofér spatřil, otevřel dvířka automobilu a vyndal zevnitř pokrývku. Právě v tomto okamžiku zazněly dvě rány a než se stačil otočit, zasažený ministr se už kácel k zemi. Šofér hned nepochopil, že na Rašína někdo vystřelil. Myslel, že se mu udělalo nevolno nebo že uklouzl, a tak se ho snažil postavit zpátky na nohy. Zato Rašín vše ihned pochopil a poslal Plunera pro lékaře. To už ke zraněnému seběhl jeho syn Ladislav, jen v noční košili a kalhotách a spolu s dalšími přítomnými vynesli Rašína zpátky do jeho bytu ve druhém patře. Zatímco se čekalo na příjezd sanitky, staral se o zraněného dr. Weissberger, který bydlel o patro níž, z vedlejšího domu byl pak přivolán doc. Vítek a ze záchranné stanice dr. Motejl. Rašín, který stále ještě svíral v ústech hořící doutník, si stěžoval na prudké bolesti v břiše. Lékaři také zjistili ochrnutí nohou a okamžitě zkonstatovali nutnost operace. Rašína zabalili do deky a dali mu kafrovou injekci, která však příliš neúčinkovala. Zmítající se v mdlobách, Rašín hluboce chroptěl. Jeho urputný boj o život právě začal.

Rašín byl sanitkou převezen do sanatoria v Podolí, kde už byl připraven sál ve třetím patře. Do operační síně byl vpuštěn jen Ladislav a operující lékař Petřivalský s asistenty Weissbergerem, Divišem, Bláhou a dalšími. Čtyři hodiny zde Rašín ležel bez hmatatelného tepu, takřka bez srdeční činnosti. Ze dvou kulek ho zasáhla jen jedna. Ta pronikla míchou a uvízla uvnitř obratle, což mělo za následek ochrnutí dolních končetin, břišního svalstva, těžké poruchy střev a močového měchýře. K tomu se přidala infekce, zanesená do rány. Složitá operace nepřinesla radostné výsledky. Přítomní lékaři, mezi nimiž byli také profesori Syllaba, Jedlička a Švehla, nedávali pacientovi příliš velkou naději na přežití. Svůj pesimismus nezastíral prof. Michal Jedlička, když telefonoval prezidentské kanceláři podrobnosti o operaci: „Stav dra Rašína jest beznadějný. Následkem poranění míchy jest tělo od života dolů úplně ochrnuto. Poraněný má nervový šock, který hrozí, že životu jeho může býti v několika hodinách konce. I kdyby se uzdravil, jest téměř jisto, že by nemohl vládnouti nohama a že by byl připoután úplně na lůžko. Byl by to tedy život nemožný. V dutině hrudní byl velký výron krve. Dosud se neprobral k vědomí.“²⁴

²³ Lidové Noviny, 6. ledna 1923

²⁴ AKPR, T 775/21, Dr. Alois Rašín, ministr financí, záznam Jedličkova telefonátu 5. ledna 1923.

Rašínův syn Ladislav si do svého deníku napsal: „Atentát. Sanatorium. Hrozná bolest. [...] Srdce téměř netluče. Naděje žádná.“²⁵ Přesto možná právě Rašínova příznačná pevná vůle jej, skoro zázrakem, dokázala udržet naživu ještě déle než měsíc.

Drama v Žitné ulici pokračovalo i po rychlém odjezdu sanitky. Pachatel zatím rychle utíkal do Příčné ulice. Netušil však, že se za ním rozeběhl Emil Švitorka, číšník, který byl právě u doktora Weissbergra. K němu se přidali strážníci, kteří právě konali hlídku a společně dorazili k domu č. 4, v jehož sklepení se pachatel schoval. Posléze však si uvědomil, že proti blížícím se ozbrojeným strážníkům nemá šanci, a tak svůj revolver schoval v chodbě sklepa za prknem u zdi a sám vyšel se zdviženýma rukama nad hlavou, pravíc: „Pánové, nebojte se, já vám nic neudělám, já se vzdávám.“²⁶

Teprve devatenáctiletý pachatel byl nejprve dopraven na policejní komisařství v Salmovské ulici a poté byl přemístěn na bezpečnostní oddělení. Jeho jméno, Josef Šoupal, znalo dalšího dne celé Československo.

Šoupal pocházel z Německého Brodu. Původně pracoval jako akvizitér pojišťovny Praha v Plzni, od 1. ledna 1923 měl nastoupit v Hradci Králové do tamní filiálky Slovanské pojišťovny, ale nenastoupil. Politickým přesvědčením byl komunista, ale ze strany vystoupil již půl roku před atentátem. Sám uvedl, že je anarchokomunistou, bez náboženského vyznání. V říjnu 1922 si pořídil sedmiranný browning ráže 6,35 dlouhý 10,5 cm, na nějž si podvodem opatřil zbrojní pas. Střílet se jezdil učit do lesa u Zdic. Před svými přáteli se svým úmyslem nikterak netajil. Otevřeně projevoval svou nenávist vůči Rašínovi, kterou však naslouchající nebrali vážně.

Svůj čin měl atentátník dobře promyšlen. 11. prosince 1922 se snažil Rašína zastihnout přímo na ministerstvu financí v Clam-Gallasově paláci. Vydával se za jednatele Mladé generace národní demokracie v Plzni a snažil se dosáhnout audience. Byl ale odmítnut, a proto se rozhodl počkat na ministra na chodbě, protože si byl jistý, že je v budově přítomný. Když Rašín konečně vyšel z kanceláře, přistoupila k němu neznámá žena, které Šoupal ublížit nechtěl. Proto si od sluhy pouze zjistil Rašínovu adresu a zapamatoval si číslo jeho automobilu N-III-730.

Když se však poprvé dostavil do Žitné ulice, Rašín zrovna rozmlouval s jakýmsi mužem uvnitř automobilu. Šoupal tedy počkal do odpoledne, kdy už šel rovnou do

²⁵ ANM, fond A. Rašín, k. 1, inv. č. 24, zápisky L. Rašína.

²⁶ Rudé právo, 6. ledna 1923.

Rašínova bytu. Nevěděl ale, že ministr v bytě jiné než soukromé návštěvy v zásadě nepřijímá, a proto ještě téhož večera odjel z Prahy s nepořízenou.

4. ledna 1923 přijel bez zavazadel, zato však svátečně vystrojen, do Prahy. Pronajal si pokoj v hotelu „Zlatá husa“ na Václavském náměstí a dalšího dne ráno již vyčkával na svou oběť před jejím domem, předstírajíc zájem o výkladní skříň blízkého knihkupectví. Rašín vyšel z domu, nesouc v jedné ruce aktovku a ve druhé klobouk, v ústech doutník. Šoupal k němu přiblížil zezadu a vystřelil na něj dvě rány, jednu ze vzdálenosti pěti a druhou dvou metrů.

Při výslechu Šoupal neprojevil žádnou lítost, choval se klidně a občas až posměšně. K případu odmítal vypovědět něco bližšího. Atentát prý učinil z vlastního přesvědčení a po zralém uvážení jako důsledek Rašínovy politické činnosti. V politikovi spatřoval reprezentanta československé plutokracie, která hájí zájmy svého bankovního koncernu (soustředěného kolem Živnobanky a dr. Preisse), a atentátem chtěl zastrašit reakci a prospět pracující třídě.

O necelé dva měsíce později vrah ale přehodnotil svůj bezcitný čin: „Nechtěl jsem zabít Rašína, chtěl jsem zabít Živnostenskou banku... Chtěl jsem zasáhnouti to, co representoval: kapitalismus, rdousící tisíce mých bratří... Lituji doktora Rašína, jestliže zemřel a systém zůstal.“²⁷

Soudní přelíčení s atentátníkem začalo 4. července 1923 v Praze. Ač sám anarchokomunista, velmi urychlil a zjednodušil cestu k návrhu a následnému schválení kontroverzního zákona na ochranu republiky, proti kterému právě levice silně protestovala. Exemplárně jej soudil nový Státní soud, přímo určený k procesům s těmi, kdo zákon na ochranu republiky porušili. Případ nebyl složitý. Neprokovála se spoluvina žádné další osoby, ani tolik hledaný intelektuální původce. Šoupal byl odsouzen na 18 let těžkého žaláře, zostřeného čtvrtletně postem a vždy 5. ledna temnicí. Svůj rozsudek přijal klidně, neboť si byl vědom toho, že spáchal-li by atentát o pár měsíců později, po dovršení svých dvaceti let, zaplatil by za něj životem sám. Kvůli špatnému chování strávil ve věznicích Kartouzy a Bory dvacet let. Po válce si změnil jméno, nikoliv však politické přesvědčení. V Havlíčkově Brodě pomáhal obnovovat komunistickou stranu. Svým problematickým působením však místní organizaci KSČ spíše diskreditoval. Jeho pobyt v rodném městě se stal společensky neúnosným, a tak odešel do severočeského pohraničí, kde roku 1959 zemřel.

²⁷ JANA ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, Praha 1997, s. 124.

Atentát na Rašína měl překvapivě hodně společného s pokusem o atentát na Karla Kramáře. Kramář byl také napaden na veřejném místě, a to chodbě pražského hradu, kde měl jakožto ministerský předseda pracovnu. Jak už ale bylo řečeno, pokus skončil neúspěšně, neboť kulka prorazila zimník ve výši prsou, kde se ale smekla po náprsní tobolce a přezce šlí a těla se nedotkla. Alois Šťastný byl odsouzen na osm let vězení a podobně jako Šoupal proti rozsudku bojoval chabými argumenty. Kramáře, ani jeho vládu neuznával a považoval je nebezpečnými pro proletariát. Prohlásil, že „vstup socialistů do vlády je smutný fakt a že atentátem chtěl zachránit českou revoluci“²⁸. U soudu odmítl obhájce a v žaláři se ani nedovolával práv politického vězně. Po deseti letech o události napsal: „Věřil jsem, že bojuji-li proti danému řádu tak, že použiji i neobvyklých násilných prostředků, stojím tak dalece mimo a proti každé jeho složce a instituci, že je nemohu uznávat. Policie, soud, věznice, státní návladní i obhájce - to všechno byly věci, které bylo nutno odstranit při boření nespravedlivých a shnilých řádů. A teď bylo nezbytné a samozřejmé, tyto instituce aspoň neuznávat a jimi pohrdat. Bourám-li současný řád a jsem při tom chycen za ruku, nedovolávám se těch zřízení, která jsem boural a která neuznávám a nenávidím - pro své výhody.“²⁹ Stejně jako Šoupal i Šťastný konstatoval, že jeho čin nevycházel z jeho „zájmu“, ale z potřeby změnit politickou situaci, která se mu zdála neúnosná. Opět se tedy nemělo jednat o zločin, zaměřený proti jednotlivci, ale proti „systému“. Podstatný rozdíl tu přece jen ale byl. Narozdíl od Rašína, Kramář do tohoto incidentu neprovedl jediný skutek, za který by mohl být všeobecně nenáviděn. Možné vysvětlení přinesl Ferdinand Peroutka, který tvrdil, že útočník se zkrátka cítil být utlačován tím, že Kramář byl ministerským předsedou. „Musíme hledat pohnutky v citové oblasti. Přebírat byl tak klidný, věcný a spořádaný, že nenasytil duši těch, kdo dychtili po revolučních gestech, než k jakým dával příležitost Národní výbor...“³⁰ Hned 9. ledna 1919 prohlásil předseda sněmovny, poté, co se zde objevil Kramář, přivítán ovacemi: „Čin, který se stal včera, musí zůstat ojedinělým v politickém životě našeho národa, ve kterém je čímsi naprosto cizím. Celý náš dosavadní vývoj k samostatnosti státní za posledních let je vyznačen jednou nepřetržitou čarou klidného vývoje, bez krveprolití a bez obětí. Tak

²⁸ FERDINAND PEROUTKA, *Budování státu*, Praha 1991, s. 255.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž, s. 256.

musí býti i nadále. Teror nemá a nesmí mít místa v naší republice, teror v žádné podobě.“³¹

Možná, že kdyby se začal zákon na ochranu republiky projednávat již tehdy, „teroru“, který přišel takřka přesně za čtyři roky, by se předešlo.

³¹ Tamtéž.

Boj o život

„Ani na vteřinu se nezachvěl hrůzou ze smrti a na každé minutě života lpěl jen proto, aby mohl dokončiti svou povinnost.“³²

Počátkem ledna 1923 celá Evropa napjatě sledovala situaci na západě. 11. ledna 1923 francouzská a belgická vojska obsadila, z důvodu německého neplacení reparací, průmyslový Essen a postupně celé Porúří a zároveň vybudovala i příslušné celní bariéry. Německá vláda reagovala pozastavením diplomatických styků, vyhlásila pasivní rezistenci a přerušila veškeré dodávky uhlí a dříví. Německá ekonomika byla těžce zasažena a v zemi narůstalo zdivočení, které mohlo končit katastrofami. V Sasku a Durynsku se moci uchopily v říjnu 1923 zemské vlády sociálních demokratů a komunistů, v Hamburku se bojovalo na barikádách, byla vyhlášena separátní Porýnská republika, korunní princ Vilém Hohenzollernský se vrátil z exilu do Německa a v Mnichově se Adolf Hitler a generál Ludendorff pokusili 8. listopadu o nacistický puč. Moskvě svítla naděje, že by mohla následovat vlna revolucí, ale toto, i všechny ostatní nebezpečí byla časem zažehnána, včetně razantního zlikvidování inflace. Německá vláda před Francií kapitulovala, přesto se Francie po konfliktu nacházela v naprosto tristní situaci, nehledě na to, že její vztah s Velkou Británií se ještě více zhoršil.

Tisk sledoval velmi pozorně taktéž události v pobaltské Klajpedě. Tento přístav, původně litevský, později německý a od roku 1919 pod správou států Dohody, byl roku 1923 napaden litevskými vojenskými jednotkami pod vedením plukovníka Budryse. Snahy Litvy znovu k sobě přičlenit tento strategický přístav uspěly, když její vojska donutila okupační francouzské jednotky stáhnout se.

Situace v celé Evropě byla velmi napjatá. Není divu, byla zde hrozba dalšího válečného konfliktu. V této bouřlivé době vystřelil mladý, naivní anarchista na československého ministra financí. Tento výstřel v evropském kontextu takřka zaniknul. V Československu sice znamenal událost hodnou nejvyšší pozornosti, ale i zde byl děním v Evropě poněkud „umenšen“. Nutno také dodat, že lidé měli stále v živé paměti milióny mrtvých, kteří padli ve válce. I tento fakt mohl pozměnit náhled na jinak otřesný a výjimečný čin.

³² Lidové noviny, 19. 2. 1923.

Zprávy o kritickém stavu ministra financí se okamžitě rozlétly Prahou. Zmatené informace vyvrcholily k poledni, kdy se rozšířila zvěst o tom, že Rašín zranění podlehl. Tato mystifikace zapůsobila natolik, že černý prapor, který visel na Václavském náměstí na domě, v němž dva dny předtím zemřel jakýsi Čestmír Kratochvíl, zdál se lidem jasným potvrzením nenadálé tragédie.

Desinformace byla pochvíli po chvíli vyvrácena, což ale davy příliš neuklidnilo. Mnoho lidí stále ještě dávalo najevo výslovný souhlas s atentátem. Ti byli ovšem rozechvělým davem okamžitě ztrestáni. Poté došlo k jejich zatýkání.

Proti atentátu se veřejně postavily politické strany i významné organizace, včetně Československé obce legionářské, která měla s Rašínem stále ještě nevyřešený, ostrý konflikt. Ihned po zjištění, že atentátník je bývalým komunistou, začala být s atentátem spojována celá komunistická strana. Začala být ze všech stran ostře napadána, především pravicí, která ve stávající situaci viděla vhodnou příležitost, jak zasáhnout levicové strany a sebe posílit. Nejvýbojnější bylo zřejmě fašistické hnutí Červenobílých. Jeho stoupenci požadovali zastavení Rudého práva, zatčení vedení legionářské obce a tvrdý postup proti Českému slovu a Tribuně. Dokonce chtěli napadnout redakci Rudého práva v Myslíkově ulici, ale byli zastaveni.

Po druhé hodině telefonoval do prezidentské kanceláře šéfredaktor Prager Presse Laurin: „Na 3. hodinu odpolední chystají se velké demonstrace na Václavském náměstí. Na Václavském náměstí rozdávají se nepodepsané letáky, které oznamují řeči u sochy sv. Václava o spáchaném atentátu na ministra dra. Aloise Rašína a vyzývají obecnost, aby udělalo pořádek, hlavně v redakcích tak zvaných „českých listů“. Míněna jest Tribuna.“³³

Jak bylo předesláno, ve tři hodiny byl uspořádán u pomníku svatého Václava tábor lidu. Promluvili zde tři národně demokratičtí řečníci, mezi nimiž byl i jeden z hlavních propagátorů fašistického hnutí v Československu J. Kučera, který odsoudil štvání některých listů proti ministru financí, jehož důsledkem, dle řečnickova názoru, byl na něm proveden atentát. Shromáždění zazpívalo „Hej Slované“ a pak utvořilo průvod, který putoval kolem paláce Hvězda na Karlovo náměstí, poté přes Národní třídu a Příkopy až na Staroměstské náměstí. V Mariánské ulici byla davu podána zpráva o Rašínově stavu a následně byl vyzván k rozchodu. Celá akce se neobešla bez zásahu policie. Našli se

³³ AKPR, T 188/23, Dr. Alois Rašín, ministr financí, Šámalův záznam o telefonátu s šéfredaktorem Laurinem 5. ledna 1923.

především mladí lidé, kteří atentát veřejně schvalovali.³⁴ Podle policejní zprávy byl již před osmou hodinou večerní v ulicích Prahy opět klid.

Na Hrad podrobnosti o atentátu zatelefonoval policejní prezident Richard Bienert. Kancléř Šámal ihned doporučil ministru vnitra Malypetrovi vydat prohlášení, které by veřejnosti dalo najevo jednotu vlády. Poté o události informoval prezidenta, stále ještě pobývajícího na Slovensku. Masaryk souhlasil s návrhem národní demokracie, aby se ministerstva financí zatím ujal ministr obchodu Ladislav Novák.

Dva dny po atentátu napsal Masaryk Karle Rašínové povzbudivý dopis: „Máme teď vážný důkaz, že i naše občanstvo, jako všude jinde v Evropě, je abnormálně rozčilené a část jeho až chorobně. Nic neomlouvá zločin, jaký se stal minulý pátek, ani rozčilení z války a převratu. Jsem přesvědčen, že oběť a utrpení Dra Rašína a Vaší rodiny nebude nadarmo.“³⁵ Pak Rašína 16. a 26. ledna Masaryk osobně navštívil v nemocnici. Podílel se také na zajištění dvou špičkových pařížských neurochirurgů, kteří měli do Prahy přijet na lékařské konsilium.

Ladislav Rašín pečlivě zapisoval stav svého otce, včetně útržků jejich rozhovorů. Zápis prvního dne v nemocnici končí trpce úsměvnou poznámkou „Bláho, to není žádné bláho.“³⁶ Od 7. ledna syn zaznamenal malé zlepšení. Pacientova teplota klesla, ale dostavil se dlouhotrvající kašel. Ladislav zajišťoval otcovo spojení s ministerstvem a okolním světem. Otcovu aktovku odevzdal, dle jeho přání, na ministerstvo. 13. ledna obdrželi ošetřující lékaři výhružný dopis od anonymního pisatele, který se nazýval „Aster“. Nabádá lékaře, aby se „o toho bezohledného mladočeského zloděje, pašeráka, komedianta Rašína“³⁷ nestarali. Dopis byl okamžitě předán kancléři Šámalovi a policii.

14. ledna bylo už Rašínovi natolik dobře, že požádal syna, aby mu předčítal noviny. Doslova lačnil po aktuálních informacích. I jeho fyzický stav se zlepšil, dokonce byl schopen pít červené víno, černou kávu, jdl vaječné omelety, hovězí vývar, špenát i šunku. Snažil se být velmi silný a s návštěvami hovořil tak optimisticky, že jeho nadějný stav považovaly za zázrak.

³⁴ Pro veřejné schvalování atentátu byli zatčeni: dvacetiletý Eduard Kaucký z Vysočan, třiatřicetiletý topič František Čihák z Nuslí, osmnáctiletý zubní technik Josef Javůrek z Prahy IV., čtyřiatřicetiletý obchodní cestující Jindřich Schiffmann z Prahy I., jednatřicetiletý zámečník Antonín Loučka z Prahy II., pro neuposlechnutí stráže a veřejné pobuřování devatenáctiletý Bohumil Knol z Prahy II., čtyřicetiletý obchodník Josef Loňský z Vinohrad, devatenáctiletý student Emil Synek z Karlína, devětadvacetiletý obchodní příručí Jaromír Polenda z Nuslí, devětadvacetiletý dr. Otokar Čapek z Prahy II. a jednatřicetiletý architekt Josef Svoboda z Prahy II. pro neslušné výroky byla ještě téhož dne také zatčena šestatřicetiletá roznášedla zboží Anna Vaňásková z Prahy I. a osmadvacetiletý zámečnický pomocník Arnošt Oppenheimer z Prahy VII.

³⁵ AÚ TGM, fond TGM, dopis Karle Rašínové z 7. 1. 1923.

³⁶ ANM, fond A. Rašín, k. 1, inv. č. 24, zápisky L. Rašína.

³⁷ AKPR, T 60/23, Dr. Alois Rašín, ministr financí, dopis prof. Syllabovi 13. 1. 1923.

Lékaři se pokusili uplatnit při pacientově léčbě kromě běžného postupu i další rozličné metody - podkládání kříže polštářkem, „elektrizování“ či masáže. 16. ledna kašel přetrvával, teplota se opět zvýšila. Rašín byl mrzutý, možná také kvůli zdržení prezidenta, který se v tento den ohlásil na půl dvanáctou, ale přišel až po půl jedné. I lékaři se pozastavili nad tím, že prezident byl příliš „studený“. Masaryk se však zvláštní „vřelostí“ nikdy nevyznačoval, citový stav nedával najevo. V tisku byla prezidentova návštěva prezentována v jiném světle. Prezident se podle něho choval vřele a Rašínova nálada byla dobrá. Zajímavá konfrontace svědectví a oficiální tiskové zprávy. V dalších dnech zůstával Rašínův stav takřka nezměněn. Kromě mírně zvýšené teploty ho trápil neustálý kašel.

Od počátku února se jeho stav začal zhoršovat. Přesto stále myslel na pracovní záležitosti a snažil se toho udělat co nejvíce pro dobro státu. Prostřednictvím Národních Listů vyzýval národ, aby přispěl na „Zlatý poklad republiky“. Sám byl příkladem a jednotliví lidé či organizace zasílali místo květin a přání k uzdravení, peníze nebo cennosti právě na tento státní fond. V deníku národní demokracie byly tištěny seznamy lidí, kteří přispěli.³⁸ Pozadu nezůstala ani Rašínova rodina. Rašínovou zásluhou zlatý poklad republiky v této době významně vzrostl.

Svůj postoj k atentátu vyjádřil starosta hlavního města, dr. Baxa: „Mohu zajisté prohlásiti jménem hlav. města Prahy, že všichni odsuzujeme tento zločin a to tím spíše, že v demokracii není třeba v zápasu proti těm, kteří zastávají odchylné mínění, sahati k takovým prostředkům, jako se stalo v tomto případě. [...] Není třeba ani zdůrazňovati, že čin tento jest s to, aby těžce poškodil naši pověst v cizině.“³⁹

Počáteční naděje, která se vznášela nad Rašínovým lůžkem poté, co překonal bezprostřední krizi a jeho celkový stav se zlepšil, se pomalu ztrácela, když začal 17. ledna vykašlávat krvavé hleny a teplota opět stoupla. Objevily se nové komplikace - infekce mozkomíšního moku, lalůčkové záněty plic, proleženiny. Ošetřující lékaři byli dotčeni nedůvěrou prezidenta, který se rozhodl, že zajistí specialistu. Profesor Syllaba o vhodné osobnosti jednal s Janem Masarykem, Šámalem a také s Rašínovým přítelem Třebickým. Do jednání zasáhl i Karel Kramář, kterého Rašínův stav zajímal také kvůli znovuoobsazení jeho rezortu stranou. Obával se, že ministr Novák nebyl fyzicky schopen zastávat dvě ministerstva. Pokud by na Rašínovo místo nastoupil někdo jiný, byl by on i jeho rodina

³⁸ „Na zlatý poklad republiky československé složeno u naší pokladny: Pan V. Kocourek, přednosta stanice, Zákolany, k výzvě dra Rašína 50 Kč; I. Myslíková, Troja, s přáním brzkého uzdravení p. dru Rašínovi 50 Kč; [...] Při vzpomínce na dra Rašína věnují hosté ve vinárně Lobkovicově, Praha-III., 100 Kč; [...] místo květinového daru p. dru Rašínovi zasílá Jan Ludvík, obchodník a starosta města, Domažlice, 200 Kč...“, Národní listy, 21. 1. 1923.

³⁹ Národní listy, 6. 1. 1923.

zbaveni starostí, které ministerská funkce skýtá a mohl by se lépe soustředit na uzdravení. Zároveň se přimlouval, aby ošetřujícím lékařem nebyl Němec, neboť jeho negativní prohlášení by mohlo vyvolat dojem, že Němci chtějí ministra odstranit. Ze seznamu lékařů, který přinesl na Hrad Ladislav Rašín, přicházel v úvahu francouzský specialista Babinski, kterého navrhoval také prof. Jedlička. Babinski sám později ještě doporučil svého kolegu, špičkového chirurga de Martela. Prezidentská kancelář zaplatila dvě jízdenky přes Vídeň do Prahy a dr. Martel už dokonce nakoupil drobné operační potřeby. Z jejich cesty ale sešlo. Rašínovi lékaři si přáli, aby přijeli až po 15. únoru, což se nakonec ukázalo jako velmi pozdě, neboť Rašínův stav se natolik zhoršil, že se konsilium neuskutečnilo. Úřední zpráva upřesnila: „Odjezd specialistů Babinského a Martela z Paříže byl prozatím odložen, až příznaky slabosti srdce a stav těžce nemocného selepší.“⁴⁰

V Praze zatím vznikla fáma (která se ihned roznesla po celém Československu), že Rašín již zemřel, což vyvolalo stovky telefonátů přímo do podolské nemocnice. Dokonce i Kramář po jejím vyslechnutí ihned spěchal k Rašínovi, aby se přesvědčil o opaku.

O výrazném zhoršení Rašínova stavu informovalo mj. České Slovo: „Jen velikou a velmi svědomitou ochranou lékařskou se podařilo dosáhnouti aspoň toho, že proležení se dělo za sucha a netvořily se tedy septické jedy, které ve styku s krví znamenaly by okamžitou katastrofu. Komplikace na plicích, pohrudnici atd. neměly příznivý průběh a přivodily značné oslabení sil. Nejzdravější a nejsilnější orgán pacientův, srdce, stálými a nutnými injekcemi (kafrovými, kokainovými, opiovými) se pozvolna vyčerpávalo; vrátil se znovu také zánět plic, nastalo zkrátka pozvolné odumírání dosud činných orgánů.“⁴¹

Přidaly se ještě další komplikace, jako byly infekce mozkomíšního moku, lalůčkové záněty plic, zánět močového měchýře, bakteriální sepse a sněť.

Po celou dobu Rašínovy hospitalizace v podolské nemocnici se o něj jeho manželka pečlivě starala, spolu se řádovými sestrami, později mu dokonce začala i sama vařit. 13. února si Karla Rašínová zapsala: „Nemohl mluvit, klíčoví kosti mu vystávaly, krček byl stále tenčí, srdce mě bolelo, když jsem se na něj podívala.“⁴² 15. února začal Rašín vidět zeleně a modře. 16. února mu na dotaz co je nového, prof. Jedlička sdělil, že přinesli pozdrav od Švehly kolegyně Bechyně, Stříbrný a Šrámek. Chtěli slyšet něco, co by mohli sdělit národu, dodal prof. Syllaba. Rašín i přes velmi špatný stav sebral všechny síly a

⁴⁰ České Slovo, 16. 2. 1923.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² JANA ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, Praha 1997, s. 129.

šeptem, s velikou námahou útržkovitě odvětil: „Ano ... ano ... napíši. Už to píši v duchu – snad asi za 3 dny budu hotov ... Až se vyspím ...chtěl bych si odpočinouti ... Děkuji kolegům z Pětky ... jsou to dobří lidé, vím, že mne mají rádi. Chtějí dobro republiky ... máme k sobě důvěru ... řekněte, ať zůstanou, jak jsou ... říkat si pravdu ... budeme-li všichni držet k sobě, udržíme republiku ... rozejdou-li se strany ve všeobecném vzájemném boji, ztratíme samostatnost.“ Po dlouhém odpočinku ještě dodal: „Politika je hrozná ... těžká ... všichni zodpovídáme za osud vlasti ... politik musí mluvit pravdu ... bezohlednou ... Nebudeme-li mluvit pravdu sami k sobě ... ztratíme ... ztratíme ... samostatnost ... jsem optimista ... věřím, že nás bude více takových ... někdy se musí pravda zamlčeti ... když ji národ nesnese ... vyčkat pravého okamžiku ... ale pak ji říci bezohledně, a to hned, hned ...“⁴³

Ještě téhož dne v noci svolal Ladislav k otcově loži celou rodinu. Rašín ležel v bezvědomí. „Pohled ten mne bude provázet po celý život,“⁴⁴ poznamenala si do deníku Karla Rašínová. V pět hodin ráno se však Rašín probudil a popřál všem dobrou noc. „Dobrou noc, tatečku,“⁴⁵ odpověděla mu Karla, načež se jí ironicky zeptal, zda mu přeje i politickou dobrou noc, zavolal si ji k sobě a chytnul ji za ruku. Všichni plakali a ani na výzvu, ať už odejdou a neztěžují už tak smutnou situaci, z pokoje neodešli, a tak mohli ještě v noci slyšet, jak nemocný blouzní o Moravsko-slezské bance a penězích. Bez hmatatelného tepu, jedině, co si opakovaně přál, bylo pít. Tělo studené, stále upadal do bezvědomí.

17. února se během dopoledne do Podolí dostavili opět členové vlády Bechyně, Šrámek, Stříbrný, místopředseda senátu Soukup, předseda zemské správní komise Neraď, dr. Vlasák, dr. Kramář, kancléř Šámal, Jan Masaryk a senátor Brabec. Už věděli, že Rašín umírá.

Národní demokracie se dostávala do obtížné pozice, neboť to byl právě Rašín, kdo se staral o její organizaci a fungoval prakticky jako předseda strany. Kramář už nebyl schopný jej plnohodnotně zastoupit ani ve stranických záležitostech, ani v Pětce, která jej později přijala za člena. Nadále přetrvávaly jeho komplikované vztahy s Hradem. Národní demokracii přibýlo sice po atentátu sympatizantů, ty však nedokázala svou politikou trvale udržet. Strana hledala za Rašína náhradu, angažoval se tu i bývalý šéfredaktor Národních Listů František Sís. Myslelo se dokonce na Šámala.

⁴³ Venkov, 20. 2. 1923.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

Ačkoliv postavení koruny vyvolávalo v prosinci 1922 značnou paniku, neklidné období těsně po atentátu pražská burza překonala bez větších otřesů. Zpráva o situaci na burze konstatovala: „Bankovnímu úřadu podařilo se z valné části paralyzovati účinky atentátu na kurs koruny v cizině. Zpětný pohyb posledních dnů byl v souvislosti s nazíráním Anglie a Ameriky na otázku obsazení Porúří a hospodářskou spojitost naši s Německem. Máme však naději, že i tento reflex bude přechodným, poněvadž ze všech stran slyšeti jest o oživení exportu a po našem přesvědčení průmysl nejméně miliardu devis má thesaurovánu.“⁴⁶

Tisk informoval o finanční situaci státu poměrně pozitivně: „Také ze stanoviska mezinárodní pozice Kč je příznivá, neboť cizina se přirozeně po rozchodu pařížské konference zabývá více markou a francouzským frankem, nežli Kč, takže k jejímu zotavení bude jí dopřáno oddechu. Položky naší koruny pak v cizině, jak jsme se zmínili, klesly již na polovinu a spekulace doma je téměř nemožná. Po burze bylo v bankách smýšlení pro korunu dobré. Lze očekávati, že přelom kurzu nastane velmi brzy.“⁴⁷

Na atentát reagovalo mnoho lidí také formou dopisů, které docházely do prezidentské kanceláře. Pisatelé většinou s Rašínem soucítili a snažili se přehodnotit postoj k jeho kontroverzním činům. Dokonce i legionářská aféra našla v očích některých lidí ospravedlnění. Sedlák Vyhnal z Pardubic kanceláři píše: „On měl Rašín, když byl tady v Pardubicích, pravdu. Ti legionáři, také ne všichni, jsou jen pro neplechu. Je to samý komunista, dělají samé rozbroje, dožadují se výhod a když se jim dílce z pastvin dají z ruky lacino, tak to hned pod rukou dále s velkým výdělkem prodávají. A na obcích chtějí stále nějaké výhody a víme, že jsou to lidé, kteří do legií přišli až na konec. A zase v cukrovaru je francouzský legionář a tady chalupník a ti si hledí svého a poctivě žijou mezi námi. Neříkal to Rašín?“⁴⁸

Rozruch kolem atentátu byl využit k prezentaci různých názorů a postojů, včetně antisemitských. Často se v jejich projevech vedle „bolševiků“ či „komunistů“ objevují „židé“, kteří dle nenávislného postoje pisatelů měli také z atentátu profitovat. Příkladem mohl být list, který zaslal architekt Josef Cába napsal prezidentovi: „Celý národ pláče nad

⁴⁶ ANM, fond Rašín, k. 1, inv. č. 39, zpráva z pražské burzy z 5. 1. 1923.

⁴⁷ Lidové Noviny, 6. 1. 1923.

⁴⁸ AKPR, T 62/23, Dr. Alois Rašín, ministr financí, dopis kancléři od sedláka z Pardubic.

hanebným atentátem na ministra dra Rašína, jen židé a bolševici se radují, kteří tvoří mizivou menšinu, jim přizvukují ovšem němci.“⁴⁹

Napadání ostatních ze souhlasu s atentátem se stalo velmi častým jevem.

⁴⁹ AKPR, D 1146/23, Dr. Alois Rašín, ministr financí, dopis Masarykovi od Josefa Cábý z 21. 2. 1923.

Ohlasy atentátu v tisku

„O okolnostech, za jakých atentát vznikl, se mínění tisku rozcházejí. I to je pochopitelné, neboť k přesnému zjištění příčin politických atentátů je nutna náležitá rozvaha a náležitý odstup. Oběho v bezprostředním vzrušení po atentátu se nedostává.“⁵⁰

Velmi podstatnou úlohu kolem atentátu na Rašína hrál tisk. Celá řada československých periodik se po atentátu shodla na tom, že právě tisk a snaha žurnalistů zaujmout čtenáře, mohly být z velké části nápomocny vytvoření fanatické nenávisti vůči ministrovi a tedy i atentátu samotnému. Svým projevem na to poukázal také poslanec Modráček: „Na lavici s obžalovaným s pachatelem měli by býti posazeni i nesvědomití politikové a žurnalisté, kteří od převratu den ze dne štvou proti dru. Rašínovi pro jeho finanční reformy a hospodářské zásady, jimiž zachránil naši měnu a finanční situaci republiky, kteří jej vylíčili jako největšího a nejnebezpečnějšího nepřítele lidu, jej obviňovali z věcí, jež sami schvalovali a dělali s ním, kteří špiněním Rašína svalovali ze sebe spoluvinu za snížení platů státních zaměstnanců a kteří osobním štváním proti Rašínovi chtěli získati veřejné zaměstnance do svých stran nebo dělali politickou kariéru. Tito politikové a žurnalisté pomátli mladistvý, nezralý a snad i chorobný mozek onoho mladého člověka a svedli jej k zločinu, nechť bezprostředním jeho svědцем je kdokoliv.“⁵¹

Národní listy byly atentátem zasaženy nejvíce ze všech periodik. Vždyť Alois Rašín byl nejen úzce spoután se samotným deníkem, ale poslední dobou byl i nejdůležitějším mužem národní demokracie. Na stranách Národních Listů měl atentát vyhrazen naprosté maximum. Deník se věnoval aféře vytrvale, narozdíl od jiných, u kterých se s postupem času kauza posouvala čím dál více na zadní stránky. Z atentátu se stalo velké politikum a národní demokracie se jej snažila využít co jen to šlo. Horlivá účast ve věci atentátu a Rašínova smrti nebyla pravděpodobně tak falešná, jak často hodnotily ostatní deníky, ale vycházela z lítosti ryze upřímné.

Každý den po atentátu Listy přinášely aktuální informace o pacientově stavu, dokonce v prvních dnech popisovaly novinky z Podolské nemocnice hodinu po hodině. Do konce ledna 1923 zaujímal zprávy o Rašínovi a atentátu čestné místo na titulní straně. Poté se

⁵⁰ Rudé právo, 6. 1. 1923.

⁵¹ Národní listy, 12. 1. 1923.

objevovaly v rubrice „Edition francaise“, s podtitulkem „L'attentat contre le Dr Rašín“, která ve francouzštině každodenně informovala čtenáře o pacientově pulsu, teplotě a dýchání.

Národní listy reflektovaly chování konkurenčních deníků ještě před 5. lednem a snažily se označit viníka. Přirozeně hledali nejprve v levicovém tisku jakýkoliv náznak antipatie vůči Rašínovi, což samozřejmě nebyl problém. Osočovaly nejen komunisty, ale i socialisty. České Slovo totiž ještě ráno před atentátem glosovalo Rašínovu „odpověď legionářům“: „Z odpovědi soudíme, že dr. Rašín myslel svým výrokem především sebe a dra. Kramáře, kteří obcházejíce s provazem na krku česká města a městečka, vymáhali pro sebe doživotní vůdcovství národa. Protože je dr. Rašín k jiným tak přísný, ukáže zajisté nezaměstnaným legionářům výkaz svých příjmů předválečných a poválečných a řádně odsoudí všechny, kdož tak dobře neobdělali svoje políčko, jako on.“⁵² Národní demokracie se stavěla do role jakéhosi morálního arbitra s velikou intenzitou do léta 1923, ale na slovní útoky vůči Rašínovi nezapomněla ještě celá následující desetiletí a s neúnavnou vytrvalostí je v rámci politického boje neustále připomínala.

Československý tisk většinou dával atentát za vinu vyhrocené atmosféře, která byla vyvolána především politicky motivovanou interpretací nejnovějších událostí. Národní listy zaujaly bojovný postoj a viníka „černého pátku“, jak příhodně 5. leden 1923 nazvaly, označily nemilosrdně: „Je to vedle komunistických a jiných rozvratných živlů část českého tisku a socialistické vedení Českosl. obce legionářské. [...] Pondělník, popřípadě činitel vedení Č. O. L. blízky, marně se snaží popírat souvislost mezi tažením proti dru Rašínovi pro pardubickou zmínku o některých legionářích a mezi vražedným pokusem na ministra financí. Souvislost ta je zřejmá.“⁵³

Národní listy, podobně jako jiné deníky, nevěřily, že atentát je dílem jednoho člověka. Neustále se snažily hledat spojitost mezi Šoupalem a komunistickou stranou. Daly si za úkol najít myšlenkového původce „komplotu“. Jeden z mnoha, na koho poukázaly, byl třiapadesátiletý Theodor Eisler: „Eisler, v Německém Brodě všeobecně uznávaný vůdce komunistické mládeže, který od svého příchodu do Brodu měl přímo strhující vliv na dorost nejen dělnický, ale i studentský, bývalý medik, do duše oddaný stoupenec Šmerala, jehož názorům zůstal věren za všech jejich změn, byl předveden včera ráno na četnickou

⁵² Národní listy, 6. 1. 1923.

⁵³ Národní listy, 9. 1. 1923.

stanici, kde vrch. komisař Kintner a vrch. insp. Bubník vyslýchali další podezřelé osobnosti z kruhů, do jichž středu náležel Šoupal a jeho druzi.“⁵⁴

„Po stopách intelektuálního původce atentátu“⁵⁵ se vydaly Národní listy s opravdovou vervou. 13. ledna již psaly o osmi zatčených. Deník dokonce získal zprávu, že „o atentátu se jednalo již před pěti týdny v pražském ústředním výboru komunistické mládeže. [...] Pokud sahají naše soukromé informace, mluvilo se dle zprávy, o níž se mluví, tehdy v ústředním výkonném výboru komunistické mládeže o nutnosti, aby komunistická strana v republice podala důkazy své agilnosti, jež slíbil dr. Šmeral na schůzi mezinárodního komunistického sjezdu v Moskvě dne 4. prosince.“⁵⁶

Na titulní stranu se zprávy o Rašínovi vrátily 15. února, kdy se jeho stav výrazně zhoršil. Po třech dnech utrpení ministr financí zemřel, což znovu vyvolalo obrovskou vlnu sounáležitosti, která byla v Národních Listech patrná ještě hluboko do léta 1923.

Ústřední list republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu, Venkov, vyjádřil svou účast ministru financí a otiskl oficiální prohlášení vládních institucí i vlastnoruční dopis prezidenta republiky Karle Rašínové. Podezření vůči komunistické straně na svých stránkách Venkov, podobně jako mnohé další deníky, taktéž nezastíral, avšak nedosahovalo takové intenzity.

Venkov poukázal na zajímavý úkaz „solidarity“ členů Pětky i v nemoci. „Kromě ministerského předsedy A. Švehly a ministra dra Rašína, onemocněl nyní i ministr Bechyně a odjel do Kralových Varů na léčení. Také ministr magre. Šrámek si stěžuje na své zdraví a projevuje úmysl vyhledati vhodné místo, kde by si je zase otužil. - Opravdu, kdo chce vyléčit Československou republiku, zejména její vnitřnosti, musí zdraví ztratit.“⁵⁷ Deník vyjádřil vroucné přání: „Nejraději bychom ovšem viděli již při zahájení sněmovny poslanecké dne 6. února všechny členy ministerské „pětky“ na jich křeslech ministerských v zasedací síni sněmovní, ale ovšem, nelze čekati úplné splnění tohoto upřímného přání našeho. Na kolik se splní, ukáže nám již blízká doba...“⁵⁸

Venkov také spekoval nad tím, zda atentát nebyl výsledkem rozsáhlejšího komplotu. Viníky hledal taktéž v Německém Brodě: „Jsou to většinou mladí lidé, mezi nimiž se Šoupal v Německém Brodě pohyboval. Většina jich líčí Šoupala jako žvanila a člověka

⁵⁴ Národní listy, 12. 1. 1923.

⁵⁵ Národní listy, 13. 1. 1923.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Venkov, 25. 1. 1923.

⁵⁸ Tamtéž.

výstředního, který netajil se se svým úmyslem provést atentát na ministra dra Rašína. [...] O úmyslu Šoupalově dobře věděli zedník Josef Baloun a Stanislav Kahule, zámečník, oba z Německého Brodu, kteří se Šoupalem o věci té podrobně rozmlouvali a jimž Šoupal ukazoval svoji opakovací pistol, kterou koupil si dne 14. října 1922 v obchodě Rubriciusově v Plzni s 25 náboji za 293 Kč.“⁵⁹

Ústřední orgán československé sociálně-demokratické strany dělnické, Právo Lidu, se nesnažilo zastírat nesouhlas, který zastávalo s Rašínovou deflační politikou. Atentát nedávali ani tak za vinu síle tisku, jako spíš poválečné „psychóze“, která stále ovládala mysl většiny národa. „Podobní lidé uvažují zcela jednoduše: Před válkou bylo dobře: že jsou po válce stále poměry napjaté, toho vinni jsou ministři. Je potřeba je odstraniti a bude zase dobře.“⁶⁰

Deník „nenápadně“ poukázal na souvislosti atentátu se stranou komunistickou. V osobních věcech Šoupala prý bylo nalezeno několik čísel Rudého Práva. Komunističtí poslanci Šmeral a Toužil ve vší tichosti odjeli mimo Prahu. Zájem deníku také upoutala četná zatýkání těch, kteří souhlasili s atentátem a také se zabýval výpověďmi Šoupalových „kamarádů“ (neboť bližších přátel prý neměl). Na sklonku ledna 1923 už Právo Lidu zaujalo vůči komunistům vyhraněnější postoj: „Co pší zbabělí komunisté v listech našich doma, je jen maska, za kterou se skrývá - politika žhoucí zášti k Československé republice, ozařovaná bleskem revolverových výstřelů, jež trefují právě do terče, když zasáhnou smrtelně jednoho z československých ministrů!“⁶¹ Právo lidu připomnělo projev výkonného výboru sociálně-demokratické strany, kterým byl atentát na ministra dra Rašína co nejrozhodněji odsouzen a na otázku, jaké budou politické důsledky atentátu, odpovědělo: „Na tuto otázku nelze ještě dnes v plném rozsahu odpovědět. Mimo každou pochybnost je, že vláda republiky nedá se tímto atentátem odvrátiti od své dosavadní cesty a že bude ve vnitřní i ve finanční politice dále postupovati cestou, kterou české strany svorně nastoupily po 28. říjnu a která je vybudována na pevných zásadách, diktovaných zájmy státu i všech pracujících vrstev obyvatelstva československé republiky.“⁶² Obecně lze říci, že Právo Lidu atentát příliš nerozebíralo a spíše se věnovalo vývoji zákona na ochranu republiky.

⁵⁹ Venkov, 9. 1. 1923.

⁶⁰ Právo lidu, 6. 1. 1923.

⁶¹ Právo lidu, 23. 1. 1923.

⁶² Právo lidu, 6. 1. 1923.

Socialistické České Slovo opět označilo atentát za výsledek neustálých politických, resp. novinářských bojů. Dle deníku čin ohrozil těžce vybudovanou mezinárodní prestiž, kterou Československo získalo právě klidným nekrvavým převratem a demokratickým vývojem. Socialistická strana se vůbec po atentátu ocitla ve velmi zvláštní situaci. Vzhledem k poměrně kritickému vztahu k Rašínovi jako ministru financí a částečně podobné politické linii s legionáři a komunisty, se najednou socialisté ocitli na pranýři, jako jedni ze strůjců atentátu. Toto označení, vyvolané spíše potřebou davu stanovit viníka, než smysluplnými argumenty, nesla strana těžce a snažila se svou čest obhájit.: Socialistická strana „byla předmětem nejsurovějších štvanic a také v koalici každou chvíli viděla, jak její přední lidé jsou v koaličním tisku přímo bahnem vláčení ve chvíli, kdy v politickém českém životě zatřeskla rána vrahova, považovala za povinnost potlačit spory, jichž sama nevyvolala a spojit znova roztříštěnou linii stran republikánských a národních. Místo porozumění [...] odpověděly způsobem, pro který nemáme pojmenování. Místo aby pocítily radost, že jakmile běží o násilnictví a teror proti republice a osobám republiku reprezentujícím, všichni okamžitě jsme v jedné linii, s krajní nepoctivostí jaly se do jednoho pytle se zločinným Šoupalem házet i naši stranu, resp. její tisk a Československou obec legionářskou, jež ničeho jiného se nedopustila, než že podle své povinnosti hájila napadenou čest našich legionářů právě tak, jako Čes. Slovo postavilo se po bok těžce uražených vojáků naší revoluce.“⁶³

Nelze se tedy divit, že deník udržoval vůči událostem určitý odstup a zdaleka neinformoval o události tolik, co např. Národní listy. Přesto čas od času přinesl zprávu o pacientově stavu či o reakci československých nebo zahraničních deníků. Mnohem více se deník nadále zabýval přípravou zákona na ochranu republiky, který se socialistické stany velmi týkal a později uvnitř ní vyvolal vážný rozkol.

Lidové listy, ústřední orgán československé strany lidové, celkem trefně zhodnotily atentát, když o Rašínovi napsaly, že „odpykává úsporný systém, který se stal státní nezbytností a jehož byl jen neohroženým vykonavatelem a smělým hlasatelem, stává se obětí politického fanatismu, který ve své slepotě nevidí poměry a jejich železnou logiku, nýbrž jen osobu, v níž ve své převrácenosti vidí jediného, svévolného a zločinného viníka, jehož odstraněním změní se i těžká situace.“⁶⁴ Lidové listy nabídly čtenáři srovnání s podobnými událostmi, které se staly v době nedávné v zahraničí: „Než v Německu byli

⁶³ České Slovo, 9. 1. 1923.

⁶⁴ Lidové Listy, 6. 1. 1923.

zastřeleni Eisberger a Rathenau, představitelé směru, který neviděl jiné pomoci, než dle možnosti plnit závazky, ale poměry se tím nijak nezlepšily, nýbrž spíše zhoršily. A tak ani u nás atentátem na dra Rašína nebude odstraněna krise hospodářství ani v oboru průmyslu, ani zemědělství, nezmenší se tím ani nezaměstnanost, ani nestoupnou mzdy a také systém spořivosti nebude moci býti žádnou vládou opuštěn.“⁶⁵

Dalo by se říci, že Lidové listy se obecně soustředily na vydávání zpráv z jednání ministerské rady, na policejní zprávy, vyjádření jednotlivých politiků či ohlasy zahraničí, než aby se samy pouštěly do samostatného rozboru a úvah nad atentátem. Ani v otištěném projevu lidové strany nenalézáme více, než zdvořilé vyjádření pohoršení nad atentátem. S udivujícím odstupem se snažil deník nestranně popisovat boj mezi národní demokracií a socialisty, resp. mezi Národními Listy a Českým Slovem.

Samy Lidové listy o sobě tvrdí: „...nejsme straníky dra Rašína“⁶⁶. Pravděpodobně právě díky tomu zachovaly kritický odstup a nenechaly se případem unést natolik, jak bylo možné spatřit u jiných deníků. Mnohem více se soustředily na diskusi o zákonu na ochranu republiky.

16. února se po Praze roznesla fáma, že Alois Rašík zemřel. Lidové listy zprávu uvedly na pravou míru, ale nevyvrátily ministrův kriticky vážný stav. Svůj nezaujatý postoj potvrdily pouhými nezabarvenými, nekomentovanými zprávami o pacientově ubývajícím síle. Přesto nelze u Lidových Listů hovořit o lhostejnosti vůči případu, neboť už tato zpráva, která ještě nebyla natolik zlomová, zaujímala výsostné místo v prostředku titulní strany.

Ve velmi nepříjemné pozici se ocitlo komunistické Rudé Právo. Nejenže právě ono bylo jedním z největších kritiků Rašíkovy politiky, ale ministrovým vrahem byl bývalý komunista! Konkurenční listy, ať už pravicové nebo levicové, napadaly po atentátu komunistickou stranu velmi tvrdě. Samozřejmě se chtěly v očích národa ospravedlnit, tudíž veškerou odpovědnost za hrůzný čin snesly právě na hlavy komunistů, přestože ony samy neměly svědomí zdaleka čisté. Urputná obhajoba na stránkách Rudého Práva vyhlíží až žalostně a bezmocně, když se snaží útok proti sobě oplácet taktéž útokem. Obvinilo národní demokracii, že využívá atentátu k tomu, aby obrátila veřejnost proti legionářům a komunistům. Nejdále podle deníku došlo „Právo lidu, odbočka to národní demokracie. Dr. Soukup přehnal svou řeč při pohřbu Rašíkově tak, že se stala směšnou

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Lidové Listy, 9. 1. 1923.

parodií. Pražský komik Vlasta Burian našel v Soukupovi nebezpečného soupeře.⁶⁷ Nejvíce se komunisté snažili osočit stranu národně demokratickou: „Národní demokracie a Večer jako by jen opisovaly z devět let starých ročníků „Reichspostu“ a „N. Wiener Tagblattu“ zaměřující pouze slova Este za Rašín, Princip za Šoupal, Srbové za komunisti.“⁶⁸ Postoj Rudého Práva k incidentu děsivě vystihuje titulek z šesté strany z 26. ledna nazvaný „Je atentát na dra Rašína politickým zločinem?“⁶⁹, ve kterém deník obvinil ostatní strany, že z atentátu „vytloukají politický materiál“⁷⁰ proti komunistické straně. Jako obvykle se deník snažil celou záležitost komentovat se značnou dávkou sarkasmu: „Nemine dne, aby vládní tisk nepřinesl několik zpráv, že se jedná o politický komplot proti vládě, že komunisté mají v úmyslu sprovoditi ze světa několik koaličních ministrů.“⁷¹ Na druhou stranu deník vyhrožoval: „...naši soudruzi ukázali, co je to komunistická pohotovost. A bude-li třeba, ukáží ji tak důrazně, že fascistickým štváčům z kapitalistické buržoasie přejde zrak i sluch. Ne naivními a ztřeštěnými akcemi jednotlivců, které dělají reklamu straně napadených, nýbrž akcemi celých mas...“⁷² Texty, otištěné v Rudém Právu se velmi často pohybovaly kdesi na hranici fanatismu a nevkusu, s atentátem na Rašína se však přidala ještě uražená ješitnost, což mělo za následek články naprosto zmatené a takřka dětinsky výbojně.

Opačným protipólem extrémní komunistické straně bylo sílící národní hnutí. Ačkoliv, řečeno obecně, vznikající československé fašistické hnutí Rašína spíše podporovalo, stejně lze v týdeníku Vzájemnost spatřit ještě 4. ledna 1923 částečný nesouhlas s ministrovou politikou. I když národní hnutí oceňuje, že Rašín se jako jeden z mála nebojí pronést ostrou kritiku, podotýká, že by poslední dobou měl hledět i sám na sebe tak přísně, jak hledí na ostatní. Zajímavý je pohled listu na Šoupala jako na mladého nevzdělaného romantika: „O tuto nevzdělanou a nevychovanou mládež klopýtáme na každém kroku a budeme o ni ještě častěji klopýtat. Tento mladistvý „romantismus“ bude u nás ještě státi mnoho obětí. [...] Poválečná mládež se opět musí naučit rozumět práci a jejím problémům. Musí se naučit úctě k vědění a úctě k osobnostem.“⁷³ Týdeník vyčítal způsob využití atentátu svými kolegy z pravice: „Korunu nasadil této agitaci (Národních

⁶⁷ Rudé právo, 27. 2. 1923

⁶⁸ Rudé právo, 13. 1. 1923.

⁶⁹ Rudé právo, 26. 1. 1923.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Rudé právo, 9. 1. 1923.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Vzájemnost, 11. 1. 1923.

listů) prof. Srba, který na Žofíně přímo řekl: „Jedinou odpovědí na atentát je: odevzdat při volbách hlasy nár. dem. kandidátkám!“⁷⁴ Národní hnutí také poukázalo na odměřený postoj národní demokracie vůči útoku, který se po atentátu uskutečnil na redakci Českého Slova, pokus o útok na Tribunu a Právo Lidu. „Tyto (národní demokraté) vyzvedovaly velmi silně, že dr. Rašín utrpěl za národ, ale jedním a týmž dechem ukazovaly, že nedovedou nebo nechtějí posuzovat událost a její důsledky ze stanoviska národního, nýbrž jen a jen stranického. Bylo trapno číst útoky, které ukazovaly příliš nepokrytě, že autoři mají mnohem větší radost z příležitosti ke stranickým agitacím, které by jinak byly nemožny...“⁷⁵

Lidové Noviny využily atentátu k postupu proti komunistům. Tento brněnský deník přinesl 6. ledna opravdu šokující informace s titulkem „Vražedný útok na dra Rašína dílem komunistického spiknutí“, kde se mohl čtenář také dozvědět, že „Ještě deset jiných osob mělo být zavražděno!“⁷⁶ Vedle této zprávy opticky poněkud zanikl sloupek Karla Čapka, nazvaný „Z politických důvodů“: „Slyšte, co jsou to „politické důvody“? Jsou to nějaká hesla, nějaké obecné poučky a pravdy, kterým se prostě a pitomě věří? [...] Bože, co může o „politických důvodech“ vědět dvacetiletý hoch, co zná z hospodářských souvislostí, jež přesahují důmysl nejvzdělanějších a nejmyslivějších mužů, co může rozhodovati o dobrém či zlém pro společnost, jež ho jen nese na povrchu, mladičkou bublinku, co ví o té pravdě, praktické, životní, státní a společenské politice dvacetiletý chlapec? [...] Vymažte z lidských pamětí ubohé jméno pominutého tvora. Myslete nyní na vzteklinu, která ho otrávila, na šílenou politickou vášnivost, která nám infikuje život. [...] Lidé, proboha, lidé, politika nespasí vašich duší!“⁷⁷ Nepolitický, přemýšlivý a přesto poutavý, osobní názor inteligentního novináře a spisovatele musel být pro čtenáře v tehdejší záplavě manipulativních polopравd nesmírně osvěžující.

Lidové Noviny, které v atentátu viděly obrovskou senzaci, přinesly vedle poměrně banálních informací i zprávu, která vypovídala o napjatém vztahu vůči ministru financí ze strany Maďarů, Němců, ale také Slováků, kteří šířili fámy o atentátu na Rašína už tři týdny a poté znovu pár dní před 5. lednem 1923! Večerník Pressburger Zeitung se k této desinformaci vyjádřil takto: „Bude úlohou kompetentních státních činitelů odhalit spojitost, která zřejmě je mezi včerejšími zde rozšířenými zprávami a mezi dnešním

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Lidové Noviny, 6. 1. 1923.

⁷⁷ Lidové Noviny, 6. 1. 1923.

atentátem. Nelze odmítati domněnku, že vražedný čin musil býti v některé organisaci domluven a že plán předčasně se dostal do veřejnosti.“⁷⁸

Deník se ministrovým zdravotním stavem a atentátem samotným zabýval, v porovnání s ostatním tiskem, intenzivně a dlouho. Do 12. ledna se tyto zprávy vyskytovaly na titulní straně, později se s nemenší intenzitou přesunuly na strany další.

Národní politika nepovažovala atentát na Aloise Rašína příliš překvapivým, vzhledem k jeho rázné politice. „Býti ministrem financí za těch poválečných okolností, jaké přirozeně zatěžují veškerý náš život, uvádět s potřebami této stále ještě kritické doby v příslušný soulad veškerá vydání a příjmy, vynalézat a také vymáhat všechny nezbytné prostředky, aby ozdravovací dílo vykazovalo stálý pokrok, toť jest úkol velice nesnadný a vzhledem k celé své povaze i málo populární, ale je zato tím záslušnější, čím větší prospěch přináší celku. [...] Dr. Rašín byl svým odpůrcům stálým terčem, proti němuž sypaly se otrávené střely, byl soustavně napadán i zlehčován, za nepřítele lidu vyhlášován, jakkoliv sám o sobě sotva by byl mohl provésti ta či ona opatření, která nebyla snad příjemná, ale s nimiž nezbylo než souhlasiti, poněvadž byla prostě nutná.“⁷⁹

Národní politika projevila rozhořčení nad atentátem a vůbec situací v Československu a porovnávala současnou situaci s ideály, které si dávali nadšení vlastenci před válkou. Částečnou vinu dávala opět tisku, který často nehodnotil politickou situaci, ale napadal politiky samotné, což mohlo nepříteli soudné čtenáře osobně popudit a vyvolat v nich iracionální nenávist vůči jednotlivým politickým představitelům. „Dr. Rašín zasáhl ve své ochraně státní pokladny i tam, kde moderní zvrácená doba je nejcitlivější: Bránil vzrůstu úřednictva, jímž strany zaplavily státní administrativu - rozhněval si mnohé politické předáky a zvláště tisk. Bránil nestoudným spekulacím na burse - rozhněval si bursovní spekulanty. Bránil se proti přehnaným požadavkům některých, jak sám opakoval, legionářů - rozhněval si mnohé legionáře. Pracoval vší silou o hospodářské znovuzrození a utužení státu - rozhněval si lidi, kteří sní jen o rozvratu, aby mohli rozvratu použití k nekalým svým protistátním cílům.“⁸⁰ Dále se deník zabýval anonymitou, kterou tisk pisatelům poskytoval a za kterou se mohly pohodlně skrýt jejich hrubé, nenávistné názory.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Národní politika, 6. 1. 1923.

⁸⁰ Národní politika, 9. 1. 1923.

Národní politika podávala Rašínovo těžké zranění a situaci kolem něj poměrně subjektivně, snažice se vyvolat ve čtenáři porozumění a sympatie, když např. popisovala, jak se celá rodina trpělivě střídá u jeho lůžka, přičemž citovala soukromé něžnosti, které zde byly proneseny. Deník opět přinášel zprávy o průběhu léčby, čímž nezůstával příliš pozadu za Národními Listy. Stejně tak jako ony se ani Národní politika netajila odměřeným vztahem ke straně komunistické.

Když se Rašín 5. ledna, po dlouhé a náročné operaci, probal, pravil, že v Československu není možné dělat politiku. Po chvíli se zeptal, zda byl útočníkem legionář. Legionáři se cítili Rašínovými výroky uraženi, ne ovšem tak, aby ho připravili o život. Pravicová Družina k atentátu napsala: „Atentát, spáchaný na ministru Rašínovi, není individuálním činem pobloudilého a výstředního mladíka; je kolektivním činem všeho toho, co od let již rozkládá naši národní jednotu a co ze srdce našich lidí a zejména naší mládeže, svatokrádežnou rukou vytrhává lásku k národnímu ideálu.“ Přesto však legionáři nepřestávají kritizovat především Rašínovu neschopnost přijmout cizí názor a jeho „neomylnost“. Uznávají, že atentát na Rašína je věc zlá, ale dodávají, že „není zla, aby nesloužilo k dobrému. V okamžiku, kdy se strachujeme o život Rašínův, chvějeme se úzkostí, aby podlý čin nezastihlo poctivé české lidi netečnými a nečinnými. Jest třeba jednati: abychom se všichni sdružili na potírání toho, co otravuje a rozvracuje náš národ...“⁸¹

Legionáři byli některými periodiky v záležitosti atentátu často spojováni s komunisty. Oni sami spojení odmítali a útočili proti nim o to vehementněji: „Politická agitace zvlčuje lidi, rozpoutává jejich surové vášně, živí v nich nejodpornější sebelásku a uplácí jejich přízeň modloslužbou jejich materiálního zájmu. Nedivme se „Rudému Právu“, jež takovými prostředky musí vybičovávat samolibé a sobecké pudy nevzdělaných a nemyslicích davů, aby mohlo lákat do komunistických řad příliv nových stoupenců, nebo aspoň udržovat v revolučním napětí dosavadní příslušníky.“⁸²

Orgán Československé obce legionářské Legionářský Směr se od atentátu rezolutně distancoval. Šoupalův útok byl proti všem demokratickým a lidským zásadám, které legionáři zastávali. „Současně odmítáme však s největší rozhodností i neslýchaný mravní teror, který vidíme u jisté části strany národnědemokratické a jejího tisku, jež lží a překrucováním snaží se odpovědnost za vražedný útok na ministra dra Rašína svaliti na

⁸¹ Družina, 15. 1. 1923.

⁸² Družina, 15. 1. 1923.

činovníky Čs. obce legionářské pro kroky, které učinili na obranu napadené cti býv. vojáků a pracovníků zahraničního odboje.“⁸³ Dále se legionáři obhajují tím, že atentát byl plánován již na 12. prosince 1922, tedy na den, kdy kampaň na ochranu legionářské cti ještě nebyla zahájena.

Na vysvětlení a případné omluvě legionáři trvat nepřestali: „... ukládáme výboru ČsOL, aby ve vnuceném nám sporu neustal, dokud všichni, kteří za výrok dra. Rašína se staví, nebudou přinuceni, aby jasně a určitě označili ty špatné z účastníků čsl. zahraničního odboje, kdo ziskulačností znesvětili idealismus naší revoluce.“⁸⁴

Syn Aloise Rašína, Ladislav, po atentátu pečlivě zaznamenával nejen změny otcova zdravotního stavu, ale i jména novin, které o události informovaly. Dlouhý seznam jmenovitě uvádí periodika z Jugoslávie, Švédska, Švýcarska, Anglie, Itálie, Německa, Norska, Polska, Rakouska, Belgie, Bulharska, Dánska, Francie, Holandska, Španělska, Rumunska a Portugalska, z čehož lze vyvodit, že atentát vyvolal i silný mezinárodní ohlas. Československé vyslanectví v Římě zaslalo 16. ledna zprávu o reakci italského tisku na atentát. V ní se informuje například o tom, že italský deník „Corriere della Sera“ líčí události takto: „Rašín se stal nepopulárním pro svou finanční politiku / zarazil sice pokles Kč, ale na druhé straně zavinil hospodářské krizi/, dále pro svůj odpor s legionáři, jež obvinil, že si dali zaplatit za služby vlasti prokázané.[...] Atentát byl spáchán [...] v době, kdy prezident a min. Beneš dlí na Slovensku a min. předs. Švehla je nemocen, takže možná bude nutná změna ministerstva.“⁸⁵ List „Avanti“ zase tvrdil, že „Šoupal je anarchistický komunista, a že jako bankovní úředník spáchal zločin ze msty, protože vinou Rašínovou byly prý platy bankovních úředníků sníženy o 20-30%.“⁸⁶

V Národní Politice z 9. ledna 1923 vychází pod názvem „Anonymnost tisku“, článek o nekorektnosti některých zahraničních periodik: „... zločin spáchaný na dru Rašínovi jest především ovocem našeho neukázněného tisku. [...] Tuto anonymní nectnost zná jen žurnalistika německá. Ve Francii, Itálii i jinde jsou články i v denních listech vesměs buď plně podepsány, aneb alespoň chifrovány tak, že nemůže býti pochybnosti, kdo jest pisatelem.“⁸⁷

⁸³ Legionářský Směr, 9. 1. 1923.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ ANM, fond Rašín, k. 1, inv. č. 40, zpráva vyslanectví Čsl. republiky v Římě o reakci italského tisku na atentát na min. Rašína.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Národní politika, 9. ledna 1923.

O reakci francouzského tisku na atentát informovalo čtenáře České Slovo“ „Atentát na dra Aloise Rašína byl spáchán právě ve chvíli, kdy rozbití pařížských porad mezispojeneckých absorbovalo veškerou pozornost veřejnosti. [...] Tak alespoň se velké listy omezily na zaznamenání události, kterou dokumentovaly než připomenutím, že dr. Rašín jest jednou z nejpozoruhodnějších osobností evropských, jejíž odchod z dějiště politicko-ekonomických událostí bude, byť byl i pouze dočasný, těžkou ranou pro celou střední Evropu.“⁸⁸

Ve Vídni vyvolal atentát velké vzrušení a stal se předmětem rozprav ve všech kruzích. „Večer v restauraci živě se rokovalo mezi přítomnými Němci o provedeném atentátu, kteří pociťovali velikou radost, že české korunky poletí dolů.“⁸⁹ Vídeňské listy psaly o událostech v Československu s účastí a Šoupalův čin většinou zavrhovaly.

Křesťansko-sociální „Reichspost“ si neodpustil pichlavou poznámku: „Pachatel není žádný šílenec, žádný fantasta a co jest nejdůležitější, není Němcem, není Maďarem, vůbec nenáleží k některé menšině. Nepochopí velmocní v Československu tuto výstrahu?“⁹⁰

Atentát zaujal i berlínský tisk. Deník Vorwärts 5. ledna napsal: „Atentátem na dra. Rašína epidemie politických vražd vnikla nyní též do Československa. Toto ztratí v dru. Rašínovi, jestliže se potvrdí smutná prognosa lékařů, jednoho ze svých nejschopnějších politiků.“⁹¹ Börsenkurier zdůraznil veliké zásluhy, jichž si Rašín získal za sanaci československých financí. „Dr. Rašín zjednal si svým spisem „Můj finanční plán“ rychle jméno jako finanční theoretik daleko za hranicemi své vlasti, a způsob, jak přes všechny překážky provádí deflací, ukázal, že jest také mužem činu, jemuž na evropském kontinentě sotva která druhá osobnost může býti postavena po bok.“⁹² List katolického centra, Germania, zdůraznil, „že dočasný nebo trvalý odchod dra. Rašína z aktivní politiky znamená pro Československo ztrátu neobyčejně nadané a činorodé osobnosti.“⁹³

Polský tisk se po 5. lednu vyjadřoval o osobě Rašína často v superlativech, které občas až vyvolaly úsměv na tváři: „Kurjer Polski vzpomíná jeho politické činnosti již před válkou, jeho autority ve finančních a hospodářských věcech již ve vídeňském parlamentu a tvrdí, že jeho tvář silně připomínala zesnulého polského romanopisce Henryka Sienkiewicze.“⁹⁴

⁸⁸ České Slovo, 9. 1. 1923.

⁸⁹ Lidové Listy, 6. 1. 1923.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Národní listy, 9. 1. 1923.

Kurjer Warszawski, největší a nejstarší polský list, podal informace značně přehnané, když napsal, že pražská policie v místnostech Rudého Práva pozatýkala dvacet osob. Národní listy si neodpustily komentář: „Možná ovšem, že by neuškodilo!“⁹⁵

Zajímavé bylo, že Kurjer Lódzky právě v pátek 5. ledna otiskl Rašínovu fotografii, jakožto „geniálního finančníka, který českou korunu tak zdvihl.“⁹⁶

Atentát znamenal pro československý, ale i zahraniční tisk významnou událost. Každý deník ji vykládal jiným způsobem, ve kterém se často silně projevila politická orientace jeho pisatelů. Některé listy podávaly informace o vzniklé situaci seriózně, snažíce se příliš je neopřádat subjektivními dojmy či zpolitizovanými názory, jiné naopak považovaly atentát za senzaci, jak jej také čtenáři nabízely a snažily se z něj vytěžit pro sebe, popř. pro stranu, kterou reprezentovaly, maximum. První čtvrtletí roku 1923 bylo pro novináře opravdovým rájem, neboť bylo naplněno vzrušujícími a velmi diskutabilními událostmi. V československém prostředí se kromě této obrovské vlny zpráv kolem atentátu, ještě dvakrát stalo téma s ním spojené hlavním obsahem titulních stran všech deníků. Poprvé tomu tak bylo po Rašínově smrti, podruhé s přípravou a složitým vyjednáváním nad kontroverzním zákonem na ochranu republiky.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

Ohlas v československé vládě

„Vláda počítala s tím, že by jeho (Rašínuv) život mohl být ohrožen. Byl nejnepopulárnějším ze všech jejích členů. Někdy se téměř zdálo, že nepopularitu vyhledává. Před několika dny donutil ho ministr národní obrany, aby nosil revolver. Provádění deflace přivedlo Rašínovo jméno na rty statisíců.“⁹⁷

Vláda byla atentátem na Rašína velmi zaskočena a žila pod jeho vlivem celé týdny. Počátkem roku 1923 se musela obejít bez ministerského předsedy Švehly, který byl vážně nemocen. Zastupoval jej sociální demokrat, ministr sociální péče, Gustav Habrman.

Hned po atentátu byla svolána mimořádná schůze vlády na Pražském hradě. Habrman informoval ministry o velmi vážném stavu jejich kolegy. Přítomní Šoupalův čin odsoudili. Ministr vnitra Malypetr podal zevrubnou zprávu o průběhu útoku, včetně dat o útočníkovi a jeho vztahu ke komunistické straně. Ministři železnic, zdravotnictví, školství, národní obrany a obchodu, kteří byli v Podolské nemocnici a mluvili s lékaři, oznámili, že Rašínovo poranění je životu nebezpečné. Následovala porada o politické situaci, vytvořené atentátem na Rašína. Stanovila se opatření pro další vedení státní správy a bylo schváleno a vydáno svolání k obyvatelstvu a vládní komuniké. Vláda v něm odsoudila zločin a ohlásila přísnější opatření proti násilným činům ve veřejném životě. Ministerská rada se taktéž zabývala úpravou státních záležitostí – vláda jednomyslně trvala na dosavadních směrnicích své politiky finanční a valutární. Po dobu Rašínovy nepřítomnosti měl řídit ministerstvo financí ministr obchodu Ing. Ladislav Novák. V svolání obyvatelstvu republiky se zdůrazňovalo, že „vražda jako prostředek politického boje byla u nás dosud věcí neznámou“⁹⁸. Občané byli vyzváni, aby zachovali vládě důvěru.

Na další mimořádné schůzi, svolané 8. ledna 1923, se ministři dohodli, že se až do odvolání nezúčastní zábav. Ovzduší v celé zemi zvažnělo. Rakouské vyslanectví dokonce, vzhledem k této smutné události, zrušilo koncert vídeňského symfonického orchestru, který se měl v Praze konat za vedení ředitele státní opery Schalka 19. ledna.

Vláda posuzovala názory obyvatelstva. Trvala na obecném posouzení nebezpečí, které vzniklo ze „zvrácené výchovy mladistvých osob v různých organizacích“⁹⁹. Ministr vnitra Malypetr referoval o vzrušení, vyvolané událostí v Praze i na venkově ve sdruženích

⁹⁷ FERDINAND PEROUTKA, *Budování státu*, IV., Praha 1991, s. 1725.

⁹⁸ NA, Předsednictvo ministerské rady, k. 4053, inv. č. 2960.

⁹⁹ Tamtéž.

komunistických, o táboru nezaměstnaných na Staroměstském náměstí, kterého se účastnilo 500-600 především mladistvých osob, ale také o protestní schůzi Mladé generace na Žofíně, které se zúčastnilo 2800-3000 lidí. Zpravil ministry o předloze zákona na ochranu republiky, na níž se v jeho resortu již pracovalo.

Ministr školství Bechyně navrhl opatření proti rušení klidu násilnými činy a ještě jednou upozornil na to, že atentát vzešel z komunistického prostředí. Poukázal také na nutnost vyloučit vliv „podvratných činitelů“ ve státních podnicích, úřadech a zejména v bezpečnostních orgánech. Obecně varoval před zatlačováním legionářů do společné řady s komunisty.

Josef Dolanský, ministr spravedlnosti, svou řečí opět předjímal zákon na ochranu republiky, když hovořil o postupu proti poslanci Baeranovi, stejně jako o postupu proti Šoupalovi, společně s určitými změnami tiskového zákona, o zostření praxe při doporučování odsouzených k udělení milosti, o cenzuře a o trestání mladistvých vzhledem k nárůstu jejich trestné činnosti.

V závěru schůze bylo konstatováno, že situace v Československu je stabilizovaná, prezident je dostatečně informován o Rašínově zdravotním stavu, a tak není nutné, aby svou dovolenou na Slovensku ukončil předčasně.

Vláda byla nucena zabývat se i stíháním nepřipustných projevů v tisku. Stalo se tak poté, co Československé noviny a Sršatec na svých stránkách atentát de facto schvalovaly.

Ministři byli atentátem na svého kolegu šokováni. Ze snahy předejít násilnostem, páchaných proti představitelům státu, začali urychleně s projednáváním zákona na ochranu republiky. Nevhodným projevům v tisku se mělo předejít úpravou tiskového zákona. Stejně tak měly být eliminovány demonstrace a shromáždění, které byly vyvolány všeobecným rozruchem po atentátu. Vláda potřebovala a žádala ke své práci klid.

Ohlas v Národním shromáždění

„Atentát na dr. Rašína se nás všech dotkl nejenom ze stránky politické, nýbrž i ze stránky čistě lidské. Želíme, těžce želíme toho, že obětí atentátu stal se právě muž, jenž všem druhým mohl býti příkladem...“¹⁰⁰

Znění vládního prohlášení, vydané bezprostředně po atentátu, podpořili také oba představitelé komory Národního shromáždění, jakmile se sněmovny sešly k zasedání pléna.

Předseda Poslanecké sněmovny Tomášek odsoudil atentáty páchané „na osobnostech politicky exponovaných a odpovědných“¹⁰¹. Pokračoval: „Politika je obor boje duševního a boje mravního v nejvlastnějším slova smyslu. To musí býti jasno všemu obyvatelstvu tohoto státu a je jeho a spolu naší povinností odstraňovati vše, co zdravé politické ovzduší otravuje. Útočník na dr. Rašína dopustil se zločinu tím však těžšího, že přerušil činnost muže, který, prošed tvrdou školou života, naučil se v ní nezdolné vytrvalosti, neúporné pracovitosti, železné sebekázi a svědomitému plnění povinností, muže, který všechny tyto své vzácné vlastnosti postavil zcela do služeb svého národa.“¹⁰²

Svou řeč ukončil Tomášek přáním, „aby dr. Rašín šťastně vyvázl z nebezpečí, do něhož byl uvržen zločinnou rukou, a aby záhy bylo mu dopřáno věnovati nepodlomené své síly republice, na jejímž vybudování a zabezpečení pracoval s tak nezdolnou a důslednou houževnatostí i horoucí láskou“¹⁰³. Toto přání bylo opět odměněno výkřiky souhlasu a potleskem, což můžeme chápat jednak jako kolegiální gesto, ale i jako opravdovou lítost s Rašínem.

Předseda senátu Prášek zhodnotil atentát jako útok na celkové demokratické a republikánské zřízení státu. „Atentát na dr. Rašína se nás však dotkl nejenom ze stránky politické, nýbrž i ze stránky čistě lidské. Želíme, těžce želíme toho, že obětí atentátu stal se právě muž, jenž všem druhým mohl býti příkladem a jasným vzorem nejsvědomitějšího plnění převzatých povinností i hrdinné odvahy, v práci za uplatnění svého přesvědčení, jenž jenom náhodou unikl smrti z rukou katanů staré monarchie a jenž pro upevnění demokracie a hospodářské povznesení republiky a tím také pro zvýšení životní úrovně všech vrstev obyvatelstva obětoval vše, co měl; všechnu svou neúpornou pracovní

¹⁰⁰ Řeč předsedy senátu Práška o atentátu z 23. ledna 1923, <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/185schuz/s185001.htm>.

¹⁰¹ <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/185schuz/s185001.htm>.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž.

energii, všechno bohatství svého ducha a všechny poznatky svých universálních zkušeností. Jsem přesvědčen, že zajisté mluvím z duše vás všech, když pravím, že v tomto okamžiku obracíme své zraky k našemu těžce trpícímu dr. Rašínovi, že mu v tragickém jeho osudu co nejhoroucněji přejeme brzkého uzdravení a že budeme šťastni, když se v krátké době bude moci vrátiti zase mezi nás, aby pokračoval ve své práci pro dobro a lepší budoucnost celé republiky.“¹⁰⁴ Prášková řeč byla odměněna bouřlivým potleskem a projevy souhlasu.

¹⁰⁴ <http://www.senat.cz/zajimavosti/tisky/1vo/stena/148schuz/S148001.htm>.

Po Rašínově smrti

„Rašín nasadil směle svůj život za český národní ideál v Rakousku, byl odsouzen k smrti, vyvážl životem, který zachoval proto, aby po čtyři roky pracoval pro dobro republiky a aby byl za to v osvobozené vlasti zavražděn Čechem. Nezralý mladík zabil národu Rašína, velkého ministra a státníka. Hrůza musí pojmut každého Čecha, hrůza o osud národa, který takovým způsobem zachází se svými nejlepšími syny.“¹⁰⁵

Alois Rašín zemřel 18. února ve tři čtvrtě na jednu odpoledne. Prof. Syllaba situaci popsal takto: „Stáli jsme tam nad jeho mrtvým tělem, jeho synové, politikové a lékaři. Bylo hluboké ticho. Všichni jsme cítili velikost chvíle. Čas jakoby se byl zastavil. Dech dějin jakoby se byl dotýkal našich skrání. Změněná, zmučená, za nemoci zestárlá tvář nebožtíkova byla klidná. Rušný, krásný život byl uzavřen krásnou smrtí. Vše, co je malé v tomto životě, od nás poodstoupilo. Jednoduchá a prostá, velká se nám jevila smrt.“¹⁰⁶ Syllaba poté dodal, že Rašín vzal svůj los, jakoby padl v bitvě. Neřekl proti Šoupalovi jediné slovo.

Soudní pitva se konala následujícího dne. Provedl ji prof. Slavík. Potvrdil, že pitevní nález se naprosto kryje s diagnózou klinickou.¹⁰⁷

Den po Rašínově skonu obdržel náměstek předsedy vlády list prezidenta. Žádal ho o návrh na obsazení pozice ministra financí, od kterého očekával „organicky pokračovati v plánu a tradicích zvěčnělého ministra“¹⁰⁸. Dále pokračoval: „Nemohu přestat na tomto administračním vyřízení, třebaže důležitého vládního úkolu. Ode dne jeho poranění zabývám se drem Rašínem - finančníkem, politikem, člověkem; člověkem: jeho pevnost a rozhodnost, jeho silná vůle a neústupnost staly se již příslovečnými; ale tato charakteristika není úplná, protože opomíjí jeho srdce. Dr. Rašín nebyl jen pevným charakterem, byl také milým člověkem; jak byl přístupný argumentům i odpůrcovým, tak

¹⁰⁵ Z nekrologu Karla Engliše po Rašínově smrti, Lidové noviny, 19. 2. 1923.

¹⁰⁶ JANA ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, Praha 1997, s. 130.

¹⁰⁷ „Jizva po vstřelu nachází se vlevo vedle X. trnu obratlového. Projectilem byla úplně rozdrvena mícha ve výši X. a XI. obratle hrudního v délce 2 cm. Tělo XI. obratle bylo prostřeleno projectilem v šikmém směru ze zadu do předu, současně z hora dolů a z leva na pravo. Projectile byl nalezen uložen ve tkáni kostní při předním dolním okraji těla obratlového na straně pravé. Plášťový projectile kalibru 6,35 mm je obloučkovitě zahnutý a plášť jeho při základně podélně prasklý, takže olovené jádro vyčnívá na povrch. Celý průstřel je rovný; na míše a v kanálu páteřním není úlomků kostních. Srdce a velké cévy úplně normální. V dolních lalocích plicních, zvláště v pravo, nevelké zhuštění tkáně plicní /splenisace/. Nástěnný list pohrudnice v levo haemorrhagicky infiltrován po odběhlém zánětu. Sliznice měchýře úplně čistá, měchýř a ledviny normální, bez zánětlivých změn. V krajině kosti křížové je proleženina kůže se suchou snětí, pronikající do hloubky tkáně podkožní.“, ANM, fond A. Rašín, k. 1, inv. č. 23, pitevní zpráva.

¹⁰⁸ Národní listy, 20. 2. 1923.

dovedl býti věrným a teplým soudruhem a přítelem i širokému kruhu, přesahujícímu jeho milovanou rodinu. Dr. Rašín byl člověk vpravdě český: prostý, pracovník, muž z oceli a srdce.“¹⁰⁹ Masaryk dále ocenil Rašínovo celoživotní dílo, které bylo tak tragicky ukončeno a vyzval, aby se na tuto oběť pamatovalo při budování demokratického, bezpečného státu.

Přestože Masaryk i Beneš viděli v Rašínovi schopného státníka, na sklonku roku 1922 museli dát za pravdu rozvášněné veřejnosti, podnícené především komunistickou stranou, že nejlépe by bylo sesadit neústupného ministra z křesla. S trochou sarkasmu lze tedy říci, že Rašín opustil politiku v pravý čas. Toto „dekorum“, které si zachoval, dovolilo novinářům opěvovat jej po 18. únoru jako „sloup, na kterém byla vybudována nynější politická klenba“¹¹⁰, či „typ protidemagoga a příklad zralého politika“¹¹¹ a sám prezident o něm mluví jako o člověku, který „nebyl jen pevným charakterem, byl také milým člověkem, jak byl přístupný argumentům i odpůrcovým, tak dovedl býti věrným a teplým soudruhem a přítelem i širokému kruhu, přesahujícímu jeho milovanou rodinu. Dr. Rašín byl člověk, v pravdě český, prostý, pracovník, muž z ocele a srdce.“¹¹² Jistě je zajímavé porovnat tyto superlativy s rozličnými osloveními, kterými byl ministr častován v tisku starém ani ne dva měsíce.

„Prezidentovy intervence v záležitostech legionářů i kolem přexponované měnové deflační politiky, jež byly zahroceny proti Rašínovi jako osobě, a jež jen těsně předcházely atentátu, byly nepochybně Masarykovi velmi trapné. [...] Jan Masaryk Přemyslu Šámalovi 19. února, tedy den poté, co Rašín zemřel, řekl, že před Rašínovou smrtí otec nespal, 4 noci nezamhouřil ani oka. Včera večer plakal.“¹¹³ S odstupem let Masaryk zhodnotil Rašínův odchod z politiky i ze světa takto: „Rašín, který padl za oběť atentátu roku 1923, ba i Švehla (vyřazený z politiky nemocí v roce 1927) zmizeli v době, kdy to bylo třeba.“¹¹⁴

Na schůzi Rašínovy národní demokracie mluvil samozřejmě Karel Kramář: „Myslím“, řekl, „že mi uvěříte, že snad nikdy nebylo mi tak těžko promluvit posmrtnou vzpomínku, jako dnes. Ztratili jsme toho, kterého jsme vždycky považovali za nejlepšího představitele veliké myšlenky naší strany, té myšlenky, jíž možno vyjádřit slovy: Vše pro

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Lidové Noviny, 19. února 1923.

¹¹¹ Národní politika, 21. února 1923.

¹¹² České Slovo, 20. února 1923.

¹¹³ JANA ŠETŘILOVÁ, EDUARD KUBŮ, *Hrad a Alois Rašín v letech 1922-23*, ČČH 93-3/1995, s. 467.

¹¹⁴ záznam osobní archivářky T. G. Masaryka Anny Gašparíkové-Horákové z 27. 5. 1929, ANTONÍN KLIMEK, *Boj o Hrad*, Praha 1996, s. 35.

národ, vše pro stát.“¹¹⁵ Kramář se s Rašínem ne ve všem shodoval, jeho smrtí byl ale hluboce zasažen. Národní demokracie měla Rašínův odkaz střežit a rozvíjet, hlavně v důrazu na národní a státní politiku v podobě Rašínem i stranou představované.

Rašín si ve své závěti přál, aby nad rakví promluvil někdo z „mužů října“ a aby jeho tělo bylo zpopelněno. Polovinu svého majetku odkázal manželce, druhou polovinu dětem. Pohřeb měl být státní, ale katolická církev zamítala kremaci, což činilo přípravnému výboru komplikace. Přestože se Šrámek snažil arcibiskupa Kordače přimět k liberálnějšímu výkladu církevních ustanovení, pohřeb dostal zcela světský ráz, neboť stanovisko církve znělo: „Rašín již volbou zpopelnění věděl, že se tím rozhoduje pro pohřeb bez účasti církve.“¹¹⁶

Dispozice pro pohřeb Aloise Rašína se na zasedání vlády probíraly již 18. února. Smuteční obřad byl stanoven na 21. února a měl se konat na náklady státu. Vypraven měl být z budovy ministerstva financí, přes Pantheon do krematoria v Olšanech. K uspořádání pohřbu byl sestaven speciální komitét.

Kondolence rodině tlumočil náměstek předsedy vlády, ostatní ministři byli vyzváni, aby tak učinili písemně. Vládní komuniké bylo uveřejněno v listu Československá Republika, kde byly i údaje o pohřbu pro veřejnost.

Smuteční řeč měli přednést tři vybrané osobnosti. V Pantheonu hovořili jménem vlády Jiří Stříbrný a dále Karel Kramář, v krematoriu František Soukup. Jejich projevy byly předem redigovány, neboť byly oficiální.

V den pohřbu měli volno státní zaměstnanci ve všech státních úřadech v Praze, pouze činnost rezortů byla v mezích potřeby ponechána. Na všech úředních budovách v Praze, Brně, Opavě, Bratislavě a Užhorodě byly z vládního nařízení vyvěšeny smuteční prapory. Dopoledne mělo mít vojsko v Praze volno, a to proto, aby se pohřbu mohly slavnostně zúčastnit dva prapory pěchoty, jedna baterie dělostřelectva a letecká eskadra. 21. února byla zrušena všechna divadelní představení. Ministři měli zachovat osm dní smutku, v nichž se neměli účastnit divadel, koncertů, recepcí apod.

Na paměť Aloise Rašína se prezident rozhodl založit stipendia v oblastech národohospodářských, se základním jměním jednoho milionu korun.

Na schůzi vlády se šířeji hodnotilo Rašínovo dílo, samozřejmě v duchu nekrologů, které neznají kritické teze. Malypetr řekl, že atentátník „skácel jeden ze základních sloupů našeho národního osvobození [...]“, Vláda republiky dojata velkým smutkem, bolestně

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ JANA ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, Praha 1997, s. 130.

truchlí nad tragickým skolem svého členu, jehož vysoce vynikající činnosti bude vždy postrádati. [...] Měl jediný cíl – sloužit národu a státu, podle starověkého hesla, které rád připomínal: „Blaho republiky budiž nám nejvyšším zákonem“, jeho vlastní heslo bylo „Pracovat a šetřit“.¹¹⁷ Malypetr připomněl také Rašínův poslední politický projev, ve kterém zdůraznil nutnost vládní spolupráce.

Na dalším zasedání vlády 19. února se, kromě jednání o státním soudu, tlumočila i hluboká soustrast diplomatického sboru, prostřednictvím papežského nuncia Msgr. Micara. Poté Jan Malypetr přečetl ministrům list prezidenta, ve kterém hodnotil Rašínovy zásluhy.

Na Rašínovu počest byl vyhlášen osmidenní státní smutek. Na předsednictvu vlády a na ministerstvu financí byly vystaveny kondolenční archy. 20. února se uskutečnilo poslední rozloučení v parlamentu. Na Rašínově poslaneckém i vládním místě ležely smuteční věnce.

Pohřeb 21. února byl mohutný, jak bývalo v Čechách zvykem. V šedivé, mlhavé atmosféře zimní Prahy se již od časných ranních hodin shromažďovaly zástupy těch, kteří se rozhodli doprovodit Aloise Rašína na jeho poslední cestě. V síni Pantheonu Národního muzea stála na vysokém černém katafalku rakev, u které stále narůstala záplava květin a věnců. Kolem poledne byla uzavřena většina obchodů, úřadů i bank, zato pražská nádraží byla přeplněna stále nově příjíždějícími, zvláště z jihočeského kraje a Plzeňska. Na horní části Václavského náměstí se už řadily davy obecnstva. V Pantheonu byly učiněny poslední přípravy k pohřbu a před Muzeem zaplápolaly řecké ohně. V různých částech Prahy se zatím srocovaly různé spolky a korporace a přesouvaly se na stanovená seřadiště - u Wilsonova nádraží a v Mezibranské ulici. Po jedné hodině odpolední se do Pantheonu začali scházet smuteční hosté. Kolem katafalku stála čestná stráž dvanácti sokolů. Ve dvě hodiny dorazil prezident Masaryk, doprovázen kancléřem Šámalem a dr. Schieszlem, taktéž se dostavila celá vláda a předsednictvo Národního shromáždění v čele s předsedou sněmovny Tomáškem a předsedou senátu Práškem. Rozloučit se přišel také celý pražský diplomatický sbor. Ve dvě hodiny byl obřad zahájen chorálem, který zapělo Pěvecké sdružení pražských učitelů. Poté přednesli připravené projevy Jiří Stříbrný, František Soukup a Karel Kramář, který ani v nekrologu nezapomněl udělit Rašínovi výtku: „Výše než strana byl Ti národ a stát. Ale i když jsi bezohledně jednal proti zájmům strany, šla za Tebou, poněvadž věděla, že to žádá prospěch státu.“¹¹⁸ „President Masaryk plakal zřejmě

¹¹⁷ NA, Předsednictvo ministerské rady, k. 4053, inv. č. 2960.

¹¹⁸ České Slovo, 22. 2. 1923.

a stíral si slzy s očí.“¹¹⁹ Již během slavnostních řečí se dal statisícový průvod, pod dozorem sokolských pořadatelů, do pohybu. Pořadatelský automobil následovala jízdní policie, pěchota v plní výzbroji a baterie dělostřelectva, za nimi rota četnictva, důstojnický sbor pražské posádky, po nich francouzská vojenská mise, důstojníci četnictva a starodružníci. Pozornost přihlížejících budili zástupci Omladinářů, nesoucí vavřínový polštář s trnovým věncem, jenž objímal protokol procesu z roku 1893. Následný průvod sokolů čítal 2000 osob a 70 jezdců. Nechyběly sbory střelecké, hasičské, zástupci pražských pošt, státní úřednictvo, studentsvo, zemědělci, legionáři, zástupci různých profesí a celý průvod byl zakončen velkým počtem členů národní demokracie.

Po ukončení projevů byla rakev vynesena před budovu muzea a položena na pojízdný katafalk, tažený trojspřežím. Průvod šel Prahou ke strašnickému krematoriu. Obřad skončil až po šesté hodině odpolední.

20. února se uctila Rašínova památka v Poslanecké sněmovně, o den později v senátu.

24. února byl novým ministrem financí jmenován Bohdan Bečka.

1. března 1923 se konala tryzna v Obecním domě, které se zúčastnili také členové vlády. Posmrtná maska Aloise Rašína byla 28. března odevzdána do Národního muzea.

Přirozenou reakcí na Rašínovu smrt byly písemné pokusy o uctění jeho památky. Po 18. únoru vznikaly básně, memoáry, písně atd., které byly zpravidla velmi patetické, pompézní, plné emocí. Vycházely různé brožury, v denících bylo vyhrazeno místo vzpomínce na Rašína, velká část však zůstala nevydaná.

Nejvřeleji promluvil k Rašínovi názorově a stranicky blízký Viktor Dyk, nejdříve v básni „5. 1. 1923“, pak ve verších „21. února 1923“. Kromě Dykových veršů se dochovala spíše veršování amatérská¹²⁰ a také díla hudební.¹²¹ Nechyběly ani portréty, grafiky, medaile, plastiky apod.

Poslední rozhovor umírajícího Rašína s lékařem byl doslovně uveden pro veřejnost v brožuře od Josefa Skály, „Dra Aloisa Rašína život a smrt“.

K desátému výročí Rašínovy smrti byla vydána řeč Jana Třebického, prezidenta pražské Obchodní a živnostenské komory, „Dr. Rašín. Bořitel a budovatel státu.“ K téže

¹¹⁹ Národní listy, 22. 2. 1923.

¹²⁰ Bedřich Janko (náměstek u státních drah): „Nevděk světem vždycky vlád“; Karel Juda: „Žitná ulice“; Marie Kovalovská-Jesenická: „Dr. Rašínovi“; Jaroslav Kvapil: „Hodil své srdce v odvážnou seč...“; F. B. Loevy: „K atentátu na ministra Dra. A. Rašína“; Josefa Slabý: „Jsem jenom chudý penzista...“; B. A.: „Za práci svému národu“; Karel Svoboda: „Žil jeden muž, jenž miloval svůj stát...“, ANM, fond Rašín, k. 1, inv. č. 42-46, 48-50.

¹²¹ Molík Matěj (kapelník): „Smuteční pochod“, ANM, fond Rašín, k. 1, inv. č. 47.

příležitosti byla vydána i řeč předsedy senátu Františka Soukupa „Dr. Alois Rašín jako heroický průkopník a velký státník republiky“.

V tomtéž roce byla uspořádána v Hořicích v Podkrkonoší výstava českého odboje práce a svérázu kraje, na níž byla Rašínovu odkazu zasvěcena celá výstavní místnost. Od soukromých majitelů sem byly zapůjčeny památníky, fotografie, korespondence, ale třeba i modlitební knížka Rašínovy matky.

Vzpomínka na atentát i Rašínovu smrt byla ještě čerstvá a nové kondolence jeho rodině stále přicházely, když v poslanecké sněmovně znovu padly výčitky směrem k Rašínově deflační politice. 27. února 1923 zde hovořil slovenský poslanec Juriga o příčinách nezaměstnanosti a hospodářské krize, především na Slovensku. Už to sice nebyly tak ostré slovní útoky, jaké bylo možno slyšet před atentátem, ale bylo zřejmé, že spojení špatné hospodářské situace s Rašínovou osobou z povědomí veřejnosti jen tak nezmizí.

Koruna se na sklonku roku 1923 nezhroutila, jak se obával Masaryk, ale stabilizovala na úrovni kolem 16 švýcarských centimů a tuto hodnotu si udržela po celá dvacátá léta. Československo se stalo první středoevropskou zemí s pevnou a hodnotnou měnou, která byla základem stabilizace celého hospodářství. Deflace brzdila export, zato doma vedla ke zvýšení produktivity práce. Výroba se postupně přizpůsobila vysoké hodnotě koruny a zahraničnímu obchodu pomohlo dočasné omezení německé konkurence. Počet nezaměstnaných poklesl ze 441000 v lednu 1923 na 176000 v říjnu téhož roku a na 70000 v listopadu 1924. Průmyslová výroba v roce 1924 konečně překonala výrobu předválečnou.¹²² Koruna patřila k nejstabilnějším evropským měnám.

¹²² JIŘÍ KOVTUN, *Republika v nebezpečném světě*, Praha 2005, s. 313.

Ohlas tisku na Rašínovu smrt

„Ve skutečné demokracii [...] slovem mluveným nebo tištěným vede se ve veřejnosti zápas o získání přívrženců pro tu neb onu myšlenku, pro ten neb onen názor, že staví se důvod proti důvodu, pravda proti pravdě a většina vtěluje pak přijatou ideu svými orgány v život.“¹²³

Rašínova smrt znamenala další významné téma pro československý tisk. Znovu se objevila otázka čím byl atentát způsoben a kdo ho mohl využít. Některé deníky našly v podobných spekulacích vhodný materiál, který donekonečna rozváděly.

Samozřejmě nejvíce byly Rašínovou smrtí zasaženy Národní listy. Počínaje Karlem Kramářem, mnoho Rašínových kolegů zde projevilo lítost nad „padlým hrdinou“¹²⁴.

18. února nedělní vydání Národních listů podalo zprávu o Rašínově velmi vážném stavu: „Ve chvíli, kdy tyto řádky píšeme, před 10. hodinou noční, velký trpitel ještě je naživu. Jeho duch, obestíraný smrtelnou mdlobou, ještě chvílemi procítá, retы pronášejí slova i celé věty; úžasno prostě, jaká nezmarná energie s celou bytostí umírajícího hrdiny je spjata! Žel - není naděje, vše je marno! Bulletin lékařské¹²⁵, vyslovující obdiv nad ojedinělostí této životní tuhosti, nemohou věstit nic jiného, než co všichni se stýskavou duší víme...“¹²⁶

Tentýž den vyšlo zvláštní vydání, které oznámilo smrt Aloise Rašína. Národní listy oplakávaly svého bývalého kolegu, člena národní demokracie, vynikajícího národohospodáře. Zveřejněna byla Rašínova poslední slova, jeho životopis, projevy, články, zkrátka vše, co s ním souviselo. Rubrika „Edition française“ přejmenovala název „L'attentat“ na „La Mort du dr Rašín“, zlatý poklad republiky opět narůstal. V souvislosti s Rašínovým pohřbem zde byly otištěny další básně. Znovu byla rozebírána legionářská aféra a veškeré dění kolem atentátu. Rašínova smrt měla i své světlé stránky: „Týden, jenž je za námi, byl smutný týden: znamenal bolestné loučení s mužem, jenž vykonal velmi mnoho pro stát a pro nás všechny a mohl ještě velmi mnoho vykonati. Ale při tom všem smutku, při vší bolesti, jedno bylo nám všem úlevou: až na výjimky, u nichž nemohli jsme čekat nic jiného, vzdal se náš tisk method, užívaných v zápasech veřejného života. [...] Byl to čirý optimismus doufat, že toto příměří bude znamenati věčný mír; ale tolik

¹²³ Venkov, 7. 3. 1923.

¹²⁴ Národní listy, 18. 2. 1923.

¹²⁵ 17. 2. se sešlo lékařské konsilium, v 6:45 byl vydán o pacientově stavu tento bulletin: „Nemocný somnolentní, jest trvale bez tepu. Občas probouzí se na krátkou chvíli, šeptaje slova i celé věty, které se týkají záležitostí jeho úřadu. Národní listy, 18. 2. 1923.

¹²⁶ Národní listy, 18. 2. 1923.

aspoň bylo by možno v tisku stran, jež nesou společnou odpovědnost za stát, aby rozpor názorů neznamenal pustou rvačku.“¹²⁷

Národní listy pečlivě informovaly o všech tryznách, která byly pořádány po celém Československu. Od 1. do 20. března vycházel na stranách deníku fejeton „Dr. Rašín za války“, kde byl popsán Rašínův boj za vznik samostatného státu. Vzpomínky na Rašína poskytla čtenářům jeho rodina. Téma „Rašín“ se v Národních Listech objevovalo vytrvale do léta 1923, ale i později se k významnému muži strany národně demokratické deník vracel.

Republikánský Venkov 18. února čtenáře informoval o kritickém stavu ministra Rašína. Po jeho smrti byla nekrologům věnována úvodní strana až do 21. února. Venkov taktéž vzpomnul Rašínovy politické zásluhy, přesto zdaleka ne v takové míře, jako tomu bylo u Národních listů. V kritické dravosti jej přirovnal deník k nositelům „nejskvělejších jmen literárních a uměleckých. Generace, které dávají svůj ráz jména: Machar, Šalda, Sova, Březina a jiná.“¹²⁸ Venkov připomněl Rašínovu činnost v mladočeské straně, v Omladině, jeho útrapy ve vězení a všechny jeho zásluhy v novém státě. List uznal, že Rašín byl jako ministr financí v nezáviděníhodné situaci: „Když loni tvořilo se nové ministerstvo, stal se Dr. Rašín znovu ministrem financí. Vracel se v době nejnebezpečnější. Ovoce jeho setby zrál: důsledné setrvání jeho nástupců na dráze jím započaté, vyvrcholilo vzestupem koruny v těžkou hospodářskou krizi, jež měla a musela předcházeti uskutečnění druhé části finančního programu: zajištění naší měny. [...] A tu Dr. Rašín, maje stále na zřeteli pouze zájem státu, přehlédł, že stát, jako největší hospodářský činitel, nesmí se vylučovati z rizika, jež celému našemu hospodářskému životu ukládalo řešení otázky na ten čas nejvážnější: otázky disparity mezi vnitřní a zahraniční kupní silou koruny. A tento omyl stal se mu osudným.“¹²⁹

Zajímavé je, že republikáni byli stále ještě přesvědčeni o tom, že Šoupal nespáchal atentát z vlastního popudu, když o něm Venkov napsal: „Hloupý a najatý kluk zavraždil v něm představitele pořádku a kázně...“¹³⁰

Deník otiskl projev prezidenta Masaryka, popsal čtenářům Rašínův pohřeb. Zveřejnil nemalé dary některých institucí na zlatý poklad republiky.¹³¹ Venkov na svých stránkách

¹²⁷ Národní listy, 25. 2. 1923.

¹²⁸ Venkov, 20. 2. 1923.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž.

přinesl i projev lítosti a upřímné soustrasti Karle Rašínové a rodině, jménem republikánské strany. Další projev soustrasti republikáni věnovali Národním listům, národně demokratické straně i prezidiu ministerské rady.

Večerník Práva lidu 19. února otiskl vzkaz umírajícího národu, který pronesl Rašín v poslední podvečer svého života. Dlouhý nekrolog plný osobních vzpomínek na Rašína napsal sociální demokrat František Soukup. Přizpůsobil Rašínovy zásluhy levicovému přesvědčení čtenářů Práva lidu: „... on byl v době války dva roky stále jednou nohou v hrobě, on byl odhodlán jít i na šibenici, on to všechno přinesl v oběť pro samostatnost národa a jeho republiku, on byl přesvědčeným omladinářem, demokratem a republikánem, on s námi rušil všechny rodová privilegia šlechty, či šel s námi bez všech výhrad pro všeobecné právo hlasovací pro muže i ženy, on šel s námi pro osmihodinovou dobu pracovní, on zavedl dávku z majetku a přírůstek na majetku, že by žádný socialista nezavedl zákona tvrdšího – a tento skutečný revolucionář, jemuž i dělnictvo vděčí za tolik zdravých a rozhodných opatření, se stal obětí atentátu devatenáctiletého mladíka z kruhů komunistických (!!!).“¹³²

Právo lidu se zmínilo i o Masarykovi, který z Lán ještě 18. února odpoledne dorazil do Podolské nemocnice a u zesnulého „prodlél dlouhou chvíli“¹³³. Dále deník referoval o tom, jak pod dojmem Rašínovy smrti vypadala Praha a jak reagovali ministři a poslanci.

Svůj vztah k Rašínovi zhodnotili sociální demokraté naprosto jasně: „My jsme socialisté a Rašín byl vždy buržoa. Poměr mohl býti jen soupeřský a byl jím také až do poslední chvíle. Avšak sešli jsme se s Aloise Rašínem v přesvědčení, že zápasy nutno vésti fair.“¹³⁴

Ač tedy bývalý soupeř, byl Rašínovi věnován článek na titulní straně, kde na něj vzpomenu F. V. Krejčí, coby na oktávána, který se naštěstí nestal lékařem, jak původně zamýšlel, ale právníkem. Krejčí napsal: Jinak by naše republika byla bývala připravena o svého nejlepšího finančního ministra. Ale na úsečné, energické gesto, jímž oktáván naznačoval, jak by chtěl uzdravovat nemocné a řezat mrtvoly, často jsem si vzpomněl, když jsem vídal tohoto ministra státi na tribuně revolučního Národního shromáždění.“¹³⁵

¹³¹ Ředitelství Zemské banky věnovalo na zlatý poklad republiky 800.000 a její úřednictvo dohromady 80.000 korun. Presidium Pražské plodinové burzy věnovalo 3000 korun. Venkov, 20. 2. 1923.

¹³² Právo lidu, 19. 2. 1923.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Právo lidu, 20. 2. 1923.

¹³⁵ Tamtéž.

Právo lidu, tedy sociálně demokratická strana dělnická slíbila, že i nadále bude podporovat Rašínův finanční plán: „Sociální demokracie československá bude tuto politiku i dále podporovat s tím, že pomocí svého zastoupení ve vládě a ve výboru bankovního úřadu – jako činila dosud – bude bdíti nad tím, aby tu zájem státu a jeho výrobních vrstev byl jediným nejvyšším příkazem a aby soukromé interesy kterýchkoli skupin finančních neuplatňovaly se k obecné škodě. V tomto ohledu budeme ovšem tvrdí a neústupní proti každému.“¹³⁶

České Slovo o Rašínovi nemluvílo zdaleka tak vroucně, jako předchozí deníky. Omezilo se na zdvořilý nekrolog 20. února, otisklo list prezidenta republiky o Rašínově odkazu a další projevy soustrasti různých institucí a zahraničních velvyslanectví. 22. února deník referoval o velkolepém pohřbu a otiskl smuteční projevy na něm přednesené. Poté už se k Rašínovi příliš nevrací. 27. května 1923 ale přináší zajímavou zprávu o jeho vrahovi. Den předtím se totiž Šoupal na cestě k vyšetřujícímu soudci pokusil o útěk. Na chodbě budovy, kde v té době stálo hodně lidí, byl však rychle dopaden. Jeho výmluvnost se od dob atentátu příliš nezměnila, když na otázku vyšetřujících, co ho to napadlo, odpověděl: „Nechtěl jsem utéci.“¹³⁷ Dozor nad vězněm byl zostřen a byl mu vyměřen trest. O plánovaný útěk se ale nejednalo: „Souditi, že útěk byl nějak osnován, nelze. Na chodbách, kudy Šoupal utíkal, bylo, pravda, mnoho lidu, ale nikdo z nich nebránil dozorcům pronásledování vraha a také ihned zavedené vyšetřování nepřineslo podobných podrobností. Spíše lze souditi, že Šoupal, sveden lákavou vyhlídkou ke skleněným dveřím, které jsou přímo proti místnosti vyšetřujícího soudce, se k svému činu rozhodl náhle a bezprostředně. To je tím pravděpodobnější, čím ostřejší byl nad ním dozor, neboť jakékoliv motákové i jiné dorozumění s venkem je u něho naprosto vyloučeno.“¹³⁸

Lidové listy přinesly stručný a vkusný nekrolog, větší prostor daly opět listu prezidenta a Rašínovým posledním slovům. 21. února krátce zmínily, že kluby poslanců a senátorů československé strany lidové se zúčastní pohřbu a průvodu. Pohřeb a smuteční projevy byly popsány detailně a pak už se deník k Rašínovi vrátil pouze se jmenováním Bohdana Bečky jako nového ministra financí. Odstup Lidových listů vůči Rašínovi i atentátu na něm spáchaném se po ministrově smrti nijak nezměnil, jak tomu bylo vidět u

¹³⁶ Právo lidu, 23. 2. 1923.

¹³⁷ České Slovo, 27. 5. 1923.

¹³⁸ Tamtéž.

ostatních deníků. Mnohem více se v této době věnoval list zahraničním událostem a později zákonu na ochranu republiky.

Rudé právo označilo mrtvého Rašína jako „oběť koalice“. Neshledalo jej horším než byli ostatní politikové: „Cítil a smýšlel jen vášnivěji a jednal zřejměji než oni. Šel za ideály své třídy přímo a všemi viděn, zatím co oni kličkovali, schovávali se a maskovali. Hájl zájmy své třídy otevřeně a za vládní činy přejímal plnou odpovědnost, zatím co ostatní se vykrucovali, zalhávali a schvalovali vinu za protilidová opatření jeden na druhého. Střela nerozumného chlapce zasáhla tedy jeho.“¹³⁹

Na útoky ostatních stran, že atentát je dílem komunistického spiknutí, znovu odpovídalo Rudé právo taktéž útokem: „Útočník na ministerského předsedu Stürgkha, Bedřich Adler, je sociálním demokratem a Právo lidu, které proti Šoupalovi a komunistické straně nešetří nejzběsilejšími nadávkami, nazývá klidně Adlera soudruhem. Útočník na dra Kramáře, Šťastný, byl českým socialistou a synem čl. socialistického senátora, ale při tom Českému Slovu ani nenapadne, že taktiky, které ono používá proti nám, dalo by se použití i proti němu. Vrahem polského presidenta Narutowicze je národní demokrat Niewiadomski a polská buržoazie sbírá právě na jeho pomník. Tím má býti řečeno dvojí: Před nerozvážnými a přecitlivělými lidmi není chráněna žádná strana. Mravní rozhořčení politických stran pro atentát jest strojené a pouhým průhledným agitačním prostředkem.“¹⁴⁰

Rudé právo se nadále zabývalo Rašínem pouze ve spojení se zákonem na ochranu republiky, proti němuž komunistická strana tak vehementně bojovala. Rašínova smrt komunisty zdaleka nezasáhla tolik, co ostatní strany, což sami přiznali. Ve srovnání s mnoha padlými v komunistických řadách jim atentát na národního demokrata, dle jejich mínění, nepřišel tak podstatný. Proto se na stranách Rudého práva nelze dočíst ani o pohřbu, ani o projevech či reakci vlády či veřejnosti.

Lidové noviny už v sobotu 17. února psaly, že Rašín umírá. Dalšího dne podaly, stejně jako ostatní deníky, zprávu z lékařského bulletinu o Rašínově kritickém stavu. 19. února otiskly dlouhý nekrolog, jenž napsal Karel Engliš, doplněný Rašínovým životopisem. Stejně jako např. Národní listy nebo Právo lidu, popsaly Lidové noviny detailně Rašínovy poslední chvíle i podrobnosti o atentátu. 21. února otiskly báseň

¹³⁹ Rudé právo, 18. 2. 1923.

¹⁴⁰ Tamtéž.

Jaroslava Kvapila „Za srdcem rekovým“ a také notový záznam pochodu, který složil pro den Rašínova pohřbu. Tematicky ani rozsahem Lidové noviny reakcí na Rašínovu smrt nikterak nevynikaly mezi ostatními deníky.

Národní politika se Rašínovou smrtí a jeho odkazem zabývala obšírněji, obsahově však nijak nevybočovala. Zajímavý byl ale smuteční projev z pražské burzy, který na svých stránkách otiskla. Byl o zvláštní schůzi členů burzovní komory, kteří vzdali hold památce Aloise Rašína, „jehož je tím tragičtější, ježto stal se vlastně obětí fanatické nesoudnosti, neboť politika finanční a hospodářská, kterou hlásal a kterou zastával, byla jednomyslně schvalována většinou národa a jeho representatnů v parlamentních sborech.“¹⁴¹ O jednomyslném schvalování Rašínovy politiky většinou národa, ani jeho představiteli, se před atentátem rozhodně nedalo hovořit.

Národní politika konstatovala, že „republika ztratila nejlepšího hospodáře“¹⁴². Jakoby najednou po Rašínově smrti začali všichni jeho politické koncepci, kterou dříve napadali a zavrhovali, rozumět: „Ve vyšší a pevné koruně viděl dr. Rašín vždy nejen další etapu v našem postupu k měně, podložené zlatem, nýbrž v první řadě záruku bezpečnosti a stálosti důchodů veškerého občanstva republiky, sílu, jež do celého našeho hospodářského ústrojí vnáší mnoho zdravých prvků, nutíc veškeré podnikání k nové orientaci a revisi dosavadních výrobních method.“¹⁴³

List vyzýval čtenáře jít ve stopách Rašínova odkazu a řídit se jeho životními hesly: „Hlavně ale (nový ministr financí) nesmí připustiti, aby Rašíново: Šetřit! stalo se nyní heslem, založeným v museu národních památek, nýbrž nasaditi všechno, aby požadavek šetrnosti ve státní administrativě přešel v naše, hlavně politické a stranické svědomí a aby objevil se konečně v činech.“¹⁴⁴ Deník připustil Rašínovu chybu: „Rašín s lidmi mnoho nepočítal; byl dosti silným i přesvědčeným o dobru svých opatření, aby lidi donutil čítati s ním. [...] Nositelem a strážcem odkazu a díla Rašínova musí býti nejen příští ministr financí, nýbrž celý národ, který uvěřil mrtvému a který věří ve svou hospodářskou a politickou budoucnost.“¹⁴⁵

¹⁴¹ Národní politika, 20. 2. 1923.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Národní politika, 24. 2. 1923.

¹⁴⁵ Tamtéž.

Britský ministerský předseda Bonar Law promluvil 21. února v dolní sněmovně vedle událostí v Porúří a v Litvě také o smrti Aloise Rašína: „Britská vláda vzdává poctu odvaze a schopnosti zvěčnělého ministra, který tolik přispěl k úspěšnému vybudování Československé republiky.“¹⁴⁶

Vídeňský tisk se po Rašínově smrti shodl na tom, že Rašín „byl jediným finančním státníkem střední Evropy, který svůj stát dovedl uchrániti inflačního rozvratu poválečné doby.“¹⁴⁷ Ve vídeňských politických a hospodářských kruzích vyvolala Rašínova smrt hlubokou účast. Mnohé vídeňské deníky otiskly Rašínův životopis.

Berlínské listy psaly o Rašínově smrti taktéž soustrastně. Montagspost napsal: „Rašín náležel k vůdčím politikům nového státu československého a měl zejména kromobyčejný vliv na utváření hospodářských poměrů tohoto státu. Energickým odloučením měny pomocí okolkování bankovek, spolu s velkorysým provedením dávky z majetku zabezpečil pevnou základnu československé měny, jejímž konečným cílem mu bylo zavedení měny zlaté.“¹⁴⁸

Mnichovské nacionalistické Münchener Neueste Nachrichten k Rašínově úmrtí napsaly, „že proti jeho národně českému smýšlení podle práva musí býti postaveno, že také Němci v Československu mají zisk z dobré valuty tohoto státu, čímž se dostali do lepší situace, než Němci v říši a Rakousku“¹⁴⁹.

Slovenské národní divadlo v Bratislavě uspořádalo v den Rašínova pohřbu tryznu za účasti všech státoprvních stran. Stejně tak uspořádalo tryznu městské divadlo v Košicích, které se zúčastnilo i maďarské obyvatelstvo.

Také jugoslávský tisk se věnoval smrti československého ministra. Jugoslávie byla zasažena i tím, že těsně před atentátem pracoval Rašín „na velkém finančním plánu v kooperaci obou spojených států“¹⁵⁰.

Rašínova smrt pro Evropu znamenala ztrátu dalšího významného politika. Bylo nutné, aby Československo, po vzoru ostatních států, předešlo útokům na státní představitele. K tomu měl sloužit zákon na ochranu republiky.

¹⁴⁶ České Slovo, 22. 2. 1923.

¹⁴⁷ Právo lidu 19. 2. 1923.

¹⁴⁸ Národní politika, 20. 2. 1923.

¹⁴⁹ Právo lidu, 19. 2. 1923.

¹⁵⁰ Právo lidu, 20. 2. 1923.

Zákon na ochranu republiky

„Teď více než kdykoliv jindy musíme počítati s tím, že vláda bude řídit osudy tohoto státu pevnou rukou. Viník, nebo viníci musí býti bez milosrdenství potrestáni, ale trestati nebude ulice - z toho by byla občanská válka - trestati bude zákonná spravedlnost.“¹⁵¹

Československé zákonodárství v roce 1923 stále trpělo mnohými nedostatky. Důvod byl takový, že po 28.říjnu 1918 zde byly stále ponechány v prozatímní platnosti veškeré dřívější trestní zákony, tedy trestní řád rakouský, uherský i vojenský. Nutno podotknout, že rakouský řád platil již od roku 1852, a ten byl jen mírně pozměněným zákonem z roku 1803! Nové právní uspořádání v Československé republice však vyžadovalo, aby byl vydán nový, jednotný trestní zákon pro celé státní území. Dr. František Soukup ve zprávě ústavně-právního výboru o usnesení poslanecké sněmovny o vládním návrhu zákona na ochranu republiky nazval zákon první unifikační novelou.

Nutnost vydání zákona na ochranu republiky byla tedy odůvodněna absencí obdobného zákona, který by byl aktuální pro současné poměry. Soustavněji se jím začala zabývat Švehlova vláda, která nastoupila v říjnu 1922. Ve srovnání s obdobnými zákony v zahraničí, přišel v Československu poněkud později, ale dle slov Františka Soukupa „s těmito cizími zákony však zákon náš zcela dobře (snáší) srovnání, jak co do svých zásad a pojmů trestních činů, tak i co do jejich trestání. Trestní sazby našeho zákona jsou daleko mírnější než sazby kteréhokoliv obdobného zákona cizího.“¹⁵²

V tehdejších evropských poměrech nebyl podobný zákon výjimkou. V Německu byl zákon na ochranu republikánského zřízení a na ochranu jeho představitelů odhlasován po zavraždění ministra Rathenaua¹⁵³.

Rozhodně nelze tvrdit, že zákon na ochranu republiky v Československu byl vydán „díky“ atentátu na Rašína. S atentátem ale neodmyslitelně souvisí a to z toho důvodu, že jej nesmírně urychlil. Od jeho prvního projednání ve vládě do definitivního podpisu prezidentem uplynuly pouhé dva měsíce, což lze přičíst mohutnému politickému, společenskému a především mediálnímu rozruchu, který byl atentátem rozpoután.

Osnova zákona na ochranu republiky byla předložena k projednání na mimořádné schůzi vlády 12. února 1923 ministrem spravedlnosti Josefem Dolanským. Ministerská rada se usnesla, že zákon bude nejprve předložen Poslanecké sněmovně bez návrhu na

¹⁵¹ České Slovo, 6. 1. 1923.

¹⁵² http://senat.cz/zajimavosti/tisky/1vo/tisky/T1588_00.htm.

¹⁵³ zavražděn 24. 6. 1922.

zkrácené řízení. Jeho vypracováním byl pověřen ústavně-právní výbor, respektive pro tuto příležitost utvořený zvláštní subkomitét, který měl zasedat 23. - 27. února, v čele s Dolanským.

Již na této schůzi (12. února) byly v předloze učiněny určité změny, jako např. v hlavě první byl termín „velezrada“ nahrazen „úklady o republiku“, v osmnácté hlavě byl usnesen zákaz uveřejnění portrétů pachatelů v tisku, aby se předešlo „chorobnému slavomamu“ (jakého požíval i Šoupal) atd. Ministr obrany také žádal změnu, a to v §37, ve kterém chtěl prosadit vyloučení vojenských osob z pravomoci státního soudu. Musel se ale spokojit s prozatímním ponecháním vojenských soudců u případů se členy armády.

Snahu rychlého vydání zákona projevil Dolanský požadavkem, aby ještě téhož dne odpoledne byla osnova vysázena a v kartáčovém otisku doručena členům vlády a pětadvaceti-člennému výboru koncentrovaných stran. Jistá demokratická forma projednání zákona byla narušena i rozhodnutím, že při ústavním projednávání budou pozměňovací návrhy většinových stran brány na vědomí pouze v případě docílení dohody, avšak pozměňovací návrhy opozice mohou být projednávány pouze za souhlasu všech koncentrovaných stran.

Zákon neměl být výjimečný, ačkoliv byl vyvolán výjimečnými zločiny. Byl určen pro trvalou potřebu soudnictví a jeho úkolů. Měl sloužit k potírání snah proti existenci státu a samostatnosti, založené na mírových smlouvách, proti živlům, které by chtěly vyvrátit republiku a ohrozit tak demokraticko-republikánskou státní formu. Měl stíhat ty, kteří by usilovali o život vedoucích státníků nebo se snažili rozvrátit brannou moc.

Struktura zákona byla rozdělena do čtyř hlav (* plné znění zákona viz. příloha):

Hlava I. Úklady o republiku.

§ 1. Úklady.

§ 2. Příprava úkladů.

§ 3. Ohrožení bezpečnosti republiky.

Hlava II. Poškozování republiky a útoky na ústavní činitele.

§ 4. Prorada.

§ 5. Zrada státního tajemství.

§ 6. Vojenská zrada.

§ 7. Trestry na některé útoky na život ústavních činitelů.

§ 8. Tělesné poškození ústavních činitelů.

§ 9. Spolčení k útokům na ústavní činitele.

§ 10. Násilí proti ústavním činitelům neb osobování si jich moci.

§ 11. Urážka prezidenta republiky.

§ 12. Nepřekážení nebo neoznámení trestných podniků.

Hlava III. Ohrožování míru v republice a vojenské bezpečnosti její.

§ 13. Nedovolené ozbrojování.

§ 14. Rušení obecného míru.

§ 15. Výzva k neplnění zákonných povinností nebo k trestným činům.

§ 16. Schvalování trestných činů.

§ 17. Sdružování státu nepřátelské.

§ 18. Šíření nepravdivých zpráv.

§ 19. Návrat členů bývalé panovnické rodiny nebo podpora takového návratu.

§ 20. Hrubá neposlušnost.

§ 21. Svádění nebo pomáhání k vojenským zločinům nebo nadřizování jim.

§ 22. Nedovolené najímání vojska.

§ 23. Nedovolené zpravodajství.

§ 24. Ohrožování obrany republiky.

§ 25. Ohrožování veřejné správy orgánem moci veřejné.

§ 26. Neodstranění nebo zřízení nedovolených pomníků.

Hlava IV. Závěrečná ustanovení.

§ 27. Účinná lítost.

§ 28. Vyměřování trestu.

§ 29. Trest peněžitý a zabavení jmění.

§ 30. Trest náhradní.

§ 31. Zabrání a propadnutí.

§ 32. Ztráta čestných práv občanských.

§ 33. Vypovězení.

§ 34. Zastavení periodického tiskopisu.

§ 35. Podmínečné odsouzení.

§ 36. Příslušnost a obžaloba.

§ 37. Stíhání osob vojenských.

§ 38. Stíhání cizinců

§ 39. Výklad jednotlivých výrazů tohoto zákona

§ 40. Zvláštní ustanovení pro Slovensko a Podkarpatskou Rus.

§ 41. Poměr k dosavadním ustanovením.

§ 42. Zanedbání povinné péče.

§ 43. Zákon o třaskavinách.

§ 44. Účinnost a výkon zákona.

Nejdůležitější byla hlava třetí, která měla zabránit ohrožování míru v republice. Poměrně nekompromisně také postihovala slovní delikty, spočívající ve veřejném pobuřování proti státu, jeho vzniku, samostatnosti, ústavní jednotnosti a republikánské formě. Zvláště bylo stíháno hanobení republiky, národa či národní menšiny, ale později (na základě výroků Nejvyššího soudu) i hanlivé výroky o vládě a jejím poměru k sociálním, zákony upraveným vztahům mezi jednotlivými vrstvami republiky. Hojně byla využívána v soudní praxi také jako trestná výzva k neplnění zákonných povinností, obsažena byla i omezení svobody periodického tisku

Nedílnou součástí opatření byl i zákon o zřízení nového typu soudu – Státního soudu, jehož předsedu a náměstka jmenoval prezident, soudce pak Nejvyšší soud. Soudní řízení probíhala před senátem, složeným ze tří soudců z povolání (dosazených dle návrhu Nejvyššího soudu) a tří právníků mimo soudcovský stav (jmenovaných vrchním zemským soudem a advokátní komorou). Předmětem jejich jednání byly právě záležitosti ochrany státu, dle zákona na ochranu republiky.

Pro vydání zákona na ochranu republiky byly strany koalice, tedy republikáni, sociální demokraté, socialisté, lidovci a národní demokraté (přesto i uvnitř těchto stran vznikaly na zákon rozporuplné názory). Proti se spojili komunisté, ťuďáci a němečtí poslanci. Obecně byly jejich důvody podobné: ťuďáci si stěžovali na omezení svobody projevu, Němci velká přísnost při obraně celistvosti státu a komunisté si přáli pravý opak zákona, tedy zničit společenské zřízení republiky. Opoziční strany samozřejmě nemohly posilovat vnitřní režim republiky. Jejich argumentace proti zákonu na ochranu republiky byla často značně vyostřená, vedená do extrémních výrazových prostředků.

První schůze subkomitétu ústavně-právního výboru, který měl zákon na ochranu republiky vypracovat, se konala 16. února 1923. Zvláště aktivní byli poslanci Patejdl, Hruban, Dyk, Buřival, Barošek, Kafka, Burian, Czech, Černý a samozřejmě Patejdl, který subkomitétu předsedal. Kromě ministra spravedlnosti se některých jednání za vládu zúčastnili také zástupci ministrů národní obrany, vnitra, unifikací a zahraničních věcí.

Jednání se neobešlo beze sporů. Předseda subkomitétu Dolanský musel často usměrňovat některé kolegy, především komunistického poslance Buriana.

19. února také v tomto subkomitétu byla uctěna Rašínova památka. Přes tento pietní okamžik varoval posl. Kafka nenechat se chvilkovou atmosférou ovlivnit v jednání. Tvrdil, že tento „příležitostný zákon, vznikl pod dojmem atentátu na dra Rašína“¹⁵⁴. Ačkoliv atentát odsoudil, podotknul, že „zákonodárství nesmí sloužit k tomu, aby dávalo podnět k projevu okamžitého rozhořčení“¹⁵⁵. Na to reagoval komunista Haken, že zákon byl připravován jako komplot proti dělnictvu a odborovým organizacím již před atentátem.

Jednání subkomitétu bylo prodlužováno četnými hádkami, především s komunisty a zástupci německých poslanců a ťudáků. 22. února německý sociální demokrat Czech oznámil, že se dalšího jednání o předloze zákona nezúčastní. Přidali se zástupci dalších opozičních stran, že se projednávání na žádost jejich klubů taktéž nemohou účastnit. Zapisovatel poznamenal: „Po rozchodu opozičních stran uvádí předseda, že tím bylo-li usneseno většinou, aby se přešlo k dennímu pořádku, nebyly strany oposice znásilněny, nýbrž bylo tím dáno najevo, že většina výboru chce vážně a věcně předlohu tuto projednávat. To bylo také zdůrazněno všemi řečníky ze strany většiny výboru během generální debaty. Většina výboru i přes odchod zástupců stran oposice nemůže jinak, nežli ve věcném projednávání předlohy pokračovati.“¹⁵⁶ Nadále se již klidněji jednalo o přesné formulaci jednotlivých bodů zákona. Nejvíce pozměňovacích návrhů vznesl národní socialista Bartošek.

Poslední, sedmá, schůze subkomitétu se konala 27. února. Bylo schváleno znění jednotlivých paragrafů a zákon mohl být předložen poslanecké sněmovně.

K projednání zákona v Národním shromáždění došlo přes pokusy odporu a obstrukce ve výboru především těch, proti nimž byl zákon namířen, tedy přes nesouhlas a absenci Němců, Maďarů, ťudovců a komunistů.

První čtení zákona na schůzi poslanecké sněmovny 6. března bylo doprovázeno odporem a výkřiky hlavně z řad komunistických poslanců. Jako první vystoupil se svým projevem zpravodaj poslanec dr. Medvecký, který konstatoval nutnost vydání zákona.

¹⁵⁴ AFS, fond PS, k. 103, inv. č. 1837.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ AFS, fond PS, VÚP-S, 22. 2. 1923, k. 103, inv. č. 1837.

Jeho řeč byla rušena nejen výkřiky a bušením do lavic, ale odpůrci používali dokonce i píšťalek a zvonků. Předseda Tomášek neustále zjednával řečníkovi klid, leč bez úspěchu. Od začátku schůze neuplynulo ani 15 minut a předseda byl nucen ji přerušit. Po opětovném napomenutí vykázal ze zasedací síně na osm dalších jednání poslance Tausika, Blažka, Mikulíčka a Hakena. Hned poté pro nesouhlas s vyloučením svých kolegů, byli na deset schůzí dopředu taktéž vyloučeni poslanci Koutný a Toužil. Komunisté rázem přišli o šest hlasů. Vřava komunistických poslanců ještě zesílila. Jednání bylo nemožné. Přidal se i hlasitý odpor poslanců slovenské strany ľudové, zvláště když se hovořilo o ústavnosti a demokratickém charakteru zákona.

Jednání o zákoně na ochranu republiky bylo 6. března sloučeno s projednáním zákona o státním soudě, neboť spolu úzce souvisely. Když se slova ujal ministr vnitra Malypetr, tribuny se trochu uklidnily.

Za opozici mluvil komunistický poslanec Rouček. Jeho plamenná řeč byla předsedou několikrát umírněna. Memento atentátu bylo v povědomí všech zúčastněných stále ještě přítomné. Rouček obvinil vládní koalici: „Vy máte v rukou státní moc, krve dělnické máte vy na svědomí dosti...“¹⁵⁷, načež přišla reakce z pléna: „Zatím tekla jen krev Rašínova!“¹⁵⁸ Hlasitou odezvou měla také řeč poslance dr. Czecha, který mluvil za německou, ale také maďarskou sociálně demokratickou stranu dělnickou: „Chceme se dáti touto cestou, odmítající každou písmenu tohoto zákona, jeho ducha, jeho obsahu a jeho metody, avšak i pouhého dechu, který otravuje politické ovzduší, chceme jeho tvůrce před celým civilisovaným světem postavit na pranýř, úplně je izolovati odmítnutím jakékoli součinnosti a svojí nepřítomností v této sněmovně a donutiti je, aby tento hanebný zákon přiřadili k druhým...“¹⁵⁹

Podobně, ač méně ostře, protestoval proti zákonu poslanec Křepek: Svaz zemědělců, německá strana národní, německá křesťansko sociální strana lidová a německá demokratická strana svobodomyšlná projevují své přesvědčení, že předložené návrhy zákonů na ochranu republiky a na zřízení státního soudu úplně odhalují pravou tvář demokracie v tomto státě, je-li takového odhalení vůbec ještě potřebí. Mají za účel stíhati každý, té které vládě nevídaný projev v tisku, na veřejnosti, ba dokonce i v soukromém životě. Jsou namířeny proti smýšlení státních občanů a nejsou ničím jiným, než terorem jistého politického názoru na stát, přestrojeným v roucho parlamentárně projednaných

¹⁵⁷ <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/194schuz/s194002.htm>.

¹⁵⁸ <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/194schuz/s194002.htm>.

¹⁵⁹ <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/194schuz/s194003.htm>.

zákonů. Jsou plodem a následkem násilného vzniku tohoto státu, jenž se nemůže opírat o souhlas ovládaných, nýbrž jedině o moc svých bodel a jenž jest nucen hájiti své trvání vládou zastrasování, která se bojí vánku svobodné politické činnosti.

Ľudáci byli přesvědčeni o sebedestruktivní povaze zákona. Ľudácký poslanec Bobok prohlásil: „Za strašné následky tohoto navrhovaného zákona slovenská ľudová strana všetkú zodpovednosť od seba odmieta. V daných okolnostiach všetky vhodné prostriedky ku prekazeniu návrhu zákona sú marné. Držíme za nevhodné vôbec sa s ním zaoberať a práve preto na znak nášho najostrejšieho odsúdenia celého návrhu zákona na pojednávaniach sa nezúčastníme a zákon, nám takto násilne nadiktovaný, prah nášho svedomia nikdy neprestupí. Následkov však tohoto zákona sa nebojíme. Zatvárajte nás, väznite nás, my sa budeme držať básnika: "Hoj, za národ trpieť veru to nebolí." Ináč sme presvedčení, že tento zákon bude vzkriesením nášho národa a vašou smrťou.“¹⁶⁰

Z pověření klubu křesťansko-socialistické strany a strany maďarských malorolníků, zemědělců a řemeslníků se proti zákonu postavil poslanec Szentiványi. Jedním z důvodů bylo údajný útok zákona proti právu menšin, žijících v Československu.

Poslanec Burian ve snaze obrátit alespoň socialisty a sociální demokraty proti zákonu uvedl tři důvody, které, dle něho, jakožto člena komunistické strany, vedly ke vzniku zákona na ochranu republiky: „První zní: v Rusku je násilný režim komunistů, proto také v jiných státech jsou nutna tvrdá opatření. Druhý váš argument jest: vždyť zákon na ochranu republiky je zcela nevinný. Není to zákon výjimečný, není namířen proti žádné socialistické straně. A konečně třetí argument dovolává se atentátu na Rašína, který prý ukázal, jaké se strojí proti republice úklady a že tudíž je potřebna její zákonitá ochrana.“¹⁶¹

Pro vydání zákona hovořil jeho velký obhájce, strana národně demokratická, tedy její předseda, Karel Kramář, který opět využil vzpomínky na mrtvého kolegu v politickém boji: „Což pak před týdnem jsme nešli za rakví dra Rašína, který byl zavražděn? Co pak to nebyl dosti veliký důvod, abychom si konečně řekli, že nemůžeme tak dále, že musíme něco udělati a ukázati pevnou vůli, že si nedáme jen odstřelovati nejlepší lidi a tím způsobem tak poškozovati republiku, že nedovedeme to ani dobře napravit?“¹⁶²

Pro zákon také hovořil poslanec Mičoch, člen strany živnostensko-středostavovské. Obecně lze ale shrnout, že mnohem větší prostor byl na této klíčové schůzi dán opozici.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/194schuz/s194004.htm>.

¹⁶² Tamtéž.

Debatu uzavřel opět zpravodaj Medvecký: „V generálnej debate rečníci opozície neuviedli proti návrhu zákona na ochranu republiky skoro nič nového. Tón debaty je však najlepším dôkazom, že zákon na ochranu republiky súrne potrebujeme.“¹⁶³ Negativní postoj vůči zákonu byl dle Medveckého příčinou jeho neznalosti.

Jako poslednímu udělil předseda slovo druhému zpravodaji, poslanci Matouškovi, který se snažil vysvětlit nespokojené opozici, že prostoru jí bylo dáno dostatečně: ... v ústavně-právním výboru užili jsme všech možných prostředků, abychom opozici umožnili, aby věcně mohla zasáhnouti do debaty a mohla podávati pozměňovací návrhy. Po skončení generální debaty usnesli jsme souhlasně s tím, co navrhovali pánové s německé a komunistické strany, že zřídíme zvláštní subkomisi a pozveme znalce trestního a ústavního práva, a také jsme to provedli a velmi svědomitě v subkomisi jsme probírali všechny návrhy pozměňovací také z opozičních stran podané. Hlavní změny byly provedeny subkomisí, v plenární schůzi zase formálně jsme jednali o všech pozměňovacích návrzích, takže úplně nesprávné jest tvrzení, že bychom se dopustili něčeho, z čeho by mohly opoziční strany vyvozovati, že nemohly užítí všech přípustných parlamentních forem, aby své pozměňovací návrhy uplatnily.“¹⁶⁴

Poté se přistoupilo k neméně bouřlivé podrobné rozpravě o osnově zákona. Socialista Bartošek, jenž byl členem subkomitétu ústavně-právního výboru, který zákon zpracovával, zveřejnil svoje četné pozměňovací návrhy. Pozdější rozkol ve straně národně socialistické byl předznamenán již na této schůzi, když hned po Bartoškoví prohlásil jeho stranický kolega Slavíček, že ani on, ani velká část strany nesouhlasí s Bartoškovým postojem, který neměl daleko ke komunistickému.

Zákon na ochranu republiky i zákon o státním soudě byl přijat na druhém čtení, 8. března 1923.

Hlasování o zákonu na ochranu republiky v poslanecké sněmovně vedla dne 23. března 1923 k rozkolu ve straně národně socialistické. Čtyři členové národně socialistického klubu - Bartošek, Landová – Štychová, Draxl a Vrbenský (do října 1922 ještě ministrem), byli 8. března vyloučeni ze strany pro nesouhlas s tím, že klub podporoval vládní předlohy zákona na ochranu republiky. Již 22. června byli všichni čtyři, na podkladu závaznosti stranických kandidátek, zbaveni volebním soudem mandátů a na místo nich přišli čtyři noví poslanci, oddaní politice strany. Skupina čtyř vyloučených

¹⁶³ <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/194schuz/s194008.htm>.

¹⁶⁴ <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/194schuz/s194008.htm>.

poslanců se nadále dva roky pokoušela o samostatnou stranickou existenci a poté vstoupila do komunistické strany.

Zákon byl předložen prezidentovi k podpisu 19. března 1923. Jeho tajemník, Vladimír Kučera, si do svých soukromých poznámek k předběžné podobě zákona na ochranu republiky zapsal: „V jednotlivých skutkových podstatách se odráží příliš zřejmě události nedávné /Šoupal, Baeran, Oslavany, komunismus, národní hnutí/, což dodává zákonu odiosní povahu zákona výjimečného a vede k novotám reakčním /smrt pro osmnáctiletého vraha/. Také to neprospívá systematičnosti.“¹⁶⁵ Kučera se zamýšlel nad negativním dopadem, který by mohlo mít projednávání a schválení tohoto zákona. Zákon nebyl řádně odůvodněn, což zvláště široké veřejnosti ztěžovalo důkladnější pochopení. Také zavedení trestu smrti se neslučovalo s chystanou reformou trestního zákona. (Nejvyšším trestem byl nakonec pouze doživotní žalář.) Trestní sazby se zdály prezidentovu tajemníku příliš vysoké. Zákon obsahoval nejasné pojmy, které mohly být interpretovány libovolně. Už v této době se zabývá otázkou „trestnosti prostituce, vyhnání plodu, zamezení koncepce, homosexuality aj.“¹⁶⁶

Obecně poté spekoval nad tím, že zákon si nechával otevřená jakási zadní vrátka, snad proto, aby se dal pružně aplikovat na různé protistátní zločiny. Zákon byl opravdu velmi přísný a nekompromisní, což se nelíbilo především komunistům. Ti nazývali zákon persekučním, protože dle jejich názoru útočil proti základním lidským svobodám, konkrétně především proti svobodě tisku, shromažďování a slova a hlavně proti komunistické straně samotné. Přijetí zákona by prý zbavilo lid prostředků obrany, byl proti chudým a nezaměstnaným. Komunisté pořádali mnohé protestní akce po celém Československu, například 4. března velký protestní projev na Žofíně, kde pronesl Bohumír Šmeral plamennou řeč o nedůvěryhodnosti některých novin či o negativnímu postoji komunistické strany k atentátům. Rudé právo napadalo národní demokracii kvůli jejím údajným fašistickým sklonům a již od poloviny února vyzývalo občany k protestům proti „nastolení absolutismu v republice“¹⁶⁷.

Přesto se nejednalo o zákon výjimečný. Pro výjimečný stav vystačil stát se zákonem o mimořádných opatřeních ze dne 14. dubna 1920, sb. z. a n. č. 300, vydaným revolučním Národním shromážděním, dle kterého bylo možné dočasně omezit určité svobody,

¹⁶⁵ AÚ TGM, fond TGM, poznámky dr. Kučery k osnově zákona na ochranu republiky.

¹⁶⁶ AÚ TGM, fond TGM, poznámky dr. Kučery k osnově zákona na ochranu republiky.

¹⁶⁷ Rudé právo, 18. února 1923

zaručené ústavní listinou. Dle Františka Soukupa se nejednalo ani o zákon zbytečný, „nýbrž o státní nezbytnost vyvolanou netoliko zjištěnými nedostatky prozatímně platných trestních zákonů, ale i kategoricky diktovanou potřebou bezodkladně potlačit a na trvalo znemožnit snahu čelící k rozvratu státu, k ohrožení jeho bezpečnosti a veřejného klidu a pořádku.“ Soukup se snažil uklidnit i ty, kteří se domnívali, že zákon by mohl být nebezpečný státu a jeho obyvatelům. „Nebezpečným bude zákon na ochranu republiky jen potud, pokud jest nebezpečným každý trestní zákon pro pachatele trestných činů, bude tedy nebezpečným jen pro nepřátele státu, jeho ústavnosti a jeho zřízení, pro útočníky na ústavní činitele a pro ohrožovatele bezpečnosti republiky a rušitele obecného míru a veřejného pořádku. [...] Princip porot (bude v) zásadě zachován a nově přičleněný státní soud, jemuž přísluší souditi nejtěžší trestné činy podle zákona na ochranu republiky, (bude) vybudován na zásadě soudů kmetských: soudcům z povolání postaveny v něm na roveň práva znalí, tedy odborně kvalifikovaní soudci laikové.“¹⁶⁸

Zákon se dotýkal i práva tiskového, avšak tato ustanovení měla jen prozatímní ráz, neboť definitivní úprava náležela novému tiskovému zákonu, který měl povznést celkovou úroveň tisku.

Bylo možné spekulovat nad tím, zda se zákon na ochranu republiky a zákon o Státním soudu nepohybovaly na hraně ústavnosti. Právě to byl popud k obrovské mediální bitvě, které vévodilo především Rudé právo. Komunisté byli přesvědčeni, že zákon je namířen proti dělníkům a komunistické straně samotné a jediný, kdo z něj může prosperovat, je „buržoazie“. Ještě v lednu 1923 vyzval deník občany k boji proti „reakčním plánům buržoazie“ a varovalo je, že zákon pochází od francouzských „imperialistů“, kteří tak mají získat kontrolu nad železem a uhlím v celé západní Evropě. Komunisté se obávali zrušení svobody tisku, shromažďování a slova a ještě většího tlaku na chudé a nezaměstnané. Doslova zákon přirovnali k „výminečnému zákonu“ proti dělnictvu, propagovaném Bismarckem v letech 1878-1890. Rudému právu bylo velmi podezřelé překotné tempo vládního projednávání zákona, které označilo jako „koaliční spiknutí“. Komunistická strana spoléhala na vliv sociálních demokratů ve vládě. Ti byli ovšem z jednání pro nekultivovaný odpor často vyloučeni, a proto opozice, i tak značně oslabená, nic nezmohla.

Komunistický odpor vůči zákonu, který se projevoval jak četnými demonstracemi po celém Československu, tak neustálou kritikou v Rudém právu, měl ale za následek spíše

¹⁶⁸ http://senat.cz/zajimavosti/tisky/1vo/tisky/T1588_00.htm.

pravý opak. Většina deníků byla komunistickou protikampaní znechucena a snažila se svým čtenářům zákon naopak přehledně vysvětlit a tím jeho vydání podpořit.

Ohledně rozporů kolem vydání zákona na ochranu republiky prohlásil na adresu jeho nejzatvrzelejších odpůrců sociální demokrat František Soukup: „Poctivý socialism musí zvítěziti nad komunistickým šílenstvím.“¹⁶⁹

Pro České Slovo dr. Antonín Klouda napsal: „Od schválení ústavních zák. našich nevyvolal žádný ze zákonů v Národním Shromáždění projednávaných tak všestranné a důtklivé pozornosti nejširší veřejnosti, jako právě ve druhém čtení poslaneckou sněmovnou schválená osnova zákona na ochranu republiky a těsně s ním spjatá osnova zákona o státním soudě.“¹⁷⁰

Socialisté, prostřednictvím Českého Slova, uvítali zavedení Státního soudu, který měl být zbaven náladovosti poroty, která dříve příliš lehkomyšlně odsuzovala k smrti, stejně tak jako propouštěla na svobodu. Stejně tak deník ocenil fakt, že v zákonu je nejvyšším trestem doživotní žalář, čili žádný trest smrti. Zákon na ochranu republiky České slovo hájilo jako přání většiny obyvatel Československa, kteří si přejí, aby „samostatnost, demokraticko-republikánská forma a jednotnost státu, jakož i činnost ústavních činitelů, byly účelně a účinně chráněny způsobem odpovídajícím době, poměrům i moderním názorům na trestní právo“¹⁷¹ Deník byl přesvědčen o tom, že zákon není překážkou demokracii a svobodě a negoval ostrou kritiku Rudého Práva, která jen vnášela neklid mezi obyvatele státu. České Slovo proti takové destruktivní politice navrhovalo: „Nezbývá tedy, než znovu a znovu zákon vykládati, jeho zásady, skutečný smysl a pravý účel odůvodniti a je obhájeti vůči těm, kdož ze zlé vůle a stranické zaujatosti zákon zkreslují, význam jeho znehodnocují a účel jeho křivě vykládají.“¹⁷²

Ústřední orgán strany lidové, Lidové listy, hned z kraje jednání o novém zákonu taktéž prohlásily, že zákon rozhodně není útokem na demokratické zásady státu. Komunistickou snahu vyvolat paniku mezi dělnictvem dementovaly tvrzením, že „dělnictvo je tolik politicky inteligentní, že se nedá svést k demagogickým projevům protestním proti návrhu zákona, jenž má v první řadě zabezpečiti nutnou stabilitu zdravých vnitropolitických poměrů, která jedině může býti pramenem zdravých sociálních reforem na prospěch dělnictva.“¹⁷³ Naléhavou potřebu zákona na ochranu republiky projevíly

¹⁶⁹ České Slovo, 18. 3. 1923.

¹⁷⁰ České Slovo, 9. 3. 1923.

¹⁷¹ České Slovo, 7. 3. 1923.

¹⁷² České Slovo, 7. 3. 1923.

¹⁷³ Lidové Listy, 10. 2. 1923.

Lidové listy 6. března, kdy přijaly zprávu o nálezu tajného skladu zbraní v městské policejní stanici v Komárně. Deník jednoznačně spatřoval v zákonu zajištění vnitřního klidu státu.

Brněnské Lidové Noviny opět vysvětlovaly vydání zákona absencí určitých opatření, která by ochránila stát a jeho představitele před zlovůli jednotlivců. Velkou úlohu přiřkly právě tisku samotnému, především v boji proti zfanatizovaným odpůrcům zákona: „Spojili se jak aktivní politikové i tisk k potírání nevěcného, osobního projednávání politických otázek a nebudou-li aspoň překážeti veřejným úřadům, aby po zákonu plnily své povinnosti, budeme proti útokům ohrožujícím republiku chráněni mnohem bezpečněji než sebeideálnějším zákonem na ochranu republiky.“¹⁷⁴

„Rašínovy“ Národní listy zákon samozřejmě vehementně podporovaly, snažily se jej vysvětlit laickému čtenáři a občanovi nejen na svých stránkách, ale také prostřednictvím četných sjezdů národní demokracie a Mladé generace. Komunistický odpor, vyjadřovaný většinou velmi nekultivovaně, k podpoře zákona národní demokracii spíše pomohl, než ublížil.

To potvrdila i Národní politika, když uvedla: „Argumenty nepřátel republiky, ať Němců, Maďarů nebo komunistů, nebyly v ústech těchto táborů argumenty proti předloze, nýbrž silnými argumenty pro zákon na ochranu republiky.“¹⁷⁵

Právo Lidu podotklo, že opoziční strany při své „nezřízené agitaci proti osnově zákona na ochranu republiky Československé vyhýbaly se věcné, právnické rozpravě o ustanoveních zákona“¹⁷⁶, čímž opět naráželo na tradiční odpůrce zákona - komunisty, Němce a Maďary.

Republikánský Venkov nepovažuje zákon za nic výjimečného, nýbrž jen za praktické propracování staré římské formule „Caevant consules ne quid detrimenti res publica capiat“¹⁷⁷. Stát, který by neměl takový zákon, by se stal snadno ovladatelným extrémními levicovými i pravicovými proudy.

Za měsíc už ale rozvážnější němečtí poslanci přehodnotili svůj názor na nepohodlný zákon. 24. dubna vyhledal kancléř Šámal, nepochybně z prezidentova popudu, poslance německé agrární strany a hovořil s nimi přibližně hodinu. Překvapilo ho, že němečtí politikové mluvili hlavně o pozitivní práci v republice. Bohemista na německé pražské

¹⁷⁴ Lidové Noviny, 8. 1. 1923.

¹⁷⁵ Národní politika, 9. 3. 1923.

¹⁷⁶ Právo lidu, 2. 3. 1923.

¹⁷⁷ „Ať konzulové dohlédnou, aby republika nedošla úhony“, Venkov, 13. 2. 1923.

univerzitě a místopředseda strany německých agrárníků, Franz Spina, konstatoval, že pozice loajálních politiků, kterým se začalo říkat „aktivisté“, je v německém národě stále silnější, kdežto pozice nacionalistů slábne. Stěžoval si ale, že z české strany se nedělá nic na podporu spolupráce s umírněnými Němci. Své aktivistické stanovisko zdůraznil také předseda německé agrární strany Franz Křepek, který ovšem značně přeháněl politické riziko spojené s jednáním o zákonu na ochranu republiky a pravděpodobně zveličil i své vlastní zásluhy. „Mluvil o možnosti „evropského skandálu“, dokonce i o možnosti, že „by se bylo v parlamentu střílelo“, čemuž by prý on zabránil. Šámal nezaznamenal, jak Křepek vylíčil svůj údajný záchranný akt; jen z kontextu by se dalo usoudit, že Křepek v kuloárech mínil německý odpor.“¹⁷⁸

Československo, které v roce 1923 prožívalo nelehké časy, umocněné napjatou mezinárodní situací, potřebovalo, už jen z psychologického hlediska, zákon, který by ošetřil zločiny proti státu a zajistil jeho klidný, demokratický vývoj. Zákon vskutku dobře sloužil republice po celou dobu její existence, ve třicátých letech bylo jeho oprávnění potvrzeno rozhodnutím parlamentu zpřísnit jeho sankce dvojí novelizací.¹⁷⁹

Atentát na Aloise Rašína okamžitě donutil vládní představitele se nad reálnou nutností zákona na ochranu republiky hluboce zamyslet.

¹⁷⁸ JIŘÍ KOVTUN, *Republika v nebezpečném světě*, Praha 2005, s. 254.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 241.

Závěr

Národ byl atentátem a Rašínovou smrtí zasažen ve více rovinách. Jednou z nich byla rovina osobní. Byl napaden a posléze zemřel člověk, který poctivě bojoval za ideály, na které už mnozí od války zapomněli. Každý z pozůstalých byl jeho skolem určitým způsobem zasažen. Někteří dávali smutek najevo pouze v soukromí, jiní však pronášeli veřejné projevy, mnohdy ve snaze zviditelnit se.

Velmi významná byla rovina politická. Československo ztratilo cílevědomého, čestného politika, ministra, člena Pětky a vynikajícího národohospodáře. Jeho smrt byla jistým mementem pro všechny vysoké státní hodnostáře a způsobila v jejich řadách paniku. Proto byl, jako jeden z důsledků atentátu, velice rychle projednán a schválen zákon na ochranu republiky, který měl takovým neštěstím v demokratické republice předejít a zároveň je trestat. Z oné děsivé lednové události se stala zbraň v rukou politických stran.

Cílem této diplomové práce bylo posoudit atentát na ministra financí Aloise Rašína a důsledky tohoto atentátu, zejména vznik zákona na ochranu republiky, jako události, které spolu úzce souvisí.

Počátek práce je situován do poválečné Evropy a Československa. Významný je především rok 1922, který se vyznačoval v mnoha státech hlubokou hospodářskou krizí. Nástupem vlády Antonína Švehly začal Rašínuv boj o deflacii, při kterém si proti sobě popudil velkou část veřejnosti, včetně svých kolegů. Práce se pokouší nastínit politickou a hospodářskou situaci v zemi, taktéž pro plastičtější zobrazení Rašínovy osobnosti objasňuje jeho vztah s Hradem a stranou národně demokratickou, v čele s Karlem Kramářem.

Na sklonku roku 1922 vyvrcholila útočná mediální kampaň proti Rašínovi, která dohnala Josefa Šoupala ke spáchání vraždy. Atentátem, hospitalizací Rašína a procesem se Šoupalem, který je porovnán s atentátem na Kramáře, se zabývá druhá část práce.

Atentát díky své ojedinělosti vyvolal mimořádný ohlas. Tato práce se soustředí na reakci vlády a národního shromáždění, veřejnosti a především dobového tisku. Československé deníky reagovaly na atentát rozdílně, obecně však projevil litost nad mimořádně krutým činem nezralého mladíka.

Trvalo šest týdnů, než Alois Rašín prohrál svůj boj o život. Tento urputný boj byl stejně dramatický, jako jeho život. Politickou řevnivost na chvíli vystřídala společná soustrast s umírajícím kolegou. Po Rašínově smrti vznikl ze strany tisku obrovský ohlas, který byl ovšem postupně vystřídán reakcí na jinou důležitou novinu, zákon na ochranu republiky.

Projednávání zákona na ochranu republiky, jeho znění a různým interpretacím, včetně odmítavého postoje opozice, se věnuje poslední část práce. Zabývá se také tím, jak svým čtenářům podávaly zákon na ochranu republiky československé deníky, respektive politické strany, které skrze ně uplatňovaly svůj vliv.

Časově se atentát kryl s událostí pro Evropu zásadní, již byla okupace Porúří francouzskými a belgickými vojsky. Tím byl význam atentátu v mezinárodním kontextu poněkud snížen. Mezinárodní situace se v práci objevuje ve dvojím smyslu. Jednak je zde nastíněno poválečné dění v Evropě až po okupaci Porúří. Tyto události úzce souvisí s politickou a hospodářskou závislostí Československa. Zadruhé práce obsahuje příklady, jak na atentát na Rašína a jeho smrt reagovalo zahraničí a jeho tisk.

Alois Rašín je uznáván, jako významný československý politik a jeho dílo nelze při výkladu českých a československých dějin nevzpomenout.

Didaktické využití této diplomové práce spatřuji především v hodinách dějepisu na ZŠ či lépe na SŠ. Problematika atentátu a jeho důsledků může napomoci lépe chápat české dějiny v rámci evropských. Zároveň je příkladem události, která má jasné příčiny a následky a proto pomůže rozvinout komplexní vnímání dějin.

Tato práce se mezioborově může vztahovat k oblastem společenskovědním, vzhledem k tomu, že obsahuje údaje politologické, sociologické, statistické atd. Obsahuje také údaje, související s ekonomikou nebo právní vědou.

Domnívám se, že politika Aloise Rašína, atentát i zákon na ochranu republiky jsou témata pro české dějiny podstatná a proto lze tuto práci využít, včetně obrazových příloh, v rámci výuky dějepisu a předmětů mezioborově souvisejících.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

a) Archivní:

Archiv Kanceláře prezidenta republiky (AKPR), Praha – AKPR fond T, D

Archiv Národního muzea (ANM), Praha – ANM fond Rašín Alois, Kramář Karel

Archiv Poslanecké sněmovny ČR (APS), Praha - Archiv federálního shromáždění –
výbory ústavně-právní, rozpočtový; Archiv poslanců a senátorů

Archiv Ústavu T. G. Masaryka (AÚ TGM), Praha – fond Beneš Edvard, Masaryk Tomáš
Garrigue

Národní archiv (NA), Praha – Prezidium ministerstva vnitra; Předsednictvo ministerské
rady 1922, 1923

b) Edice:

těsnopisecké zprávy Poslanecké sněmovny – Digitální parlamentní knihovna
www.psp.cz/eknih

c) Tisk z let 1922, 1923:

České Slovo

Družina

Legionářský Směr

Lidové listy

Lidové noviny

Národní listy

Národní politika

Právo lidu

Rudé právo

Tribuna

Venkov

Vzájemnost

d) Paměti:

Rašín L.: Paměti Dr. Aloise Rašína. Brno 1994

Literatura

Kárník Z.: České země v éře první republiky, díl 1 (1918-1929). Praha 2000

Klimek A.: Boj o Hrad 1. Hrad a pětka. Praha 1996

Kovtun J.: Republika v nebezpečném světě, Praha 2005.

Kubů E., Šetřilová J.: Hrad a Alois Rašín v letech 1922-23. ČČH 93-3/1995, s. 451-469

Lacina V.: Alois Rašín. Praha 1992

Nálevka V.: Světová politika ve 20. století. Praha 2000

Olivová V., Kvaček R.: Dějiny Československa 1918-1945. Praha 1967

Pasák T.: K historii českého fašismu. Praha 1985

Peroutka F.: Budování státu, díl 1-4. Praha 1991

Politický systém a státní politika v prvních letech existence Československé republiky (1918-1923), Praha 1990.

Šetřilová J.: Atentát po česku. Dějiny a současnost 16-2/1994, s. 19-23

Šetřilová J.: Alois Rašín. Dramatický život českého politika. Praha 1997

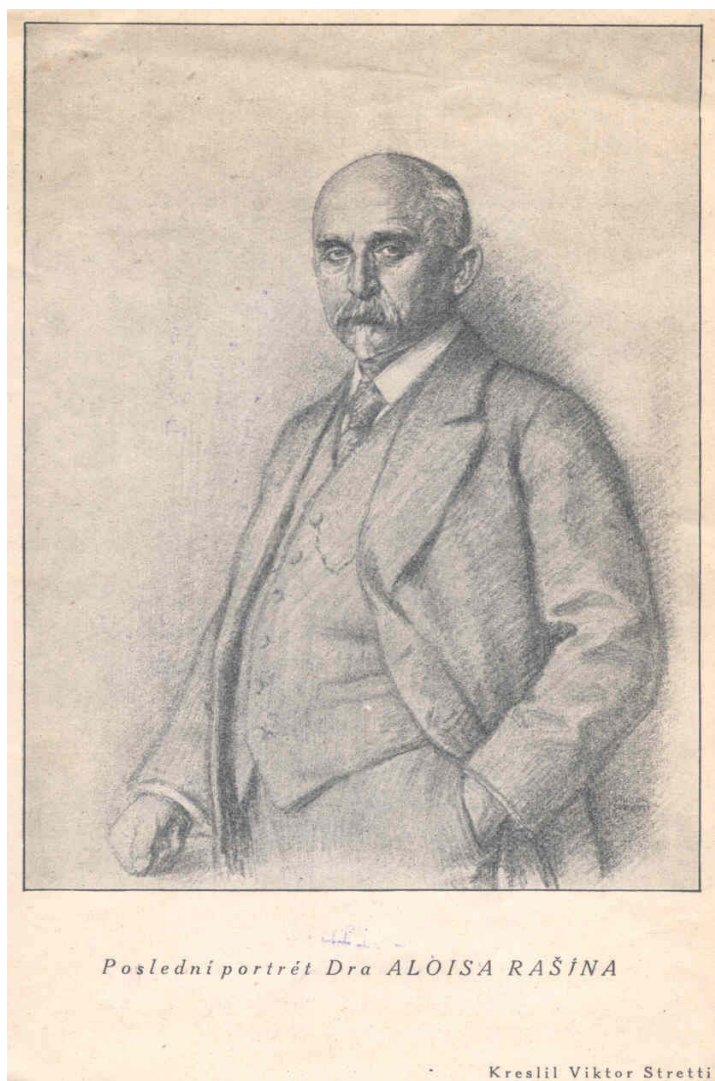
Šetřilová J.: Československá strana národně demokratická v letech 1918-1923. Časopis Národního muzea 3-4, 162/1993, s. 99-119

Šetřilová J.: Druhý či první muž strany? Ke vztahu Aloise Rašína a Karla Kramáře. Historický obzor 5/1994, s. 114-118

Vencovský F.: Alois Rašín. Praha 1992.

Seznam příloh

- 1 Stretti Viktor: Poslední portrét Dra Aloisa Rašína, http://www.econlib.cz/zlatyfond/images/aut_rasin.jpg.
- 2 Kuplet od J. Švába: Čím vším je vinen ministr financí dr. Rašín?, ANM, fond Rašín, k. 21, inv. č. 1113.
- 3 Kuplet od E. Basse: Rašínovo překvapení, ANM, fond Rašín, k. 21, inv. č. 1113.
- 4 Portrét Josefa Šoupala, České Slovo, 6. 1. 1923.
- 5 Báseň Viktora Dyka: 5. 1. 1923, ANM, fond Rašín, k. 1, inv. č. 41.
- 6 Reakce Národních listů na Rašínovu smrt, Národní listy, 18. 2. 1923.
- 7 První z Pětky mrtvých, Pražský ilustrovaný zpravodaj, č. 117.
- 8 Fotografie z pohřbu, ANM, fond Rašín, k. 21, inv. č. 1109.
- 9 Fotografie z pohřbu, Světozor, 1. 3. 1923.
- 10 Reakce komunistů na projednávání zákona na ochranu republiky, Rudé právo, 8. 2. 1923.
- 11 Vládní návrh zákona na ochranu republiky, http://fenrir.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/T3996_01.htm

Strana 6

ČESKÉ SLOVO

6. ledna 1921

6. ledna 1921
Sociální**Zprávy osob. a rodinné.**

Dr. Wassermann zahájil opět svou odbornou práci v Praze III., Vrážská 11, pro choroby ušnice a plíce. Od 3-4. Tel. 4188. 46

Odborný lékař MUDr. Arnošt Sachs ordinuje pro choroby uší, nosu a krku, poruchy řeči a hlasy (koktání, šláplání a pod.) od 9-12, 43-5, Vinohrady, Karelův 11. 642

Kapitál telefonní seznam Velké Prahy v nejbližší době vydá „Propaganda“, čas. inserát a reklamní kancelář v Praze I., ul. El. Krásohorská 14 (tel. 9909, 5140, 30-521). Každé zveřejnění bude zafazeno z dle ná. Telefonní stáncí, které nepoužívají telefonní stáncí, jako i nastalé změny ráte neprodělné oznámí „Propaganda“.

Zábavy a plesy.

Ples strany československých socialistů na Král. Vinohradě pořádá se v sobotu dne 27. ledna v Národním domě na Vinohradech. Předprodej lístků v restauraci „U zlatého litru“, Balbínova ulice a u br. Tronického, závod holíčský, Havlíčkova třída.

XIX. Sběrnický účt. „Otakar“ v Praze konají se již v pondělí dne 8. ledna 1921 o 20. hodině večerní na Zlaté. Československo-litovskanská liga své své členy a přítele Jugoslaviu k přístupu společenství večeru, který bude ve středu dne 10. t. m. o 20. hodině v místnostech Cercle des Etrangers na Zof. 10.

Ples československých socialistů ve Slaném v sobotu 13. ledna 1921. Začátek v 19.30 hodin. Vstupné: osoba 10 Kč. Reklama v „Sběrnické“ strany v bo. tel. „U Bílého Beránka“ ve Slaném.

Dražba reprezentační ples spolku „Kokotek“ v Praze loni se ve čtvrtek 18. ledna 1921 v Obecním domě hl. Prahy. Kancelář plesového výbo. Praze II., Štěpánská ulice č. 9 den. 6 hodin do 18 hodin večer.

Veřejnost a zábavní spolek pomoci. V sobotu 18. ledna 1921. Začátek dne 18. ledna 1921 ve velké dvoraně fošnické „Reprezentativní ples křesťanství“, k němuž lze vstupné své příznivce. Začátek o 8. hodině večer.

Z přírody.

Růž Viktor Jedlička.

Množství atomů.

Není překvapující, řekne-li se, že celý svět byl životem závislým široce na rozvoji vědy o atomu. Noviny se stále plní zprávami o úslužích, které má být Německo přinuceno k placení svých dluhů, přikrčených mu reparacními komisí. Když se některému německému učenci podařilo nalézt cestu k umělému rozpadání atomu a kdyžby toto nové síly a mocí vyvolal Němci proti svým nepřátelům, povstala by řada nových vlností a směrů k vyplnění. Ačkoli takový pokrok jest stále pravděpodobný, jest však možný a vyvolává silné pozornost k politickým a hospodářským nejistotám, které nás obklopují a které jsou příčinami závažného pokroku vědy.

Byli jsme stále zvyklí pohledit na politické a náboženské změny jako na věci sledujícího momentu. Ale jak jsou malými u porovnání s převraty, jež se odehrávají ve způsobu našeho žití a liší příčinou jest nová technická věda. Věda jest plněm zákona a tím pravým žitím sociální změny. Jest před 200 lety lidé mřeli v království, kde dnes se dolehu uhlí. Zdroj životní energie jim ležel bezvýznamně přímo pod nohama i to následkem nedostatku vědy. A tak i příští generace budou čas používat z politickým pro podobnou nevědomost o množství užitelných a vydatných sil, které nás obklopují.

Není to tak dlouhá doba, která uplynula ode dne našich primitivních praotců, kteří rozdělovali ohně křesáním lístek až po naši dobu komparativního pokroku, kdy už žijeme v teple a světla pouhým otčením kohoutků nebo vypínačů, leč přitom v potělu. Od doby, kdy se počal měřit čas, zkoumala lidská mysl původ energie, přecházel ze slunce a hvězd. Dnes jsme daleko zvedavějšími. Zaměřujeme se energii, která pochází z atomů některých prvků, objevili jsme radia. A protože hvězdy jsou neměřitelně daleko od nás, kladu radia a jiné prvky máme téměř v ruce. Jest přirozené, že zájem o ně roste a že nově přelévá na tomto poli přelévá se závažnost.

JOSEF ŠOUPAL Z NĚM. BRODU.

úředník poštovní, jenž spáchal včera ráno zločinný útok na ministra financí, kterého zasáhl střílou z revolveru do páteře a těžce ho zranil.

Moderní chemie byla podpořena teorií, vyvinutou na poznatkách o atomu. Ideu, že věci, které vidíme každodenně kolem nás, jsou seskupením nadmíru malých, neviditelných částic, jest starší než věda sama. Taková myšlenka byla již vyjádřena velkým řeckým filosofem, jenž před počátkem křesťanského věku. Jeho názory byly zdokonaleny Reky, avšak zničením Říma přišly v zapomnění.

Teprve v polovině XVII. stol. dostaly se znovu na světlo. Boyle užíval při vysvětlování chem. jevů těch samých hypothesis a Newton použil té samé teorie při vysvět. Boyle-ova zákona. Dalton převzal ideu Newtonovu a v r. 1803 objevil zákon o určování relat. váhy atomů. Avšak nejist. kroků do předu ve vědě atomické a jejích možnostech bylo docela nepříjemné z posledních let. Právě německý si bývá úplně jist, že hmota se skládá z atomů. Leč tuto ježte teorii nemohli dokázat. Dnes jsme schopni polížit atomy, určovat jejich objem a hmotu. Objevením X-paprsků a síly radiové nám přispělo k věcnému pochopení tohoto subjektu. Ačkoli nedovodíme doposud rozložení atomu na částice jež tvoří, víme, že takový výkon provádí příroda, nemaváž prvek radium se tak rozpadá přírodním silami, čemuž my říkáme radioaktivita. Následkem toho nevidíme více na atom jako na jedinou, neviditelnou strukturu. Atom jest asi tak velkí, jako když jej přirovnáme k míči a tento míč přirovnáme k naší zeměkouli. Každý atom se skládá z částic pozitivních a negativních elektrických. Střed atomu se intenzivně ladí, které jsou všechny pozitivní elektrifiky. Negativní elektrifiky se nachází se formě elektronů, které jsou seskupeny okolo jádra a obíhají v neměnitelné soustavě okolo něho. Ačkoli atom jako celek jest velice malý, jsou elektrony daleko menší. Jestliže bychom-li bychom atom tak dlouho, až by jeho průměr byl dlouhý 1 km, měl by každý elektron průměr 1 m, kdežto jádro atomu by nebylo větší než vlasový oheň. Jinými slovy můžeme říci, že každý atom sám o sobě představuje malou sluneční soustavu. Tento nový pojem atomu umožňuje německým pracovníkům podlé cest nové vědy a daleko větší naději na úspěch.

Kdežto elektrony všech atomů jsou stále, má každý prvek z 92 kladu podle našeho souzení tvoří všechnu hmotu. Jádro vlastně jádro zvláštního typu. Tělo

jádra se liší jedno od druhého pouze množstvím jejích elektrifiky. Tak na příklad jádro nejjednoduššího prvku vodíku má jeden pozitivní náboj, který jest mocen neutralizovat náboj jednoho elektronu. Tudíž atom vodíku se skládá pouze z jádra a jednoho elektronu. Další prvek helium má jádro s dvojnásobným pozitivním nábojem, následkem toho se k němu vázou dva elektrony. Stejným způsobem 6 elektronů, kyslík 8, hořčík 13, železo 26, měď 29, stříbro 47, zlato 79, rtuť 86, olovo 82, bismut 83, radium 88, thorium 90 a uran 92.

Tolik asi pro utvoření se základní idey v teorii atomické. Nyní povstávají otázky: Jaký vztah má tato věda k našemu žití a jaké jsou možnosti vědy na této dráze a jaký účinek bude mít tento pokrok na civilizaci?

Život jest variace hnutí a hnutí jest energie. Jestliže pohybující se věci jsou tak velkí, abychom je viděli, říkáme ježich pohybů mechanická energie. Jestliže částice v hnutí jsou neviditelné, i mikroskopem, nazýváme ježich pohybů tepelnou energii. Konečně když tyto částice nejsou nám než elektrony, máme na mysli elektrickou energii. Čím dále jdeme, tím více sledujeme, že basení života jest elektrifiky. Svad jednoho dne se dozvíme, co vlastně elektrifiky jest.

Prvním skutečným krokem ku předu ve zužitkování mysterií atomové energie bylo vynalezení přístroju na X-paprsky. Tyto paprsky jsou identické se světelnými a elektrickým vlnami jedné s tou výjimkou, že délka ježich vln jest daleko kratší než nejkratší délka světelných vln.

Jiným pokrokem drze se počínám k X-paprskům a daleko zajímavějším jest radioaktivita. Radium obrodilo medicínu, chemii, fysiku a vniklo do průmyslu jakožto činitel bezpečnosti, kromě jiných věcí ježich užili. Skutečně důležitou výhodou radiového problému jest možnost, že dává pokusy a zkoumání s tímto prvkem povedou konečně k rozluštění živých otázek, týkajících se natuře radioaktivit a fenomenu transmutace (téměř). Jdeme-li napřed historií, dozvíme se, že lidé myšlenky se horlivě věnovaly vývoji math. podlé nich elektrifiky dosáh zlatu nebo někter. jiných drahých kovů a obyčejných prvků. A zde snší připomenouti, že podal-li se nám kdy objevili tajemství takové přeměny,

jest jisto, že poslední věcí, kterou si udáme pláti, bude přeměna olova, rtuť a bo jiného prvku na zlato a to čistě a podstatnou cenu zlata. Avšak energie, která by byla uvolněna a užitečná k trojce chemických změn v atomu, musí být daleko větší, cenu a větší důležitou než samotné zlato. Radium má neuvěřitelnou sílu ze všech doposud objevených zdrojů energie. Když loď se stroleo o výšlosti 1500 HP byla 1 minou radia, by by hmotu rychlostí 15 uzlů za hodinu 30 rok.

Tento kov má tu ohromnou vlastnost, že každý gram, který přibude k tomu, má máme, jest stálým přídělkem. By by zapotřebí skoro 1600 let, aby ztratil polovinu své síly. Po dalších 1600 let zbyla by nám ještě 1/4 energie, a k tomu jsme zašli. Ke konci 20.000 let přestane přirodní kousek radia vyslati emanaci, proměnil by se v obyčejné olovo. Když se nám podařilo uvolnit z 1 g z všechu jeho energi za 1 min., která linek k tomu potřebovala 20.000 let, by to taková síla, že by se 11 mohly tláhnouti všechny potopené vlničky všech námořních mocí světa, 6 v radia, skleněné trubici usmrtí by člověka 24 hod., zrušilo mu kosti a pletiva.

Z určité váhy radia vyvine se za rok skoro 150.000krát tolik energie, rá by se vyvinula při dokonalém spalování téže váhy uhlí. Veliká možnost tohoto problému spočívá na možnosti, že kdyby se podařilo vyčerpat v krátkém čase neuvěřitelnou energii, která dnes tak pomalá niká z radioaktivních látek. Jestliže nám podaří ovládnouti radium, dostaneme nám vydá svou energii v každé předemné rychlosti, to znamená, že to samé, demoe moci činit i s jinými prvky, na př., kdybychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné energie jako při spalování uhlí. Dnes 078-m se musíme spolehnouti na rozpadání uranu, jež spontánním rozvojem vyvolává energii, která jest taková, že kdyžbychom mohli uvolnit energii z atomů 1 g železa za 1 min., rovnala se tato nově vzniklá síla 50 tunám namitu. Soustředili-li se dokonalé 100 kg do malého kousku olova, vydá 3000 krát tolik tepelné

Viktor Dyk

5. ledna 1923

*Den ošklivý byl, vhodný ke zločinu
a ohyzdný, jak výstřel zákeřníka.*

*A večer je tu, plný stínů,
a slyšíš hluk a nevíš, co ti říká,*

hlas monotonně, co tam volá dětsky.

Reflexe jedna jen se hlavou honí.

*Amnestovala republika všechny,
jen ty ne, kteří pracovali pro ni.*

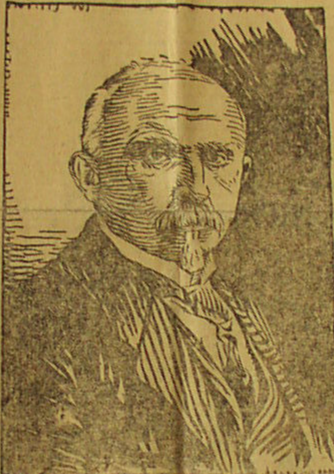
Číslo 47.
Cena 20 Kč.
V Praze, v neděli 18. února 1923.

NÁRODNÍ LISTY.

Číslo 47.
Cena 20 Kč.

Dr. Alois Rašín

mrtev.

Z Podolského sanatoria sděluje
se ve 12:45 min.
Ministr Dr. Rašín zemřel.

Za padlým hrdinou

Vskročí dle, které životní síla dr. Rašína a jeho mohutný duch vznesl proti nálepkám těžkého zranění, byla marná. Zápasil po několika týdnech, ale na konec podléhal následkům a zhoršením, jež se k němu připojily.

Mohutný strom se kácí. Ohromná, hudební energie se láme. Jasný, nečekaný směr se ztrácí ve své tak klenutí činnosti. Mlčí navždy ást, která mu byla tak výslavným tlumočnickem, tak mocným prostředkem na řečnické tribuně. Padá muž, a kterým všichni vědí, že se nechal. Hrozní se že hrůza sňavá postava, která s výprahou hrůzy a pyšným drápaním bla- vy stála stejně první a třetí proti starému Rakousku a jeho smutku a ge- nerálům, kterým pohrdal, jeho duma proti bouřícím masám, které křák za krokem a slovo za slovem uklidňoval a přerušoval, a stejně vytvářela zá- pasla proti nepřítelům republiky, jako celosvětový válečník, ačkoliv za tím, proč se v zájmu obecného dobra ru- doval. Zvěstí se ocelová oči, které do- vedly tak jasně vidět kolem sebe i do budoucnosti, a takovou jistotu nále- zal cestě za všech okolností a vždycky ku předu. Odložila velká, nesmírná práce, hodiny, započala i projektování, kterou tenlo velký důstojník republiky do- vedl stejně ochotně brát na sebe, jako uměl a vlastního podání myslit za ty nejvděčnější.

Tvůrce československé měny, stej- ný válečný jako neomýlný bojovník za svobodu národa, za plnou nezávis- lost republiky a za její finanční kon- solidaci, je mrtvý. Pronikalo by to srdce, i kdyby umíral smrtí tyroze-

...kou. Za právě on, jenž tak nesmírně mnoho pro vlast vykonal, smírá ná- slecky stínat, jenž nabídl svou jistě tolik dalšího vykonal, to však přitom na keteny bytosti. Jaký by byl svět, kdyby nebylo nevděčnosti a sloby... Z hlubokém, nevydáváním tolosti skláněna klava, svatyně o pravě tra- gice této smrti, a s ní budou vypravo- vatí dále, a o stěží, kterou utrpěli všci veselé. Ale právě v této chvíli takhle stůna, jak musíme si vědomí slábi. Je pátéme i dále za jeho velkým du- chem, že budeme každý podle svých síl budovat i dále to, co byl doncen opustit, a že si nadáme nlyým pte- řák, abychom republiku očistili a za- bezpečili tak, jak je třeba.

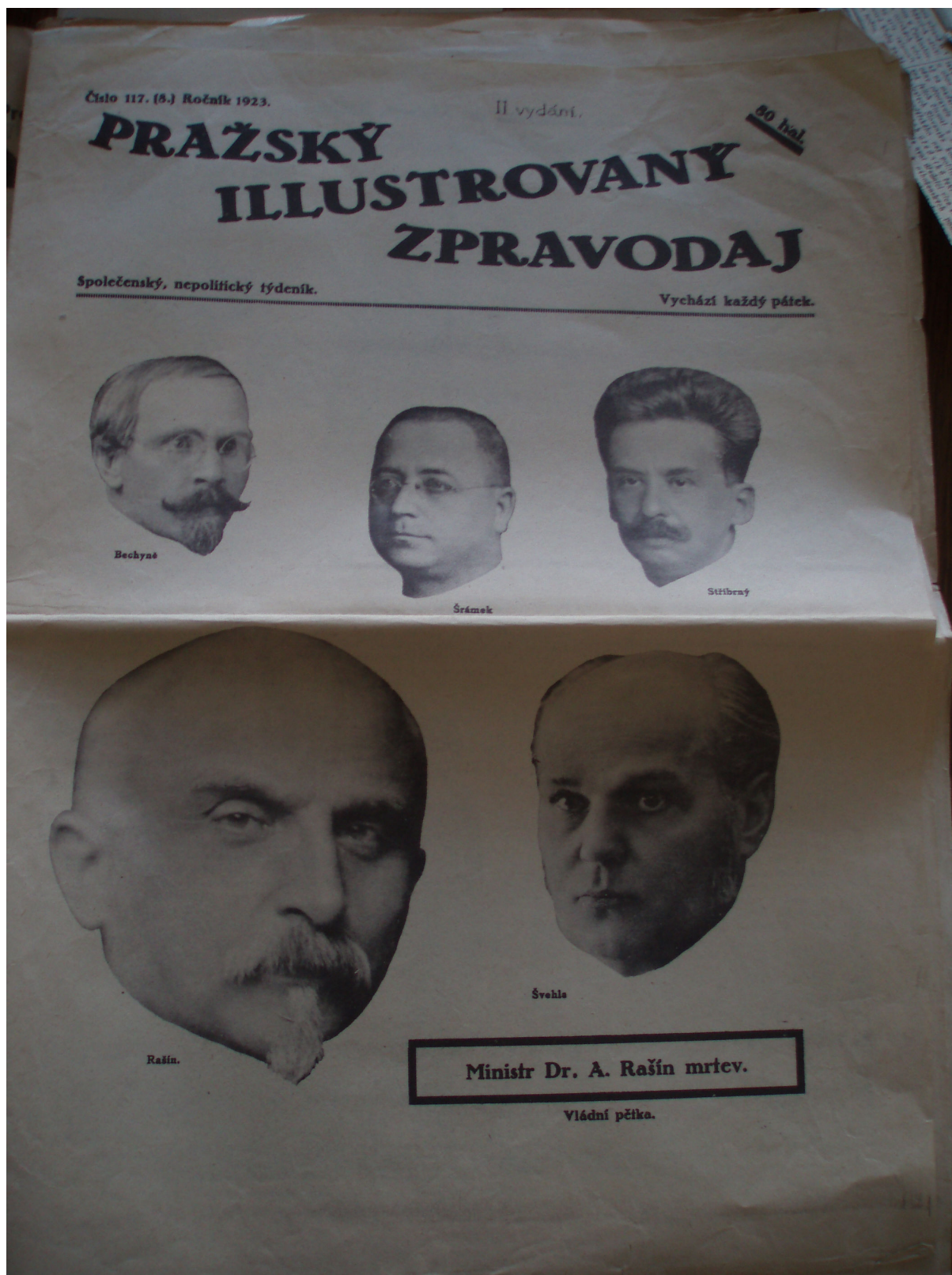
A v tom, že se při jeho pádu a po- tomním utopení-nejsemem knala svědo- mi, nýbrž také sympatiie, kterých je veřejně vždy o tolik méně, než je ne- přítelství, považují se u nás v politice tak klišé, že nadevší, ale tak říkaje mlu- juje, v tom, že se rozvázala tolik ást a přile mu nadřavení a tolik srdci se o něho chvělo, že bylo vidět, kterak má pro sebe nejméně zadostitočnsti, jeho dobývá pravda, nýbrž i mecená- řák, který dobývá iluzi zmatoný, pracovitý a dobrý, ať to si lidem po- vidá jakkoli — v tom je v těchto žalostných okamžicích velká povzbu- zení pro všechny, kteří cítí, co republika ztratila a jak těžce se pro ni pracuje, ale také vyzvání ke všem věrným, aby neumlívali a neamlívali, nýbrž prac-ovali a mluvili, aby bylo vidět, že je dosti těch, kteří chtějí jiti touto velkou ste- nou.

Tak vyplníme nejvděčnější povinnost k velkému mrtvému a nejlépe budeme aktivati jeho památku. Dr. Karel Kramář

Za drem. Rašínem.

Přestalo být hrdinou, které tak ho- ronně milovalo svůj národ, svou vlast. Český člověk zavrhl mluve, který všechny své je- diné síly věnoval národní svobodě a ho- spodářské i politické zabezpečení do- bré svobody, a který po celou válku i v den pře- vratu bez rozmyšlení byl ochoten položit život za neovládnutí českého lidu.

Od osudného pádu stálo vzpomínání dvo- kých dvou let, která jsme spolu žili v zářivě vzpomínání těch nekonaných hodin o tom, jak utvářelo se nový, svobodný stát, jak za- bezpečíme jej proti nepříteli vnitřnímu i vněj- šnímu, jak jej učiníme národním, svým, hospo- dářsky silným... Na všechny jsme myslili, do- podrobnosti jsme všechno promysleli, jen na jedno jsme nezapomněli: že by v našem oso- boveném státě mohla být radost ze svobody i z možnosti, po státních konflictech sse bud- vati svůj, český, národní stát záležena na- terialismem, přírodním boje... Nezapomněli jsme si představit, že katanský úžasný rakouský a německý soldátský, který se zrovna nás chvě- la zřeviti šibenici, převezenou mladí česí lidé a ti, kteří 28. října udělali tak rozhodující

SVĚTOZOR

POSLEDNÍ CESTA MINISTRA DRA AL. RAŠINA PRAHOU.

NA VÁCLAVSKÉM NÁMĚSTÍ PŘED NÁRODNÍM MUSEEM.

Fot. Puzselt

RODINA ZESNULÉHO HRDINY ZA RAKVÍ. VPŘEDU SYNOVÉ LADISLAV A MIROSLAV.

Fot. Vojta

Po konfiskaci druhé opravené vydání.
Číslo 31.
V Praze ve čtvrtek dne 8. února 1923.
Ročník IV.

Číslo 50 hal.
 Redakce: Praha II.
 Mlýnská ulice č. 15.
 Telefon č. 7355.
 Administrace: Praha II.
 Špalekova ulice č. 25.
 Telefon č. 7356.
 Účetní podvojní spočetelný
 č. 3101. — Inzerční do-
 kladky musí být obdávány
 — Adresa pro telegramy:
 „Rudé právo“, Praha.

RUDÉ PRÁVO

ÚSTŘEDNÍ ORGÁN KOMUNISTICKÉ STRANY V ČESKOSLOVENSKU.
 (SEKCE III. KOMUNISTICKÉ INTERNACIONÁLY.)

Číslo 50 hal.
 Vychází dvakrát do týdne
 mimo pondělí. — Před-
 platná a příjímá se pouze
 pro ranní vydání v Praze
 týdně Kč 350, měsíčně
 Kč 14.—, Všechny jen
 v předem. Předplatní
 podmínky jsou uvedeny na
 vydání a přílohu Valen-
 níka má v tisku číslo Kč
 16.—, Do ciziny Kč 20.—.

Motto: Proletáři všech zemí, spojte se!

Všem organisacím: Připravujte ihned všude velké protestní projevy proti plá- nům na neslýchanou persekuci všeho dělnictva výminečným zákonem!

Proti hanebnému plánu!

Dostal se nám už nyní do rukou návrh zákona na „ochranu republiky“, jenž má být v nejbližších dnech předložen sněmovně. Není to jeho formulace konečná, nýbrž v tom stavu, jak minulý týden vyšla z porad koaliční desítky. Není vyloučeno, že v poslední chvíli budou na ni provedeny ještě nějaké změny. V podstatě však už uvedený text jest formulací plánu, který vládní strany chystají se provést. Budeme samozřejmě touto předlohou ještě se mnoho zabývat. Pod prvním dojmem pravíme toto: Musí být velká bezradnost vládní klíky, když s tímto návrhem předstupuje před veřejnost. Tento návrh nezničí nás a nezničí dělnické hnutí. Válečná justice byla ještě horší a nebyla s to zničit ideu, proti které byla namířena. Ale není myslitelným větší atentát na soustavu městské „demokracie“ a „republikánství“, než hrát si se zákony podobného druhu. K takovým zákonům sahají ne vládní soustavy, které musejí zápasit se zevními, byť sebe silnějšími nebezpečími. K takovým sahají režimy, které cítí svou vlastní, vnitřní nemožnost situace. Za čtyři roky drželé moci nepředstavitelným dříve způsobem odcizili se širokým vrstvám obyvatelstva. Nyní persekucním zákonem dovrší nepřeklenutelnost propasti mezi sebou a lidem. Zatím co vládní většina v průběhu nynějšího zasedání poslanecké sněmovny nemíní provést na př. ani jediné podstatné nové zákonodárné opatření ve prospěch nezaměstnaných, podá, a s využitím maďarského řádu, s tiszovskou bezohledností bude se snažit promrskat tento výminečný zákon proti nám, ve skutečnosti proti všemu dělnictvu.

Nejcharakterističtější známkou jednání jest, že v záplavě paragrafů, jednáících o vraždě, činech násilných, o penězích a pod., vsunulo jest vždycky nenápadně ustanovení, které ve skutečnosti znamená zrušení nejzákladnějších občanských práv. Tyto paragrafy jsou hlavní částí zákona,

čím má být zasažen politický život. Vše ostatní je normováno už v platném trestním zákoníku, do této souvislosti jest to dáno proto, aby se paragrafy hrubě rušící občanské svobody zallačily do pozadí, aby se odvrátila od nich pozornost a aby se dělala pro jejich prosazení náhlada.

Obracíme se na dělníky ve stranách českých socialistů, sociálních demokratů, křesťanských sociálů i na dělníky indiferentní: Souhlasíte s tím, aby vaši poslanci pro tento návrh hlasovali?

Těm, kdož se domnívali, že výminečnými zákony a persekucí je možno zastavit dělnické hnutí, starší se dějinnou nutností připomínáme zkušenosti protisocialistického zákona v Německu. Od 21. října 1878 do r. 1890 bylo tam dělnické hnutí dvanáct let pod výminečným stavem. Také Bismarck vzal si za záminku atentát zákonů společenského vývoje nezralého jednolivce, aby násilím rozdrtil dělnické hnutí, jež ne atentáty, které ne-

Doslovné znění persekucního zákona, připravovaného vládními stranami.

Zákon ze dne 1923 na ochranu republiky.

Národní shromáždění čsl. republiky usneslo se na tomto zákoně:

Článek I.

Až do úplného sjednocení trestního práva ustanovuje se ve trestních činech politických i jejich způsobilých toto:

§ 1. Úklady o republiku.

Kdo vykoná násilí nebo užije nebezpečné vyhrážky nebo jiného právním řádem nedovoleného prostředku, aby změnil ústavu republiky, zejména nastolení výlučné vlády jednolivce, rodiny, rodu nebo společenské třídy, zastavil ústavní činnost zákonodárného sboru, prezidenta republiky, jeho náměstka, vlády nebo jejího člena, nebo guvernéra Pokarpatské Rusi, přivtělil území republiky cizímu státu, nebo odtrhl od něho jeho část, trestá se těžkým žalářem od 10 do 20 let, za okolností zvláště přítežujících těžkým žalářem doživotím.

§ 2. Příprava úkladů o republiku.

Kdo se s někým spolčí, nebo vejde ve styk přímý nebo nepřímý s cizí mocí nebo s cizím činitelem vojenským nebo finančním, aby byly podniknuty nebo podporovány úklady o republiku, kdo k tomu konci sbírá mužstvo, zbraně, střelivo nebo finanční prostředky, nebo vědomě k tomu přispěje, trestá se těžkým žalářem od 5 do 10 let.

§ 3. Ohrožení bezpečnosti republiky.

Kdo úmyslně vvdá republiku nebezpečí války nebo nepřátelského činu cizí moci nebo takové nebezpečí zvýší, kdo vědomě za války opatřuje nepříteli nějaký prospěch anebo branné moci nebo vojenským podnikům republiky způsobí škodu, nebo kdo k tomu konci s někým se spolčí, nebo vejde ve styk přímý nebo nepřímý s cizí mocí nebo s cizím činitelem vojenským, nebo finančním, trestá se těžkým žalářem od deseti do dvaceti let.

§ 4. Prorada.

Kdo jsa vládou zmocněn jedná s cizí mocí úmyslně jedná na škodu republiky, kdo úmyslně přimoc nebo nepřímou vyrazí cizí moci nebo veřejnosti skutečnost, opatření nebo předměty, ač ví, že vyrazí je s to poškodit republiku, kdo úmyslně takové skutečnosti, opatření nebo předměty vyzvídá, aby je vyrazil cizí moci nebo veřejnosti, kdo úmyslně zničí, odcizí, pokačí, poruší

4021.

Zpráva

výboru ústavně-právního

o vládním návrhu zákona (tisk 3996),

na ochranu republiky.

Zákon

ze dne.....1923

na ochranu republiky.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

HLAVA I.

Úklady o republiku.

§ 1.

Úklady.

Kdo se pokusí:

násilím změnit ústavu republiky, zejména pokud jde o samostatnost, jednotnost nebo demokraticko-republikánskou formu státu, násilím úplně znemožnit ústavní činnost prezidenta republiky, jeho náměstka, zákonodárního sboru, vlády nebo guvernéra Podkarpatské Rusi, násilím přivtělit cizímu státu území republiky neb odtrhnouti od něho jeho část,

trestá se za zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let, za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem na doživotí.

§ 2.

Příprava úkladů.

Kdo se s někým spolčí k úkladům o republiku,

kdo vejde k témuž konci ve styk přímý nebo nepřímý s cizí mocí nebo s cizími činiteli, zejména vojenskými nebo finančními,

kdo k témuž konci sbírá branné nebo pomocné síly, je organisuje nebo cvičí,

kdo poskytuje neb opatřuje k témuž konci zbraně, střelivo nebo jiné prostředky,

trestá se za zločin těžkým žalářem od jednoho do pěti let, za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od pěti do deseti let.

§ 3.

Ohrožení bezpečnosti republiky.

1. Kdo v úmyslu poškodit republiku ji vydá nebezpečí války nebo nepřátelského činu cizí mocí neb ozbrojeného napadení nebo takové nebezpečí zvýší, trestá se za zločin těžkým žalářem od pěti do deseti let, za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od deseti do dvaceti let nebo na doživotí.

2. Kdo způsobí nebo podporuje ozbrojené povstání v republice v úmyslu ohrozit tím její bezpečnost zvenčí, trestá se za zločin těžkým žalářem od jednoho do pěti let, za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od pěti do dvaceti let.

3. Kdo za účelem uvedeným pod čís. 1 nebo 2 s někým se spolčí nebo vejde ve styk přímý nebo nepřímý s cizí mocí nebo s cizími činiteli, zejména vojenskými nebo finančními,

trestá se za zločin těžkým žalářem od šesti měsíců do pěti let.

HLAVA II.

Poškození republiky a útoky na ústavní činitele.

§ 4.

Prorada.

1. Zmocněnec republiky, který při jednání s cizí mocí poruší své povinnosti, ač ví, že tím poškodí důležitý zájem republiky, kdo zničí, odstraní, utají, poruší nebo padělá listiny nebo jiné důkazy o právních poměrech republiky k jinému státu, ač ví, že tím poškodí důležitý zájem republiky,

trestá se za zločin žalářem od jednoho do pěti let a spáchal-li čin v úmyslu, aby poškodil republiku, těžkým žalářem od pěti do deseti let.

2. Spáchal-li vinník čin z hrubé nedbalosti, trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.

§ 5.

Zrada státního tajemství.

1. Kdo vyzradí přímo nebo nepřímo cizí mocí skutečnost, opatření nebo předmět, jež vláda tají v důležitém zájmu republiky nebo jež v takovém zájmu mají zůstat utajeny před cizí mocí,

kdo vyzvídá, takovou skutečnost, opatření nebo předmět, aby je vyzradil přímo nebo nepřímo cizí mocí,

trestá se za zločin žalářem od šesti měsíců do pěti let a spáchal-li čin v úmyslu, aby poškodil republiku, těžkým žalářem od pěti do deseti let.

2. Kdo hrubou nedbalostí způsobí, že taková skutečnost, opatření nebo předmět se stanou nebo mohou se státí známými cizí mocí, ačkoli podle svého veřejného postavení je povinen uchovávat je v tajnosti nebo ačkoli mu taková povinnost byla výslovně uložena hledíc na jeho služební nebo smluvní poměr, trestá se za přečin vězením od osmi dnů do šesti měsíců.

§ 6.

Vojenská zrada.

1. Kdo za války opatřuje nepříteli nějaký prospěch nebo způsobí škodu branné moci nebo vojenským podnikům republiky nebo jejího spojence,

příslušník republiky, který za války koná službu v nepřátelském vojsku,

trestá se za zločin těžkým žalářem od tří do pěti let, za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od pěti do dvaceti let nebo na doživotí.

2. stejně se trestá:

kdo vyzradí cizí mocí přímo nebo nepřímo skutečnost, opatření nebo předmět, jež mají zůstat utajeny pro obranu republiky,

kdo vyzvídá takovou skutečnost, opatření nebo předmět, aby je vyzradil přímo nebo nepřímo cizí mocí,

kdo za těmito účely s někým se spolčí nebo vejde ve styk přímý nebo nepřímý s cizí mocí nebo s cizími činiteli, zejména vojenskými nebo finančními.

3. Kdo vědomě ohrožuje obranu republiky tím, že vyzradí osobě nepovolané skutečnost, opatření nebo předmět, jež mají zůstat utajeny pro obranu republiky, nebo tím, že vyzvídá takovou skutečnost, opatření nebo předmět, aby je vyzradil osobě nepovolané, trestá se, není-li čin přísněji trestný, za zločin žalářem od šesti měsíců do tří let.

4. Kdo hrubou nedbalostí způsobí, že taková skutečnost, opatření nebo předmět se stanou nebo mohou se státí známými cizí mocí, ačkoli podle svého veřejného postavení je povinen vychovávat je v tajnosti nebo ačkoli mu taková povinnost byla výslovně uložena hledíc na jeho služební nebo smluvní poměr, trestá se za přečin vězením od osmi dnů do šesti měsíců.

§ 7.

Tresty na některé útoky na život ústavních činitelů.

1. Pokus zločinu vraždy (§ 134 zákona ze dne 27. května 1852, čís. 117 ř. z., § 278 zák. čl. V z r. 1878, a § 13 zákona ze dne 15. ledna 1855, čís. 19 ř. z.), zločin úmyslného zabití člověka (§ 279 zák. čl. V z r. 1878) i pokus tohoto zločinu trestá se těžkým žalářem doživotním, byl-li spáchán na prezidentu republiky nebo na jeho náměstku.

2. Týmž trestem trestají se tyto činy, byly-li spáchány na předsedovi vlády, členu vlády nebo členu zákonodárního sboru u výkonu jich pravomoci nebo pro tento výkon nebo vůbec pro jejich činnost v životě politickém, jakož i byly-li spáchány na guvernéru Podkarpatské Rusi nebo na členu státního soudu u výkonu jejich pravomoci pro tento výkon.

3. Ustanovení čís. 1 a 2 vztahuje se také na činy, které byly spáchány na bývalém prezidentu republiky, jeho náměstku, předsedovi vlády, členu vlády, guvernéru Podkarpatské Rusi a členu státního soudu pro výkon jejich pravomoci, vyjma že tyto osoby byly své hodnosti zbaveny v důsledku rozsudku senátu, rozsudku trestního soudu nebo nálezu disciplinárního.

4. Trestem uvedeným pod čís. 1 se trestá, neustanovuje-li platné právo trestu přísnějšího, ten, kdo spolupůsobí ke spáchání nebo při spáchání vraždy nebo úmyslného zabití člověka za okolností a na osobách uvedených pod č. 1 až 3, a to i když čin nebyl dokonán. Ukazuje-li menší míra účasti na menší trestnost, je trestem těžký žalář od deseti do dvaceti let. Této mírnější sazby nelze však užítí na účastníka, je-li pachatelem osoba mladší dvaceti let.

5. Doživotním těžkým žalářem trestá se také ten, kdo spáchal některý z činů uvedených pod č. 4 v době mezi dokonáním osmnáctým a dvacátým rokem svého věku nebo kdo v tomto věku spolupůsobil ke spáchání nebo při spáchání takového činu, a to i když čin nebyl dokonán. Ukazuje-li menší míra účasti osoby mladší dvaceti let na menší trestnost, je trestem těžký žalář od pěti do dvaceti let.

§ 8.

Tělesné poškození ústavních činitelů.

1. Kdo úmyslně poškodí na těle presidenta republiky nebo jeho náměstka,

kdo úmyslně poškodí na těle předsedu nebo člena vlády u výkonu jich pravomoci nebo pro tento výkon nebo vůbec pro jejich činnost v politickém životě,

kdo úmyslně poškodí na těle předsedu zákonodárního sboru, guvernéra Podkarpatské Rusi nebo člena státního soudu u výkonu jich pravomoci nebo pro tento výkon,

trestá se za zločin žalářem od šesti měsíců do pěti let.

2. Způsobil-li vinník svým činem těžké poškození na těle nebo smrt nebo nebezpečí takového výsledku, je trestem těžký žalář od pěti do dvaceti let.

3. Měl-li vinník v případě čís. 1 nebo 2 úmysl způsobiti poškození těžké, je trestem těžký žalář ad pěti do dvaceti let nebo na doživotí.

4. Spáchal-li vinník čin dříve než dokoná dvacátý rok svého věku, je v případě čís. 2 a 3 trestem těžký žalář od dvou do deseti let.

5. Těmito ustanoveními chráněny jsou také osoby uvedené v § 7 čís. 3.

§ 9.

Spolčení k stokům na ústavní činitele.

Kdo se s někým spolčí k tomu konci, aby byl spáchán zločin uvedený v § 7 nebo 8 neb aby takové činy byly páčány,

kdo vědomě podporuje jakýmkoliv způsobem takové spolčení nebo jeho účastníky, trestá se za zločin žalářem od jednoho do pěti let.

§ 10.

Násilí proti ústavním činitelům neb osobování si jich mocí.

1. Kdo užije násilí, aby působil v určitém směru na výkon pravomoci presidenta republiky nebo jeho náměstka, zákonodárního sboru, jeho předsedy, předsednictva, výboru nebo komise, vlády, předsedy nebo člena vlády nebo guvernéra Podkarpatské Rusi neb aby jim v takovém výkonu bránil nebo jej mařil, křivo proti nim užije násilí za výkon jich pravomoci,

trestá se za zločin žalářem od jednoho do pěti let, za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od pěti do deseti let.

2. Kdo svémocně sám nebo ve spojení s jinými si osobuje pravomoc vyhrazenou prezidentu republiky, zákonodárnímu sboru, vládě, guvernéru Podkarpatské Rusi, sboru vykonávajícímu trestní soudnictví nebo veřejnou správu, trestá se za zločin žalářem od šesti měsíců do jednoho roku, za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od jednoho do pěti let.

§ 11.

Urážka presidenta republiky.

1. Kdo před dvěma nebo více lidmi prezidentu republiky nebo jeho náměstkovi na cti ublíží vyhrůžkou zlého nakládání nebo jiným hrubě zneuctvujícím projevem nebo ho uvede ve veřejný posměch,

kdo pronese o něm obvinění, věda, že tím vážně ohrozí jeho čest,

trestá se za přestupek vězením od osmi dnů do šesti měsíců.

2. Dopustil-li se vinník činu veřejně nebo tváří v tvář prezidentu republiky (jeho náměstkovi) neb opětovně před dvěma, nebo více lidmi při různých příležitostech nebo ho tělesně ztýrá, trestá se za přečin vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.

3. Důkaz pravdy i přesvědčení o pravdě je vyloučen.

§ 12.

Nepřekážení nebo neoznámení trestných podniků.

1. Kdo opomine překaziti trestné činy uvedené v § 1, 2, 6 až 9, ačkoli tak mohl učiniti snadno a bez nebezpečí pro sebe a osoby blízké,

Kdo se doví věrohodným způsobem, že se chystá takový zločinný podnik nebo že byl, páčán čin uvedený v § 6, čís. 2 a 3 a opomine to neodkladně oznámiti věrohodným způsobem úřadu neb ohroženému,

trestá se za zločin žalářem od šesti měsíců do jednoho roku.

2. Má-li vinník zvláštní povinnost čin překaziti neb oznámiti nelna jednal-li v úmyslu pachatele podporovati, je trestem těžký žalář od jednoho roku do pěti let.

3. Neoznámení není trestné, dověděl-li se vinník o podniku v době, kdy již bylo od něho upuštěno, leč jde-li o vojenskou zradu podle § 6 čís. 2 a 3.

HLAVA III.

Ohrožování míru v republice a vojenské bezpečnosti její.

§ 13.

Nedovolené ozbrojování.

1. Kdo bez úředního povolení

opatří, přechovává nebo jinému přenechá dělo, kulomet, samostříl (automatickou pušku), ruční granát, minomet, plamenomet nebo zbraň podobné účinnosti nebo součástky, jichž je nezbytně zapotřebí k užití takové zbraně,

hromadí nebo rozděljuje ruční nebo střelné zbraně, střelivo, vojenským účelům sloužící traskaviny nebo jedovaté plyny,

tvoří ozbrojené skupiny nebo je cvičí v zacházení se zbraní,

trestá se za zločin žalářem od jednoho měsíce do jednoho roku.

2. Jednal-li vinník vědomě k účelům pozdvižení nebo vzbouření (vzpourey), trestá se těžkým žalářem od šesti měsíců do pěti let.

3. Kdo se zúčastní ozbrojené skupiny, věda, že jejím účelem je pozdvižení nebo vzbouření (vzpoura), trestá se za zločin žalářem od jednoho měsíce do dvou let.

4. Kdo opomine neodkladně a věrohodným; způsobem oznámiti úřadu nedovolené ozbrojování (čís. 1 až 3), o němž se dověděl věrohodným způsobem, ačkoliv tak mohl učiniti snadno a bez nebezpečí pro sebe a osoby blízké, trestá se za přečin tuhým vězením od osmi dnů do šesti měsíců.

5. Vyzve-li státní správa obyvatelstvo vyhláškou, aby vydalo zbraně, nebude za nedovolené ozbrojování potrestán, kdo zbraně odevzdá úřadu ve lhůtě stanovené vyhláškou.

§ 14.

Rušení obecného míru.

1. Kdo veřejně nebo před více lidmi nebo více lidí pobuřuje proti státu pro jeho vznik, proti jeho samostatnosti, ústavní jednotnosti nebo demokraticko-republikánské formě, trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do dvou let.

2. Kdo veřejně popuzuje k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání, trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.
3. Kdo veřejně popuzuje k zášti proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání, trestá se za přečin vězením od čtrnácti dnů do šesti měsíců.
4. Kdo veřejně popuzuje k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti jednotlivci pro jeho národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že je bez vyznání, trestá se za přečin vězením od osmi dnů do tří měsíců.
5. Stejně se trestá, kdo veřejně způsobem surovým nebo štvavým hanobí republiku, národ nebo národní menšinu tak, že to může snížit vážnost republiky neb ohrozití obecný mír v republice nebo její mezinárodní vztahy.

§ 15.

Výzva k neplnění zákonných povinností nebo k trestným činům.

1. Kdo vybízí k hromadnému neplnění veřejnoprávních povinností, uložených zákonem, trestá se za přečin tuhým vězením od čtrnácti dnů do jednoho roku.
2. Kdo veřejně podněcuje ke zločinu nebo přečinu, trestá se za přečin tuhým vězením od osmi dnů do jednoho roku.
3. Podněcoval-li vinník ke zločinu uvedenému v § 1, 2, 7 nebo 8 nebo ke zločinu vojenskému nebo k hromadnému páčání přečinu podle § 47 až 51 branného zákona ze dne 19. března 1920, č. 1923 Sb. z. a n., trestá se za zločin žalářem od šesti měsíců do pěti let.
4. Kdo veřejně vybízí k hromadnému páčání přestupku, trestá se za přestupek vězením od tří dnů do tří měsíců.
5. Vinník není podle ustanovení odst. 2 a 4, trestný, podněcoval-li k přečinu nebo přestupku, stíhanému jen na žádost (soukromý návrh) poškozeného.

§ 16.

Schvalování trestných činů.

1. Kdo veřejně vychvaluje nebo výslovně schvaluje zločin nebo přečin nebo jinak projevuje s ním souhlas,

kdo veřejně vychvaluje neb oslavuje pachatele pro takový čin,

kdo, předem se s pachatelem nedohodna, jakýmkoli způsobem jej za takový čin odmění, neb, aby tím projevilsouhlas s jeho činem, poskytne mu náhradu za peněžitý trest nebo jiný plat rozsudkem trestního soudu mu uložený nebo s tímž úmyslem veřejně sbírá na takový peněžitý trest nebo náhradu,

trestá se za přečin vězením od osmi dnů do jednoho roku.

2. Jde-li o zločin uvedený v § 1, 2, 7 nebo 8, trestá se vinník za zločin žalářem od šesti měsíců do tří let.

3. Kdo do jednoho roku po spáchání zločinu uvedeného v § 7 nebo 8 v tiskopise nebo rozšířeném spise uveřejní, veřejně předvádí, vystavuje nebo rozšiřuje obraz pachatelův, trestá se, nestalo-li se to k účelům vědeckým nebo na žádost úřadu k účelům trestního řízení, za přestupek trestem peněžitým od 50 Kč do 10.000 Kč nebo vězením od tří dnů do jednoho měsíce.

4. Vinník není trestný podle odst. 1, jde-li o přečin, stíhaný jen na žádost (soukromý návrh) poškozeného.

§ 17.

Sdružování států nepřátelské.

1. Kdo založí tajnou organizaci, jejímž účelem je podvracet samostatnost, ústavní jednotnost nebo demokraticko-republikánskou formu státu,

kdo znaje účel takového sdružení k němu přistoupí, s ním se stýká, jeho činnosti jakýmkoli způsobem se zúčastní, je nebo jeho členy v jich podvratných snahách hmotně nebo jakýmkoli jiným způsobem podporuje,

trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do dvou let.

Tajnou organizací je i taková, která, majíc ve skutečnosti účel uvedený v odst. 1, předstírá jiný účel.

2. Úředník, který se doví o organizaci uvedené v odst. 1 neb o jejích schůzkách a opomine to oznámiti podle své povinnosti, trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho do tří měsíců, za okolností zvláště přitěžujících tuhým vězením od tří měsíců do jednoho roku.

§ 18.

ššíření nepravdivých zpráv.

1. Kdo veřejně sděluje nebo jinak rozšiřuje nepravdivou zprávu, již pokládá za pravdivou nemá dostatečných důvodů, ač ví, že tím vážně znepokojí obyvatelstvo nějakého kraje nebo místa nebo část tohoto obyvatelstva, trestá se za přestupek trestem peněžitým od 50 do 10.000 Kč nebo vězením od tří dnů do tří měsíců.

2. Kdo veřejně sděluje nebo jinak rozšiřuje takovou nepravdivou zprávu, ač ví, že tím poškozuje bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost nebo veřejný pořádek nebo že tím způsobuje zdražování předmětů potřeby, překotné a hromadné koupě nebo prodeje nebo překotné a hromadné vybírání vkladů, trestá se za přečin vězením od osmi dnů do tří měsíců.

3. Ví-li vinník, že zpráva je nepravdivá, trestá se v obou případech (č. 1 a 2) za přečin tuhým vězením od osmi dnů do šesti měsíců.

§ 19.

Návrat členů bývalé panovnické rodiny nebo podpora takového návratu.

1. Člen bývalé panovnické rodiny Habsbursko-lotrinské a potomek takového člena, jenž bez svolení vlády vstoupí nebo zdržuje se na území Československé republiky,

kdo ho při tom jakýmkoli způsobem podporuje nebo dověda se věrohodným způsobem o jeho zatajovaném pobytu na území Československé republiky, úřadu to neoznámí neodkladně a věrohodným způsobem,

trestá se za přečin tuhým vězením od šesti měsíců do jednoho roku.

2. Byl-li vinník již před tím pro takový čin pravoplatně odsouzen nebo měl-li zvláštní povinnost návrat a pobyt takové osoby oznámiti, trestá se za zločin žalářem od jednoho roku do pěti let.

§ 20.

Hrubá neslušnost.

Kdo hrubou neslušností ruší výkon pravomoci presidenta republiky, jeho náměstka, zákonodárního sboru, jeho předsedy nebo předsednictva, výboru nebo komise, vlády, jejího předsedy nebo člena nebo guvernéra Podkarpatské Rusi, aby snížil jejich vážnost,

kdo potupí jméno republiky, její znak, vlajku nebo barvy nebo vypoďobení presidenta republiky, nebo kdo je poškodí neb odstraní, aby snížil vážnost republiky nebo presidenta republiky,

trestá se za přestupek vězením od osmi dnů do šesti měsíců.

§ 21.

Svádění nebo pomáhání k vojenským zločinům nebo nadřžování jim.

1. Kdo navede nebo hledí navésti k vojenskému zločinu nebo při takovém zločinu pomáhá, trestá se za zločin žalářem od šesti měsíců do pěti let,

2. Stejně se trestá, kdo pachateli vojenského zločinu po spáchání jeho nadřžuje ukrýváním nebo pomáháním k útěku nebo na útěku.

3. V případě č. 2 není vinník trestný, nadřžoval-li osobě blízké.

§ 22.

Nedovolené najímání vojska.

Kdo bez dovolení vlády najímá příslušníka republiky pro vojenskou službu cizí moci nebo kdo najímání takové zprostředkuje, trestá, se za zločin žalářem od šesti měsíců do pěti let.

§ 23.

Nedovolené zpravodajství. Kdo tiskem uveřejní zprávu o síle, válečné zdatnosti nebo pohybu vojska neb o jiném zařízení republiky nebo jejího spojence, zavedeném k zbraně, ač to bylo úředně zakázáno neb ač mohl ze zprávy nebo jiných okolností věďet, že uveřejněním ohrožuje zájem státu, kdo tiskem uveřejní zprávu o mimořádných zařízeních k udržení neb obnovení pokoje, ač to bylo úředně zakázáno,

trestá se za přečin vězením od osmi dnů do šesti měsíců.

§ 24.

Ohrožování obrany republiky.

I. Kdo proti zákazu dopraví do ciziny zbraně, střelivo nebo jiný válečný materiál, trestá se za přečin vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.

2. Kdo bez úředního povolení zhotoví popis, plán, nákres nebo snímek některého zařízení neb opatření na obranu republiky,

kdo bez úředního povolení úřední plány, nákresy, snímky nebo spisy o takových zařízeních neb opatřeních opíše, obkreslí neb ofotografuje nebo jinému dá nebo nechá opsati, obkreslit neb ofotografovati,

kdo bez úředního povolení uvedené předměty sobě nebo jinému opatří neb uveřejní, trestá se, není-li čin přísněji trestný, za přestupek peněžitým trestem od 0 Kč do 10.000 Kč nebo vězením od osmi dnů do šesti měsíců.

§ 25.

Ohrožování veřejné správy orgánem moci veřejné.

Orgán moci veřejné, který vykonává své úřady úmyslným jednáním neb úmyslným opominutím proti zákonům ústavním nebo proti zákonům a nařízením, vydaným na provedení zákonů ústavních, ohrožuje zájmy veřejné správy, trestá se, není-li čin jeho přísněji trestný, za přestupek pokutou do 10.000 Kč nebo vězením do tří měsíců, a to dohlédacím úřadem správy státní přímo nadřízeným a není-li takového, úřadem, který určí vláda.

§ 26.

Neodstranění nebo zřízení nedovolených pomníků.

1. Politický (státní policejní) úřad může nařídit, aby byly odstraněny pomníky, nápisy a jiné památky umístěné na veřejném místě nebo tak, že jsou viditelné z veřejného místa, jsou-li rázu protistátního nebo jsou-li zřízeny některému členu rodin panovavších v Rakousku, Uhersku nebo Rakousko-Uhersku, v říši Německé nebo některému členu dynastií panovavších r. 1914 na půdě říše Německé.

Tentýž úřad může také zakázat zřizování takových pomníků, nápisů a památek na přístě.

Za pomníky nebo památky považují se zejména i poprsí, desky, obrazy, znaky a odznaky.

Místem veřejným rozumějí se ve smyslu tohoto ustanovení náměstí, ulice, veřejné cesty, sady, veřejné sbírky, lázně, školy, výčepní a zábavní místnosti a jiná veřejně přístupná prostranství a místnosti.

2. Nevyhoví-li ten, komu bylo pravoplatně nařízeno, aby odstranil takový pomník, nápis nebo památku, tomuto nařízení ve stanovené lhůtě,

kdo přes zákaz zřídí nový takový pomník, nápis nebo památku,

trestá se politickým (státním policejním) úřadem za přestupek pokutou do 10.000 Kč nebo vězením do tří měsíců neb obojím trestem. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi v místech, kde není státního policejního úřadu, vydává trestní nález administrativní vrchnost policejní.

HLAVA IV.

Závěrečná ustanovení.

§ 27.

Účinná lítost.

1. Pro úklady (§ 1), jich přípravu (§ 2), ohrožení bezpečnosti republiky (§ 3) nebo vojenskou zradu (§ 6) není trestný, kdo dobrovolně a ne proto, že jeho jednání bylo odhaleno, od něho upustí a buď učiní oznámení úřadu v čas, kdy škodlivý. výsledek mohl být zamezen, nebo sám jej zamezí nebo napraví.

2. Účastník na spolčení k úkladům (§ 2), k ohrožení bezpečnosti republiky (§ 3), k vojenské zradě (§ 6) nebo k útokům na ústavní činitele (§ 9) není pro tento čin trestný, jestliže dříve, než bylo podniknuto ještě něco jiného než spolčení, a ne proto, že spolčení bylo odhaleno, buď způsobil, že od podniku bylo upuštěno, nebo spolčení úřadu oznámil.

3. Oznámením trestného podniknutí nestává se beztrestným ten, kdo v úmyslu, aby je vyzradil úřadu, je nastrojil nebo naváděl k účasti na něm.

§ 28.

Vyměřování trestu.

Za přitěžující budiž pokládáno zejména, že čin byl spáchán se zbraní, ze zjištěností, osobami spolčenými, orgánem moci veřejné, duchovním, školním učitelem nebo na místech nebo za okolností vyžadujících zvláštní vážnosti (jako jsou veřejnoprávní sbory, úřady, školy, místa určená pro bohoslužbu), pokud již zákon sám na tyto okolnosti zvláště nehledí.

Snížení dočasný trest na svobodě pod dolejší hranici trestní sazby a zaměnění jeho způsob za mírnější je vyloučeno, jde-li o zločin uvedený v § 1, § 2, § 6, č. 1 až 3, § 7, č. 4 při sazbě od deseti do dvaceti let a § 7, č. 5 při sazbě od pěti do dvaceti let. V ostatních případech nemá soudce tohoto práva, byl-li čin v tomto zákoně uvedený spáchán v době války nebo v době, kdy byl veřejný pořádek porušen ve větším rozsahu a k jeho obnovení bylo nutno užiti mimořádné moci, vyjímajíc, že by šlo o přečin § 5, č. 2, § 6, č. 4, § 11 a § 16, č. 1 neb o přestupek § 20.

Jinak může soudce užiti tohoto práva s omezením, že, je-li zákonnou sazbou těžký žalář nejméně pětiletý, nesmí uložit trest mírnější než žalář jednoho roku, a je-li zákonná sazba těžký žalář nejméně desetiletý, trest mírnější než těžký žalář tří let. Místo těžkého žaláře doživotního nesmí uložit trest mírnější než těžký žalář desetiletý.

Byl-li na osobách a za okolností uvedených. v § 7 spáchán zločin vraždy podle § 278 tr. z. čl. V z roku 1878, nesmí soud, ani užije-li práva daného mu v § 91 a § 92 tohoto tr. zák., uložit mírnější trest než doživotní káznici.

§ 29.

Trest peněžitý a zabavení jmění.

1. Za čin trestný podle tohoto zákona může soud vedle trestu na svobodě uznati také na trest peněžitý, zejména byl-li čin spáchán ze ziskuchtivosti nebo v úmyslu poškoditi republiku. Tento trest je vyměřiti za přestupek od 50 Kč do 10.000 Kč, za přečin od 200 Kč do 50.000 Kč a za zločin od 1.000 Kč do 500.000 Kč.

2. Peněžitě tresty a pokuty uložené podle tohoto zákona připadají státu.

3. Odsoudí-li soud pro zločin uvedený v § 1 až 5 nebo v § 6, č. 1 a 2, může vyřknouti, že ze jmění odsouzeného určitá část připadá státu jako náhrada za škodu činem způsobenou. O zajištění a dobývání této náhrady platí ustanovení § 18 zákona o trestání válečné lichvy ze 17. října 1919, č. 568 Sb. z. a n.

§ 30.

Trest náhradní.

Doba náhradního trestu za nedobytný trest peněžitý budiž stanovena podle zavinění. Uznal-li soud na trest peněžitý jako vedlejší, vyměří náhradní trest stejným druhem trestu jako trest hlavní.

Doba náhradního trestu nesmí převyšovati jeden rok a dohromady s hlavním trestem meze zákonné sazby.

Je-li trestem hlavním trest na svobodě dvaceti let nebo na doživotí, trest náhradní se vůbec neuloží.

§ 31.

Zabráni a propadnutí.

Má-li obviněný ve svém majetku předměty, o něž se trestným činem obohatil, nebo jiné předměty, jež si za ně opatřil, nebo hodnotu takových předmětů, může soud prohlásiti, že tyto předměty nebo jich hodnota se zabírají ve prospěch státu.

Předměty, jimiž trestný čin byl podniknut nebo které trestným činem byly vyrobeny nebo získány nebo které jsou zřejmě určeny ke spáchání trestného činu, může soud prohlásiti propadlými ve prospěch státu, nehledě k výsledku trestního řízení, ohrožují-li bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost nebo veřejný pořádek. Nenáleží-li tyto předměty obviněnému, rozhodne o propadnutí sborový soud první stolice, u něhož trestní řízení se vede nebo v jehož obvodě se předměty nalézají, ve shromáždění tří soudců v neveřejném sedění po slyšení veřejného žalobce a zúčastněné strany. Na toto rozhodnutí mohou obě strany podat do tří dnů stížnost, o níž rozhodne sborový soud druhé stolice.

§ 32.

Ztráta čestných práv občanských.

Uzná-li soud pro zločin uvedený v tomto zákoně na trest nejméně jednoho roku, vysloví zároveň, jako vedlejší trest, že odsouzený pozbývá čestných práv občanských. Totéž vysloví soud, když uzná pro zločin na trest kratší jednoho roku, byl-li spáchán z pohnutek nízkých a nečestných.

Ztráta čestných práv občanských znamená:

1. trvalou ztrátu vyznamenání, řádů a čestných odznaků, veřejných služeb, hodností a funkcí, akademických hodností a povolání, pro něž taková hodnost je podmínkou, jakož i ztrátu odpočivných a zaopatřovacích požitků, platů z milosti i všelikých jiných platů z peněz veřejných,

2. ztrátu způsobilosti k nabytí a opětnému nabytí práv uvedených pod č. 1,

3. ztrátu práva voditi a volen neb povolán býti k veřejné funkci nebo hlasovati ve věcech veřejných,

Ztráta čestných práv občanských nastane právní mocí rozsudku a trvá, pokud jde o způsobilost k nabytí neb opětnému nabytí akademických hodností a povolání, pro něž taková hodnost je podmínkou, až do vykonání trestu, pokud jde o způsobilost k nabytí neb opětnému nabytí jiných práv uvedených v odstavci druhém č. 1, po dobu, kterou určí soud od tří do deseti let, a pokud jde o ztrátu práva uvedeného v odstavci druhém č. 3, tři léta.

Tato doba počítá se v obou případech posléze uvedených od vykonání nebo prominutí trestu nebo promlčení jeho výkonu.

§ 33.

Vypovědění.

Je-li cizinec odsouzen za zločin podle tohoto zákona na dobu nejméně jednoho roku, vysloví soud zároveň, že odsouzený se vypovídá z území republiky.

V ostatních případech odsouzení podle tohoto zákona může to soud učiniti, byla-li činem ohrožena bezpečnost státu, veřejná bezpečnost nebo veřejný pořádek.

§ 34.

Zastavení periodického tiskopisu.

1. Uzná-li soud v trestním řízení proti určité osobě nebo v řízení podle § 492 a 493 trestního řádu ze dne 23. května 1873, č. 119 ř. z., že obsahem periodického tiskopisu byl spáchán zločin nebo přečin uvedený v § 1, § 3, § 5 č. 1, § 6 č. 2 a 3, § 14 č. 1 a 2, § 15 č. 3 nebo § 16 č. 2 a že hledíc na předcházející taková rozhodnutí učiněná v době poměrně krátké o témž tiskopisu, byť i pod jiným názvem vydávaném, je se důvodně obávati, že budou uvedené trestné činy obsahem téhož tiskopisu nadále páčány, může zároveň vysloviti, že vydávání jeho může být zastaveno.

Tento výrok lze bráti v odpor týmiž opravnými prostředky jako výrok o trestu nebo řízení podle § 492 a 493 tr. ř. opravnými prostředky uvedenými v § 493 a 494 tr. ř. Nabytí-li výrok soudu právní moci, může politický úřad druhé stolice naříditi zastavení tiskopisu, a to u tiskopisů, vycházejících alespoň pětikrát týdně, nejdéle na jeden měsíc; u tiskopisů, vycházejících alespoň třikrát týdně, nejdéle na dva měsíce a u ostatních tiskopisů nejdéle na šest měsíců. Proti tomuto zastavení není opravných prostředků. Výrok soudní pozbývá účinnosti, nebylo-li zastavení tiskopisu nařízeno nejpozději do roka, u tiskopisů, vycházejících alespoň pětikrát týdně, nejpozději do šesti měsíců od právní moci tohoto výroku.

2. Kdo periodický tiskopis, jehož vydávání bylo zastaveno, dále vydává, trestá se za přečin vězením od osmi dnů do tří měsíců a byl-li pro tento přečin již potrestán, tuhým vězením od čtrnácti dnů do šesti měsíců.

3. Má-li tiskový úřad za to, že zastavený tiskopis je vydáván nebo podle oznámení jemu učiněného má býti vydáván dále pod jiným jménem, zakáže toto vydávání neb odmítne vztí oznámení na vědomí, uveď tento důvod. To platí i když rozhodnutí soudu, kterým bylo vysloveno, že vydávání tiskopisu může být zastaveno, nenabylo ještě právní moci.

Stížnost na toto opatření tiskového úřadu nemá odkladného účinku.

Kdo přes to tiskopis dále vydává nebo jej vydávati započne, trestá se podle ustanovení uvedeného pod č. 2.

§ 35.

Podmínečné odsouzení.

U osob starších osmnácti let je podmíněčné odsouzení vyloučeno, jde-li o zločin podle tohoto zákona, vůbec, jde-li o přečin nebo přestupek, vyžaduje-li veřejný zájem výkonu trestu.

§ 36.

Příslušnost a obžaloba.

Konati hlavní přelíčení o obžalobě pro zločiny uvedené v § 1, § 3 č. 1, § 4 č. 1, § 5 č. 1, § 7, pro zločin podle § 8, spáchaný na prezidentu republiky nebo jeho náměstku, pro zločin podle § 8 č. 2 až 5, spáchaný na ostatních osobách tam uvedených, a pro zločin podle § 10 č. 2, pokud jde o osobování si pravomocí vyhrazené prezidentu republiky, zákonodárnému sboru, vládě nebo guvernéru Podkarpatské Rusi, přísluší státnímu soudu. To platí, i když zločin byl spáchan před účinností tohoto zákona, pokud obžaloba v této době nenabyla ještě právní moci. Složení státního soudu a řízení před ním upravuje zvláštní zákon.

Konati hlavní přelíčení o obžalobě pro zločiny uvedené v § 2, § 3 č. 2, § 6 č. 1 a § 10 č. 1 přísluší soudu porotnímu, navrhuje-li státní zástupce v obžalovacím spise, aby byl trest uložen podle zákonné sazby vyšší pěti let. Trestní řízení pro ostatní zločiny a přečiny podle tohoto zákona náleží sborovým soudům první stolice, a to i když byly spáchany obsahem tiskopisu.

Řízení pro přestupky podle tohoto zákona náleží, není-li v něm jinak stanoveno, soudům okresním, a to jde-li o přestupek § 11 č. 1 okresnímu soudu v sídle sborového soudu první stolice.

Ustanovení § 6 až 8 zákona z 22. prosince 1921, č. 471 Sb. z. a n. nelze užiti.

Činy podle tohoto zákona trestné soudem stíhají se na obžalobu veřejnou.

§ 37.

Stíhání osob vojenských.

Ustanovení tohoto zákona platí také pro osoby podřízené vojenské soudní pravomoci. Pro činy spáchané za války zůstávají v platnosti přísnější trestní sazby stanovené trestními zákony vojenskými.

Konati hlavní přelíčení v případech uvedených v § 36, odst. 1. náleží státnímu soudu. V ostatních případech náleží trestní stíhání zločinů a přečinů divisním soudům, stíhání přestupků soudem trestaných brigádním soudům.

Trestní stíhání činů spáchaných za války náleží ve všech případech soudům vojenským. Ustanovení § 6 až 8 zákona z 22. prosince 1921, č. 471 Sb. z. a n. nelze užíti.

§ 38.

Stíhání cizinců.

Podle tohoto zákona bude potrestán i cizinec, jenž se dopustil v cizině trestného činu uvedeného v § 1 až 9 a § 17.

V případě § 6 není cizinec trestný, dopustil-li se činu, vykonává právo zaručené právem mezinárodním.

§ 39.

Výklad jednotlivých výrazů tohoto zákona.

1. Násilím je nejen skutečný čin násilný, nýbrž i nebezpečná výhrůžka bezodkladným násilným činem.

2. Veřejně je čin vykonán, byl-li spáchán v tiskopise nebo v rozšiřovaném spise, ve shromáždění nebo před zástupem.

3. Doba válečná počíná se dnem, kdy mobilisace byla vyhlášena, a končí se dnem, jímž demobilisace podle demobilisační vyhlášky má být skončena, a není-li v ní uveden takový den, uplynutím dvou měsíců ode dne této vyhlášky.

4. Osobami blízkými jsou ony, k nimž je ten, o něhož jde, v takovém poměru rodinném nebo v poměru obdobném, že by újmu jimi utrpěnou pocíťoval jako újmu vlastní.

§ 40.

Zvláštní ustanovení pro Slovensko a Podkarpatskou Rus.

1. Činy uvedené v § 11, č. 1 a v § 20 trestají se jako přečiny.

2. Pokus přečinů podle tohoto zákona je trestný.

§ 41.

Poměr k dosavadním ustanovením.

1. Kde jiné zákony mluví o vlezradě, rozumí se tím trestné činy uvedené v § 1 až 3 tohoto zákona.

2. Kde jiné zákony mluví o zločinu vyzvědačství, rozumí se tím zločin, uvedený v § 6, č. 2 a 3 tohoto zákona.

3. Zrušují se tato ustanovení:

I. z trestního zákona ze dne 27. května 1852, č. 117 ř. z.: § 58 až 67, 92, 220 až 222, 285 až 299, 302, 308; dále § 213 a 215, pokud se vztahují na § 60, 61, 67 a 92; z § 305 první věta vůbec a druhá věta, pokud se vztahuje na § 302 a 305; z § 310 odstavec první vůbec a odstavec druhý, pokud se vztahuje na § 308 a 310;

II. z trestního zákona čl. V z r. 1878: § 126 až 152, 158, 161, 171 až 174, 453 až 459; III. ze zákona o přestupcích čl. XL z roku 1879: § 33, 34, č. 1 a 3, 37, 39 a 109;

IV. z trestního zákona vojenského ze dne 15. ledna 1855, č. 19 ř. z. s výhradou § 37 odst. 2 tohoto zákona na ochranu republiky: § 306 až 319, 321 až 331, 334 až 341, 343, 539 až 554, 559, 565; dále z § 562 první věta vůbec a druhá věta, pokud se vztahuje na § 559 a 562; z § 567 odstavec první vůbec a odstavec druhý, pokud se vztahuje na § 565 a 567;

V. čl. I, II. a IX zákona ze dne 17. prosince 1862, č. 8 ř. z. z r. 1863, a čís. nařízení z 9. června 1915, č. 156 ř. z.;

VI. ze zákonného článku LXIII z r. 1912: § 18, 19, 22, 23, 26 a 27; zák. čl. XXXIV z r. 1913 a zákonný článek XVIII z r. 1915. Rovněž se zrušují veškerá ostatní ustanovení odporující tomuto zákonu.

§ 42.

Zanedbání povinné péče.

Článek III čís. 5 zákona z 15. října 1868, čís. 142 ř. z. bude znít takto:

Kdo se dopustí podle předcházejících ustanovení zanedbání povinné péče, trestá se za přestupek a to, zakládá-li obsah tiskopisu zločin, vězením. od osmi dnů do tří měsíců, a zakládá-li přečin, peněžitým trestem od 50 Kč do 3.000 Kč.

Zakládá-li obsah tiskopisu zločin nebo přečin uvedený v § 1, § 3, § 5, č. 1, § 6, č. 2 a 3, § 14, č. 1 a 2, § 15, č. 3 nebo § 16, č. 2 zákona na ochranu republiky, trestá se vinník za přečin tuhým vězením od čtrnácti dnů do šesti měsíců. Vedle tohoto trestu může býti uznáno na trest peněžitý od 100 Kč do 10.000 Kč. Bylo-li by podle § 35 uvedeného zákona vyloučeno podmíněčné odsouzení pro trestný čin spáchaný obsahem tiskopisu, je vyloučeno též podmíněčné odsouzení pro tento přečin.

§ 43.

Zákon o třaskavinách.

V příloze uvedené znění zákona ze dne 27. května 1885, čís. 134 ř. z. o opatřeních proti obecně nebezpečnému užívání třaskavin a obecně nebezpečnému zacházení s nimi prohlašuje se za autentické. Ustanovení tohoto zákona rozšiřuje se vyjímajíc § 11 na Slovensko a Podkarpatskou Rus a vyjímajíc § 11 a 13 na osoby podřízené pravomoci soudů vojenských.

O činech trestných podle uvedeného zákona platí ustanovení § 28, odst. 1, druhé věty odst. 2 a odst. 3, § 32, § 33, § 35 a § 40, čís. 2.

§ 44.

Účinnost a výkon zákona.

Tento zákon nabude účinnosti osmým dnem po vyhlášení.

Jeho výkon ukládá se všem členům vlády.